साईली

श्रीसाईबाबा संस्थान, शिर्डी अधिकृत मा

श्रीसाईलीला
सप्टेंबर १९८६

श्री साईलीला

श्रीसाईबाबा संस्थान.
शिरडीचे अधिकृत मासिक

संपादक

श्री. रा. द. बन्ने

कार्यकारी अधिकारी श्रीसाईबाबा संस्थान शिरडी

: कार्यकारी संपादक :

प्रा. सौ. इंदिरा खेर
एम.ए. पी.एच.डी.
(इंग्रजी आवृत्ती)

श्री. सदानंद चेंदवणकर
(मराठी आवृत्ती)

वर्ष ६५ वे] **किंमत एक रुपया** **[अंक ६ वा**

दूरध्वनी: ४१२ २५ ६१

: कार्यालय :

"साईनिकेतन", प्लॉट नं ८०४ बी, डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई-४०० ०१४.

वार्षिक वर्गणी रु. १०/- (ट.ख. सह) किरकोळ अंक १ रु. फक्त.

श्री साईबाबांच्या संदेशाचा जगभर प्रसार करणे हे
श्री साईलीलाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे.

श्री साई वाक्सुधा

"पाप जयांचे विलया गेलें।
ऐसे जे पुण्यात्मे वहिले।
तेचि माझे भजनी लागले।
खूण लाधले ते माझी॥ ११ ॥
"साई साई" नित्य म्हणाल।
सात समुद्र करीन न्याहाल।
या बोला विश्वास ठेवाल।
पावाल कल्याण निश्चयें॥ १२ ॥
न लगे मज पूजासंभार।
षोडश वा अष्टोपचार।
जेथें भाव अपरंपार।
मजला भार ते ठायीं॥ १३ ॥
ऐसे बाबा वेळो वेळां।
बोलूनि गेले भक्तजिव्हाळा।
आतां आठवूनि त्या प्रेमळ बोला।
करूं विरंगुळा मनासी॥ १४ ॥
ऐसा हा दयाळू साईसखा।
शरणागतांचा पाठिराखा।
भक्त कैवार घेऊनि निका।
नवल विलोका केलें तें॥ १५ ॥

— श्री साईसच्चरित् अध्याय १३

सुविचार

ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता
शौर्यस्य वाक् संयमो।
ज्ञानस्योपशमः शमस्य विनयो
वित्तस्य पात्रे व्ययः॥
अक्रोधस्त पसः क्षमा।
प्रभवितु धर्मस्य निर्व्याजता।
सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं।
शीलं परं भूषणम्॥
* — भर्तृहरि

★

सौजन्य हे संपत्तीचे, वाणीवरील संयम हे शौर्याचे, इंद्रियनिग्रह हे ज्ञानाचे, नम्रपणा हे क्षमाचे, योग्य ठिकाणी खर्च हे धनाचे, न रागावणे हे तपश्चर्येचे, क्षमा हे बलवानाचे व निष्कपटीपणा हे धर्माचे भूषण आहे परंतु या सर्व गोष्टींचे कारण जे शील हे सर्वात मोठे भूषण आहे.

या मासिकात प्रकाशित झालेल्या लेखातील मतांशी संपादक सहमत आहेतच असे नाही.

श्री साईलीला — सप्टेंबर १९८६

अनुक्रमणिका

क्रमांक	लेख-कविता शिर्षक	लेखक-कवि नाव	पृष्ठ क्रमांक
१	संपादकीय	—	४
२	साईमंत्र	— श्री. शशांक मांजरेकर	५
३	सत् चिन्तन	— श्री. प्रभाकर कोळमकर	६
४	काया ती निवाली दर्शनमात्रे	— श्री. अनिल आजगांवकर	९
५	श्री समर्थ सद्गुरु चिले महाराज	— श्री. बाळासाहेब नाडकर्णी	१०
६	संभ्रम	— श्रीमती शहाणे	१२
७	श्री साईनाथांचा शरणार्थी (१६)	— श्री. विश्वास खेर	१३
८	गुरुमहती	— सौ. उषा अधिकारी	१७
९	साईनाथ माझे गुरु	— डॉ. सुनंदा कुलकर्णी	१९
१०	साई भक्त श्री. म्हाळसापती		२०
११	साई तुला नजर लागते	— सौ. चंद्रप्रभा स्वामी	३०
१२	भेटी लागी जीवा		३१
१३	साई	— कु. सुहास सावंत	३१
१४	श्री साईबाबा आणि श्री वासुदेवानंद टेंबे स्वामी महाराज	— श्री. दिपक धुरी	३२
१५	श्रद्धा	— सौ. रेखा माहीमकर	३५
१६	खापर्डे यांची शिरडीदैनंदिनी	— साईनंद	३६
१७	साईलीलाचे ६५ व्या वर्षात पदार्पण	— सौ. सरोजिनी मुळये	३८
१८	संतांची एकात्मतेची शिकवण	— श्री. सुनील राणे	४०
१९	हरीला बांधारे प्रेमानी	— श्रीमती लीला बाबरे	४१
२०	श्रीगणेशोत्सव बाल साई भक्तांसाठी		४२
२१	श्री गुरुवेनम :	— सौ. मंगला वैद्य	४४
२२	शोध — श्री साई कृष्णाचा	— श्री. चकोर आजगांवकर	४५
२३	देवाधिदेव साईदेव यांची थोरवी	— श्री. हुद्दार गुंडूराव	४७
२४	प्रखर राष्ट्रनिष्ठेचा आदर्श श्री संत पाचलेगावकर महाराज		४९
२५	तुच कर्ता आणि करविता	— सौ. चेतना मेस्त्री	५०
२६	श्री साईबाबांचे अलौकीक सामर्थ्य	— श्री. नंदू पाटील	५१
२७	कबीर : सद्गुरुचा महिमा	— श्री. य. न. पंडित	५२
२८	कलियुगीन परब्रह्म श्री संत साईबाबा	— श्री. कृ. भा. देशमुख	५४
२९	श्री साईनाथ प्रसन्न	— श्री. घोरपडे	५६
३०	बाबा माझे माता पिता	— सौ. दिपा स. आळवेकर	५७
३१	प्यारे साईबाबा हमे आशिर्वाद दो	— श्री. भा. अ. बेलेकर	५८
३२	बाबांनी मुलाला पुनर्जन्म दिला	— श्री. लक्ष्मण धुरी	६०
३३	साई भक्ती	— सौ. सुधाताई चैतन्य	६१
३४	श्री विठ्ठल दर्शन	— सौ. निर्मला मालवणकर	६२
३५	श्री साई साक्षात्कार	— श्री. सदानंद वाईरकर	६४

श्री बाबांच्या चरणी लागा, पण..

संपादकीय

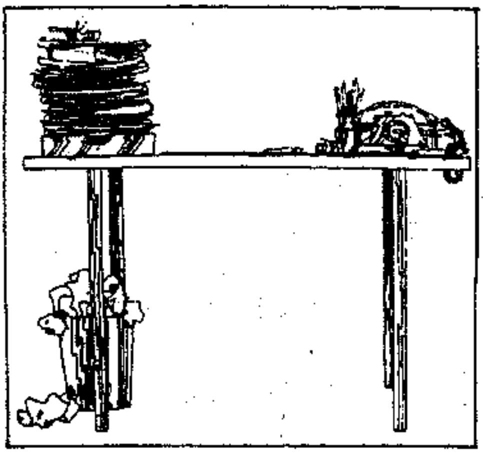

साईभक्तांनो, तुम्ही सर्वच्या सर्व संतचूडामणी भगवान श्री साईनाथांचे पूजन-अर्चन-भजन-चिंतन-मनन नित्य नेमाने करीत असतां होय ना? सकाळीच पूजेच्या वेळी तुमच्या घरातील श्री बाबांच्या तसबिरीला बाबांच्या भालप्रदेशी दुबोटी अष्टगंध ओढतांना किंवा कुंकुम तिलक लावतांना पुष्पमाला घालताना नि प्रणाम करतांना एक प्रकारचा अवर्णनीय आनंद हर एक भक्तास होत असतो. श्री बाबांचे भजन करायला भक्तमंडळी बसली की भजनाला अल्पावधीतच रंग चढला म्हणून समजा! भक्त मंडळींच्या बैठकीत बाबांच्या संबंधीच्या गप्पागोष्टी निघाल्या की त्या संपता संपत नाहीत. बाबांच्या महानिर्वाणाला आता ६८ वर्षे झाली तरी त्यांचे विस्मरण भक्तांना अजिबात झालेले नाही, अजिबात नाहीच. त्यांच्या आठवणी आणि आख्यायिका अजुनही ताज्याच वाटतात. त्या ऐकण्यात नि सांगण्यात एक प्रकारची अवीट गोडी वाटते. गुरुवार-शुक्रवार हे तर खास बाबांचे दिवस. त्यादिवशी तुम्ही कदाचित उपास करीत असाल पण बाबांना उपास करणे पसंतच नव्हते म्हणा! तुम्ही रात्री आरती करून उद पेटवीत असाल. रामनवमी, गुरुपौर्णिमा, विजयादशमी या बाबांच्या उत्सव प्रसंगी तुम्ही कदाचित् शिरडीची वारी करीत असाल. शिर्डी वारीत *तुम्ही* गुरुस्थानातील भक्तमेघाने स्थापन केलेल्या शाळुंकेसहित शिवलिंगाचे दर्शन घेऊन त्या समोरच्या साईप्रतिमेस वंदन करून जवळच्याच कडूलिंबाच्या झाडाच्या बुंध्याला नमन करून काहीतरी पुटपुटत गुणगुणत असाल, म्हणजेच पर्यायाने बाबांच्या ठायी आपला मनोदय प्रगट करीत असाल. गुरुस्थानाला तुम्ही फेऱ्या कां घालतां? त्यापाठीमागे काहीतरी भूमिका, ठाम भावना आहेच ना!

गुरु स्थानानंतर समाधी मंदिरात गेल्यावर तुम्ही श्रींच्या पार्थिव समाधीचे, लगतच्याच मनोहारी मुर्तीचे दर्शन घेऊन कृतकृत्य झाल्याचे समाधान मानत असाल समाधीवर फुलांची चादर व मूर्तीला स्वहस्ते पुष्पहार घालून श्रीचरणांचे चुंबनही घेत असाल, वा बाबांच्या दाढीला, हनुवटीला हस्त स्पर्श करून परततांना तुमच्या नेत्रातून आसूधारा पण वाहिल्या असतील.

पुढे द्वारकामाईत जाऊन बाबांनी स्वहस्ते पेटविलेल्या धुनीला वंदन करून तिच्याच समोरच्या चित्रकार जयकरांनी चितारलेल्या बाबांच्या अगदी हुबेहूब प्रतिमेचे दर्शन घेऊन धन्यधन्य झाल्याचे समाधान तुम्हाला खासच झाले असणार. या मशिदमाईतील ज्या शिलेवर श्री एक पाय खाली ठेऊन दुसरा पाय पहिल्या पायाच्या गुडघ्यावर ठेऊन बसत असत त्या शिलेवर नतमस्तक होऊन तुम्ही काहीतरी कथन करीत असाल पुढे चावडीतील बाबांच्या पुष्पमालांनी सालंकृत अशा गादीवरील प्रतिमेचे दर्शन करून शिर्डी

वारी अशी तुम्ही पूर्ण करीत असाल होय हे अगदी खरे ना!

साईभक्तांनो, तुम्ही हे सारे सारे सोपस्कार करता, बाबांच्या वरील आपल्या भक्तीची भावना व्यक्त करता, तुम्ही हे सारे अनन्यभावे करता येथपर्यंत हे सारे ठीक आहे. पण हे सारं करण्यात तुमची काहीतरी अपेक्षा असते होय ना! तुमचे काहीतरी इच्छित असते. बाबांच्या माध्यमाने आपले इच्छित कार्य सुकर व्हावे, मार्गी लावावे, यशस्वी व्हावे, लाभावे अशी अंदरकी बात असते.

पण साईभक्तांनो, बाबांकडे आपला फायदा, आपला स्वार्थ साध्य करून घेण्यासाठी जाण्याची आवश्यकता नाही. बाबा हे स्वावलंबी आहेत व ते अंतर्ज्ञानी आहेत. आपला प्रत्येक भक्त आपल्याकडे कशासाठी आलाय हे ते अगदी बरोबर, अचूक ओळखतात. तुमच्या कथा, तुमच्या व्यथा, तुमची रडगाणी बाबांना ऐकवणे, सांगणे व त्यातून मुक्त कर म्हणून त्यांचेकडे साकडे घालणे अगदी अयोग्य आहे. श्रीभगवान साई हे शंभरटक्के क्षमाशिल दैवत आहे. तुम्ही त्यांना कळवळून मनापासून नमस्कार करा, आर्त स्वराने पुकारा ही साईमाऊली तुमचे सहस्त्र अपराध अक्षरशः पोटात घालून तुमचेवर अखंड कृपेचा वर्षाव करीत राहील.

पण हे केव्हा शक्य आहे? तुम्ही शंभरटक्के निरपेक्ष भावनेने श्री साईनाथांना पुन्हा पुन्हा वंदन करा, निरिच्छ भावनेने तुम्ही साईबाबांकडे पहा, त्यांचे डोळे भरभरून दर्शन सुख घ्या, कोणत्याही प्रकारची अपेक्षा, इच्छा न बाळगता तुम्ही बाबांकडे जा-या थोडक्यात त्यांच्याकडे काही एक मागणी करू नकात. यातच शंभरटक्के तुमचे हीत आहे असे मनोमन ठामपणे समजाच समजा.

साईमंत्र

साईमंत्र आहे विश्वात महान
त्यामुळे संकटे पळती माघार
श्रद्धा आणि सबुरी या दोन शब्दात
असे यांच्या शक्ती महान
साईची मर्जी असे साऱ्या विश्वात
केवळ उदीने करी मोठ्या रोगावर निदान
सर्व विद्येत असे यांचे प्राविण्य
भल्या भल्या विद्वानांची मती करी गुंग
अशा साई गुरुची लागली आस
भुक, तहान विसरूनी झालो यांचा दास

— श्री. शशांक लहू मांजरेकर
३/२३ रामचंद्र भवन, फुले रोड,
डोंबिवली (पश्चिम), जिल्हा - ठाणे.

॥ सत् चिन्तन ॥

— श्री. प्रभाकर कोळमकर
बी.ए.बी.एड.,एल्.एल.बी.
१९/क, गुंफादर्शन, कार्टर रोड - १,
बोरिवली (पूर्व), मुं - ६६.

श्रीसमर्थ रामदास, अक्कलकोट निवासी श्री स्वामी समर्थ, शेगांव निवासी श्री गजानन महाराज, शिर्डी निवासी श्री साईबाबा इत्यादि संतांचे सतत स्मरण म्हणजे पूर्वायुष्यात केलेल्या पुण्यकर्माचेच फळ होय. संत निर्विकार मनाचे, मनोज्ञ आविष्काराचे महापुरुष असून मनाची चरित्रे, अनुभव-कथा, काव्ये मानवी मनाला मार्ग दाखवितात. सत्य मार्गदर्शन करतात आणि अफाट जगाचा व्यवहारी बाजार पूर्ण मायावी आहे याची खात्री पटते. आपले मन, अंतर्मनातील अंतरंग या दृश्य मायावी मायेच्या मोहाने तडफडत असते. संत-परमेश्वराचे दृश्य रूपच! - भक्तांची उलट तपासणी परीक्षा घेत असतात. मनाच्या अवस्थेला स्थिर करून स्थैर्य देत असतात. स्वैर मनाला संयम शिकवितात. मनाला, देहाला चटके देणारा अनुभवही देतात.

आपल्यावर प्रेम करणारी, सोबत करणारी माणसे स्वार्थाने उलटतात अशा वेळी भ्रम पडतो. आपण संभ्रमात गुंतून जातो. श्री संतांचे स्मरण, मानस-पूजन अविरत चालू असले तरी बाह्य जगाचे टोले-टक्के-टोमणे सहन करावेच लागतात. अशावेळी मानवी मनाला उद्धरणारा संत परमेश्वर कोठेतरी लपून आहे, गंमत बघतो आहे असेच वाटते. 'मन जैसे व्हावे, तेणे जग बोलणे सोसावे...' अशा संत-वाणीची आठवण येते.

शेगावचे संत श्री गजानन महाराज, शिर्डीचे श्री साईबाबा, सज्जनगडचे श्री स्वामी समर्थ नावे, स्थळे, काळ वेगवेगळे पण कार्य तत्त्व-दिशा एकच. मानवाच्या मलीन मनाचा उद्धार करणे!

आपण अभिमान बाळगतो. पदवी, विद्वत्तेचा! पैशाचा- श्रीमंतीचा! इ. इ. सर्व वृथा अभिमान! हा अभिमान, गर्विष्ठता श्री संत-चरणी अर्पण केल्यास मनः शांती लाभते. सुख अपार मिळते. अधिकार-सत्तेची भावना बाळगल्याने अहंकार बळावतो. त्यामुळे नको असणाऱ्या चुका घडतात. लोक 'फजिती पाहतात. सर्वसाक्षी दयाळू भगवंताच्या पायी लीन, हीन होवू या -

'महापुरे झाडे जाती, तेथे लव्हाळी वाचती...' अशा उच्च, श्रेष्ठ महानुभवाचा अनुभव घेऊया. कुंभार पायाने माती तुडवतो. पण त्याच मातीशी मन-मनाने एकरूप होतो आणि कलापूर्ण सुंदर घडा बनवितो. परमेश्वर ज्याला संतांनी चराचरी (दृश्य-अदृश्य) पाहिला तो सुद्धा महान कुंभारच! भक्ताचे प्रेम, भक्ती दृढ आहे का हे यथेच्छ बडवून पाहतो. भक्ताचे नाते अतूट आहे ते पाहतो, भक्त ध्रुवासारखा अढळ, नामदेवासारखा प्रेमळ आहे हे त्याला पटले की प्रसन्न होतो. अमाप शांती-सुख चैतन्यमापानी देतो.

प्रपंचात गुरफटलेली मने नेहमीच भरकटत असतात. त्यांना इच्छा, कल्पनांचे मनोरथ असतात. ते निष्फळ झाले की नैराश्य येते.

निराशेने मन खचून जाते. संतांनी त्यावर उपाय सांगितला. मन निरिच्छ करा. मग मन निराश कसे होणार? एकच इच्छा धरा त्या दयाघन करुणाकर ईश्वर चरणांची! दृढ इच्छा धरा! ते सद्‌गुरू चरण म्हणजेच मानवी-मनोरथांना चालना देणारे चैतन्य होय!

शुद्ध चित्त हेच खरे-ईश्वराने निर्मिलेल्या मानवी-शरीरातील परमेश्वराचे घर होय. ईश्वराला पाहण्याचा अभ्यास-ध्यास-करायला शिका. मन शुद्ध ठेवा. ईश्वर आपसूक प्रवेशतो. संत-चरित्राच्या अभ्यास-वाचनाने प्रेम भक्ती-भावना फुलारतात. मनावर उच्च संस्कार घडतात. ओम् बीज मंत्राचा साक्षात्कार घडतो. बीजातून विश्व, विश्वातून बीज यांची अनुभूती अनुभवतो. आत्मज्ञानातून विश्वाचे ज्ञान मिळते.

प्रत्येक वस्तूमात्रात ईश्वर आहे. फक्त रूप, आकार वेगवेगळा. संत ज्ञानेश्वर ईश्वराशी एकरूप झाले होते. त्या प्रेमामुळेच ईश्वराने भिंतीत चैतन्य निर्माण केले. रेड्याच्या तोंडातून वेद वदविले. भक्त प्रल्हादाच्या प्रेमापायी ईश्वराला 'नरसिंह' रूपाने खांबातून प्रगट व्हावे लागले. गुरू हे सुद्धा ईश्वररूपच होय. ईश्वर म्हणजेच गुरू रूप होय. गुरुपायी अमर्याद भक्ती-प्रेमामुळेच एकलव्याला अपूर्व धनुर्विद्या प्राप्त झाली. 'मागे-पुढे उभा सांभाळी हा....' अशी अवस्था येते.

सृष्टीतले अपूर्व सौंदर्य भगवंताचे दर्शन घडविते. फुलांचे आकर्षक रंग, आकाशाची रंगीत विशालता, डोंगर-दऱ्यांची भव्यता, सागराची अमर्याद चंचलता, वृक्षांची सावली, जमिनीतील तृणांकूर इत्यादि सृष्टीतील दगड-माती-पाण्यात ईश्वराचे रूप ओळखायचा अभ्यास-छंद हवा. आवड हवी.

मुंगी, माशी, चिमणी, लहानगा कीडा आपणाला दिसतो. आपणाजवळ येतो. तो पूर्व सकेतानेच, ईश्वरी प्रेरणेनेच! हे ओळखायला शिकले म्हणजे ईश्वराचे अस्तित्व पटते. ईश्वर-रूप-ज्ञान प्राप्त होते. सर्वभूती भगवंत पाहण्याची कला-शक्ती-कुवत संतांमध्ये असते म्हणूनच संत म्हणतात,

'जे जे भेट भूत, ते ते जाणा भगवंत.....'

तर्खड बाई पंचपक्वानाचे ताट घेऊन श्रीबाबांच्या मशिदीत जात असतात. वाटेत त्यांना भुकेलेले डुकर दिसते. बाई त्याला नैवेद्य ताटातील भाकर खावू घालतात आणि मशिदीतील 'साईश्वर' तृप्तीचा ढेकर देतो. बाईंना याची काहीच कल्पना नसते. बाबांपुढे त्या नैवद्याचे ताट ठेवतात. बाबा हसतात व म्हणतात, "आई, मला नैवद्य पावला. येतेवेळी तू डुकराला भाकर दिलीस. मी तृप्त झालो. तू मला ओळखले नाहीस. पण तुझ्यातील ही दयाबुद्धी जागृत ठेव. ईश्वर तुझे कल्याण करील....'

आत्मा तृप्त असेल तरच सद्‌गुरुची भेट होत असते. सद्‌गुरू स्वतःच भक्ताकडे भेटीला येत असतो.

ईश्वराला ओळखायला आत्मा तृप्त पाहिजे. सद्‌गुरुची साथ पाहिजे. चौघेजण ईश्वराला शोधायला-भेटायला-निबिड अरण्यात शिरतात. उन्हाच्या तापाने थकतात, तृषार्त होतात. त्या चौघात श्रीबाबाही असतात. एक वंजारी त्या चौघांना भेटतो. प्रेमाने चौकशी करतो. झोपडीत येऊन भाकर-तुकडा खावून विश्रांती घेण्यास विनवितो. वाटाड्या घेण्यास

विनवितो. परंतु या उपदेशाला चौघेही नकार देतात. पुन्हा काही वेळाने तोच वंजारी त्यांना भेटतो. वंजारी त्यांना पुन्हा भाकर-तुकडा खावून विश्रांती घेण्यास सांगतो. यावेळी मात्र श्रीबाबा त्याचे ऐकतात. त्याच्या झोपडीत भाकर खातात. बाकीचे तिघेजण त्या वंजाऱ्याची विनंती धुडकावून त्या निबिड अरण्यात शिरतात. वंजारी बाबांना भाकर देतो, पाणी देतो. बाबांचे सारे मन-शरीर चैतन्याने भरून जाते. तो वंजारी म्हणजे प्रत्यक्ष सद्‌गुरूच असतात. श्रीबाबांना-सच्च्या सत् शिष्याला-सत् गुरुचे दर्शन झाले. श्रीबाबांना त्या सद्‌गुरूमुळेच 'परमेश्वराचे' दर्शन झाले. श्रद्धा आणि सबुरीचे महत्त्व पटले. अंगी बाणवले.

श्री समर्थ रामदास म्हणतात,

'मना त्वाचि रे पूर्व संचित केले, तया सारिखे भोगणे प्राप्त झाले......'

जे मन शुद्ध असते, ते मन सद्‌गुरू बनते. संत कबीर म्हणतात, 'शरीराला कोठे ही भरकटू द्या. पण मन ताब्यात ठेवा...' श्रीकृष्णाने अर्जुनाच्या मनाचेच 'सारथ्य' केले. मनाचे सामर्थ्य वाढविले. मार्गदर्शन केले. काका, मामा, भाऊ इत्यादि नात्यागोत्याच्या मोहबंधातून अर्जुनाला मुक्त केले. मुक्त मन हेच खरे वैराग्य! या वैराग्यातूनच परमेश्वराचे रूप दर्शन घडत असते. परमेश्वराचे 'विश्व-रूप' पाहण्यास सामर्थ्य मिळते. प्रपंचात आपण निमित्त असतो. कर्ता करविता तो नट-नाटकी विश्वेश्वरच असतो. कर्तेपणाचा अहंकार बाळगू नका. या अहंकारामुळेच मनाला सर्व व्याधी जडतात. मनाचे सामर्थ्य-एकाग्रता कमी होते. मन दुर्बळ होत असते. दुर्बळ मनाला ईश्वराचे रूप,भान कळत नाही.

प्रत्येक कृती, उपचार, विकार, विचार ईश्वराला अर्पण करावा. यामुळे मानसिक स्थैर्य, समाधान मिळते. ईश्वराचा सहवास घडतो. वाणी-वाचा शुद्ध राहते. मनाचे बळ वाढते, संयमता, शांतता लाभते. शब्दांचे बळ वाढते. म्हणूनच आध्यात्मात नामोच्चाराला, नाम स्मरणाला महत्व मिळालेले आहे. नाम-भक्ती-प्रेम परमेश्वराच्या जवळ नेणारी एक शक्ती आहे. नाम-साधना ईश्वराचे सामर्थ्य ओळखायला शिकविते. नामाच्या सतत ध्यासाने अभ्यासाने अंतर्मनात आपोआप सतत ईश्वराचे नामस्मरण-उच्चारण घडत असते. अंतरंगातील सतत नामस्मरणानेच अनेक कठीण प्रसंगात धैर्य मिळत असते. ''गण गण गणात बो ते...' या श्री गजाननाच्या नामस्मरणानेच शेगावी श्री गजानन महाराज सर्व विश्वाचे थोर योगेश्वर बनले. ईश्वरमय झाले. 'नामातील' स्वर, लय, उच्चार, रूप , आकार ईश्वरमय करीत असते. 'नामा'तील तन्मयता, एकरूपता, एकाग्रता, ईश्वराचेच रूप होय. श्री सन्त गाडगेबाबांना या 'नाम' गोडी मुळेच प्रखर वैराग्य मिळाले. बहुजन हिताचा संसार मांडला. बायको-मुलांचा प्रपंच ईश्वराकडे सोपविला.

आमच्या घरी सर्वांनाच श्री साईभक्तीची आवड आहे. बाबांच्या फोटो समोर माझी पत्नी, मुले दिवा, अगरबत्ती करतात. आणि यामुळेच अनेक विचित्र प्रसंगातून श्रीबाबा आम्हा सर्वांचे रक्षण करतात. सांभाळ करतात.

१९८२-८३ सालातील घटना. आमच्या इमारती शेजारी सुरुंगाने रस्ता फोडण्याचे काम जोरात चालले होते. त्या वेळी भयानक स्फोट झाला व सुमारे ५० ते ७० किलो वजनाचा एक मोठा दगड चौथ्या माळ्यावरील गच्चीत येऊन पडला. गच्चीत

एक मोठा खळगा तयार झाला. बैठ्या घरांची कौले फुटली. तो दगड केवळ १० फूट कमी उंचीने उडाला असता तर आमच्या घरातील टी.व्ही., काच सामान, शोकेस इ. सामान तर उध्वस्त झालेच असते पण आणखीही काही भयानक प्रकार घडले असते! पण... श्री सद्गुरू साईनाथांनी आम्हा सर्वांचे रक्षण केले. आम्हा सर्वांना सांभाळले.

दि. १५ जुलै ८५ ची घटना. सोमवारी सकाळी ७ च्या दरम्यान घटना घडली. माझी पत्नी स्टोव्ह वरील टोपात फोडणी टाकीत असता टोप उलटला. स्टोव्ह भडकला. उपडा पडला. तेल सांडले. जळत गेले. पत्नीच्या तोंडावर उजव्या बाजूस तेल उडाले. फोड आले. घरात फक्त दोन मुली होत्या. त्या फारच घाबरल्या. पण त्या दयाळू सद्गुरू साईनाथांनी आम्हा सर्वांना सांभाळले. पत्नीच्या डोळ्यांना इजा झाली नाही. १/२ केस जळले. पण नंतर आपोआप स्टोव्ह विझला. जमिनीवरील पेटते तेल आपोआप विझले. पत्नीच्या हातावर फोड आले. डॉक्टर १०-३० च्या दरम्यान आले. ११.३० च्या दरम्यान शिर्डीहून श्रीबाबांचा ऊदी प्रसाद आला. नंतर दुसऱ्या दिवशी मंगळवारी सकाळी श्री साईभक्त विजय हजारे शिर्डीचा ऊदी प्रसाद घेऊन आले. आता तिच्या चेहऱ्यावर भाजल्याच्या खुणाही दिसत नाहीत. श्रीबाबाच भक्तांचा सांभाळ सर्वकाळ, सर्वत्र करीत असतात. आम्हा सर्वांचे रक्षण श्रीबाबा सर्वकाळ सर्वत्र करीत आहेत, हीच आम्हा सर्वांची पूर्ण श्रद्धा आहे.

आणि म्हणूनच आम्हा सर्वांची प्रार्थना आहे—

आमच्या शरीर-रथाच्या अंतिम श्वासापर्यंत एकच चिन्तन, एकच प्रार्थना आहे, श्री सद्गुरू साईनाथा या शरीराच्या हाड, मांस, रक्ताच्या अणुरेणूतून तुमचेच पवित्र नाम संकीर्तन-चिंतन-स्मरण सतत घडत राहो, हीच बाबा, तुमच्या चरणी अखंड, अविरत प्रार्थना आहे.

****

काया ती निवाली दर्शनमात्रे

येवोनी जन्माशी शिरडी पाहिली।
काया ती निवाली दर्शनमात्रे॥ धृ०॥

मायबाप माझा तूची साईनाथ।
भ्राता भगिनी तात तूची माऊली॥ १॥ काया.

माझें तन मन तुलाची अर्पिले।
धनची वाहिलें तुझ्या चरणी॥ २॥ काया.

नयनी देखिलें तुझेची स्वरूप।
दारिद्र दैन्य पाप भयची संपली॥ ३॥ काया.

तुझें गुण गाता हरे भव चिंता।
अनिलाचा माथा साईलिलेसही॥ ४॥ काया.

— श्री. अनिल बा. आजगांवकर
४५ गंगाबाई मॅन्शन, गोविंदजी केणी पथ, परळ भोईवाडा.

श्री साईचरणी विलीन झालेले

श्री समर्थ सद्गुरु चिले महाराज

— श्री. बाळासाहेब शांताराम नाडकर्णी
सी/१४११, लक्ष्मीपुरी,
कोल्हापूर.

श्री दत्तावतारात गणले गेलेले श्री सद्गुरु चिले महाराज हे दि. ७ मे १९८६ रोजी निजानंदात निमग्न झाले. कोल्हापूर-करवीर क्षेत्रातील एक महान विभूति दृष्टीआड झाली. प्रथम प्रथम ते खुळा; वेडा म्हणून समजले गेले होते. पुष्कळांनी त्यांच्यावर दगडफेक केली होती. त्यापैकी एका महाभागाचे तर महाराजांनी एवढे लाड केले होते की तो एक कोल्हापूरातील प्रतिष्ठीत दुकानदारही झाला.

परिचय नसतानाही प्रथम भेटीतच पुष्कळ भक्तांना महाराज त्या भक्तांच्या स्वतःच्या नावांनी '.....या!' म्हणून संबोधित करीत असत. ज्या लोकांनी महाराजांना 'समर्थ' म्हणून ओळखले ते महाराजांचे कायमचे भक्त बनले. ज्या लोकांची श्रद्धा मध्येच

ढासळली. ते किंचित् काळ महाराजांपासून दुरावले. विधानसभेत निवडून गेलेल्या लोकप्रतिनिधींपासून ते रोजगार करणाऱ्या हमालांपर्यंत महाराजांचे भक्त चारी दिशांना विखुरले आहेत. त्यांना महाराजांनी स्वतःच्या अलौकिक सामर्थ्याची प्रचिती दाखवली आहे. नुसत्या सामान्य लोकांच्याच जीवनात नव्हे तर भविष्यात होणाऱ्या सामाजिक आणि जागतिक घडामोडींचे पूर्व भाकीत जवळ असणाऱ्या प्रिय भक्तजनांना महाराज दाखवून देत असत. कित्येक वेळा त्याकरिता एखाद्या भक्तास पाच पाच सहा सहा तास स्वतःजवळ बसवून त्याच्याकडून भूमितीची प्रमेये किंवा बीजगणित सोडवून घेत. सृष्टीच्या बीजगणिताशी त्यांचा खेळ चाले आणि त्यातच मग उच्च प्रतिचा विनोद-कोट्या करीत असत.

श्री चिले महाराज स्वतः काव्य, भजन करीत असत. ताल सूरात ते म्हणू लागले की, एका ओळीतील शब्दाचा अर्थ आपल्या बुद्धीला कळतो न कळतो तोच पुढील दोन तीन अर्थपूर्ण पंक्ती आलंकृत भाषेत गाऊनही ते मोकळे झालेले असायचे.

श्री चिले महाराज उत्कृष्टपणे इंग्रजी भाषा पण बोलत असत. परदेशातील काही भक्त त्यांच्या दर्शनाला आले होते. ते इंग्लीशमध्ये त्यांच्याशी बोलले. महाराज मात्र त्यावेळी त्यांच्याशी मराठीतच बोलले, त्याचे भाषांतर जवळ असणाऱ्या दुभाषाला करावयास त्यांनी सांगितले.

आरोग्याला विघातक, असे बाटलीभर ॲसिड महाराजांनी पचवून; विष प्राशन करणाऱ्या पार्वती पती-परमेश्वर शंकराप्रमाणे स्वतःचे 'शंकर' हे नाव यथार्थ सिद्ध करून दाखवले होते. एकदा आमचे घरी वचन देऊन सुद्धा महाराज जेवावयास आले नाहीत. त्यामुळे आम्हीपण जेवलो नाही. साडेतीन तासांच्या अवधीनंतर आमच्या मातोश्रींना बसल्या ठिकाणीच किंचित झोपेच्या ग्लानीमध्ये दृष्टांत झाला. भगवान विष्णू बालकृष्ण स्वरूपात एका महासागरातील कमल पुष्पात हास्य वदनी एका पायाचा अंगठा दुसऱ्या हाताने हनुवटी जवळ धरीत आमच्या मातोश्रींना म्हणाले, 'अग तो चिले आला आणि जेऊन पण गेला. आता उठा व तुम्ही पण जेऊन घ्या.' श्री चिले महाराजांचे कल्पनेबाहरचे हे अव्यक्त स्वरूप खुद्द भगवंतांनीच आम्हाला असे दाखवून दिले. महाराज पंचगंगेच्या संगमात प्रयागला आमच्या आईंना घेऊन उभे होते. खाली एक पायरी संथ वहाणारे जल, काठाजवळ एक दोन फूटाच्या मर्यादितच समुद्राच्या लाटेप्रमाणे किंचित वर उसळले व महाराजांच्या चरणा सभोवती काही काळ फिरू लागले. पंचगंगेने त्यांचे चरण प्रक्षाळण केलेला हा विलोभनीय प्रसंग फक्त आमच्या मातोश्रींनीच प्रत्यक्ष पाहिला.

एकदा त्यांचे दर्शनास मी गेलो असता मला म्हणाले, 'शिर्डी दत्ताची पंढरी', 'शिर्डी दत्ताची पंढरी' ह्या पंक्तीचा अर्थ माझ्या पूर्णपणे लक्षात आला. त्यांच्या भक्त मंडळीत मी मागे जाऊन बसलो. 'आपण महाराजांच्या विषयी एक लेख श्रीसाईलीलेसाठी लिहावा', असा माझ्या मनात विचार दृढ होत असतानाच, श्री चिले महाराजांनी पंधरावीस बसलेल्या भक्तांमधून माझ्याकडे पहात जागेवर बसूनच उजवा हात आशिर्वादात्मक उंचावून अनुमती दिली. श्री चिले महाराज एका भक्ताकडे बघत, दुसऱ्या भक्ताला काहीतरी सांगत, परंतु

ते भाष्य तिसऱ्याच भक्ताच्या संदर्भात असे. प्रश्नापूर्वी ते उत्तर देवून मोकळे होत. कैक वेळी त्यांचे बोल एम.ए.बी.टी. झालेल्या प्रज्ञावंतांनाही उमगत नसत.

अशा ह्या समर्थ सद्गुरु श्री चिले महाराजांची समाधी त्यांच्या रहात्या गावी पैजारवाडी, जि. कोल्हापूर येथे बांधली आहे. १० वर्षापूर्वी ह्या गावी श्री दत्तमंदिर बांधून एका जिवंत सत्पुरुषाच्या समाधीचा जीर्णोद्धार करण्यात आला. 'ही जिवंत समाधी माझी आहे, 'इथे आपण नृसिंहवाडी करावयाची' असे महाराज उद्गारले होते. आज ह्याच समाधीसमोर आता महाराजांची समाधी बांधली आहे. चिमुकले दिसणारे पैजारवाडी हे खेडे श्री चिले महाराजांच्या पावन पदस्पर्शाने नटलेले उद्याचे महान क्षेत्र होत आहे.

कोल्हापूरचे श्रीकृष्ण सरस्वती महाराज, शिर्डीचे श्री साईबाबा आणि अक्कलकोटचे श्री स्वामी समर्थ महाराज ह्या तिन्ही अवतारी महापुरुषांच्या लीलेची एकत्रीत दर्शन-झलक समर्थ सद्गुरु श्री चिले महाराजांच्याजवळ पहावयास मला माझ्या आयुष्यात परमभाग्याने मिळाली. त्यांचे चरणी कोटी कोटी प्रणाम!

संभ्रम

काय तुला देऊ
साई काय तुला वाहू
मीपण सरले काही नुरले
तुला वाहण्या भाव फुले घेऊ =१=

पायावरतीं भाव वाहिला
अतां कोठचा देह उरला
तुझे गुण ते गाण्यासाठीं
शब्द कोठचे घेऊं =२=

सारखीच तूं घेशी कसोटी
आणि धावशी तूंच संकटी
अशावेळीं मग कोठे जावे
पाय कुणाचे पाहूं =३=

तुझ्यावाचून जगीं न कोणी
तुज बोलाऊ आर्त स्वरांनी
तूं असतांना अम्हां तारिता
तुलाच धरून राहूं =४=

— श्रीमती श्री शहाणे
लक्ष्मी निवास,
गडकरी पथ, डोंबिवली (पूर्व) - ४२१ २०१.

श्री साईनाथांचा शरणार्थी (१६)

लेखक : ब्रह्मीभूत स्वामी साईशरणानंद
अनुवादक : वि. बा. खेर

(१९१६ साली दिवाळीच्या सुटीत लेखक आश्विन वद्य १ पासून कार्तिक शुद्ध ५ पर्यंत म्हणजे एकवीस दिवस शिरडीत राहिला तेव्हा त्याला आलेले अध्यात्मिक अनुभव या लेखापासून सुरुवात करून ते क्रमशः एकंदर ५-६ लेखात देण्यात येतील.)

या काळात मी माझी थोरली बहीण मोघीबहेन हिच्याकडे राहून सॉलिसिटरच्या परीक्षेची तयारी करत होतो आणि त्या अभ्यासात येणाऱ्या अडचणींमुळे चिंताग्रस्त असे. आध्यात्मपर विचार जेव्हा अभ्यासात गर्क नसे तेव्हा चालतच. तबियत कमजोर झाली होती. एक दिवशी मुंबईस जाण्यासाठी विलेपार्ले स्टेशनला आगगाडीत बसलो तेव्हा जणू काय माझ्या कंबरेखालच्या भागात गणपतीचे दर्शनाचा भास अत्यंत विचित्र रीतीने झाला. त्याचवेळी ज्या डब्यात मी बसलो होतो त्या डब्यातून एका खिस्ती गृहस्थाला उतरताना पाहून तो साक्षात् येशू खिस्त आहे असे वाटले. या समयास परीक्षेच्या अभ्यासाच्या चिंते व्यतिरिक्त ईश्वर, गुरु आणि स्वतः या विषयी अनेक प्रकारच्या विचारांच्या भोवऱ्यात मी सापडलो असता, एक दिवशी समजले की काकासाहेब दीक्षित आपल्या सौभाग्यवतीसह शिरडीला जाणार आहेत. म्हणून त्यांच्यासह बाबांना फुलांचा हार, फळं व काही दक्षिणा पाठविण्याचा विचार केला. माझ्या मेहुण्यांकडून फूलफळं मागवून मी व माझे मेव्हणे दोघेजन बोरीबंदरला काकासाहेबांना द्यायला गेलो. मनात आध्यात्मिक विचारांचे काहूर उठले असल्यामुळे स्टेशनावर विचार स्फुरला की काकासाहेबांच्या मार्फत हे सर्व पाठविण्याऐवजी मी स्वतः शिरडीला जाऊन बाबांना दिल्यास किती चांगले होईल! बाबांना ते देऊन लगेच माघारी यावे! काकासाहेब व त्यांच्या सौभाग्यवतींजवळ ही गोष्ट काढताच त्यांनी रुकार दिला, व नेसत्या वस्त्रानिशी फूलफळं घेऊन व बहीणीला मेहुण्याबरोबर निरोप पाठवून मी शिरडीला गेलो. त्या रात्री काही खाल्ले नाही कारण तोंडात अरुची उत्पन्न झाली होती. शिरडीतील एकवीस दिवासांचा हा वास माझ्या मते फार महत्त्वाचा आहे कारण या काळात मला अनेक प्रकारचे आध्यात्मिक अनुभव आले. त्यापैकी प्रथम ज्या अनुभवांचा राधाकृष्ण आईशी संबंध आहे त्यांचे वर्णन करून नंतर बाबांनी दिलेले अप्रतिम अमूल्य अतिमहत्त्वाचे अनुभव रेखाटण्याचा प्रयत्न करीन. हे मी १४-५-५९ रोजी म्हणजे बेचाळीस वर्षांनी लिहीत आहे.

शिरडीला पोचल्यावर ओढ्यावर स्नान करून बाबांच्या दर्शनास गेलो. मला हार वगैरे बरोबर नेलेले साहित्य सापडले नाही म्हणून दक्षिणेचे पासष्ट रुपये घेऊन बाबांकडे गेलो व दर्शन घेऊन ते त्यांना दिले. (दुपारच्या) आरतीनंतर बाबा नैवेद्याच्या व्यवस्थेत गुंतले होते म्हणून मी राधाकृष्णआईकडे गेलो व दर्शन घेऊन म्हणालो, "आता मी येथेच राह्यला आलो आहे. सॉलिसिटरच्या परीक्षेचा अभ्यास येथेच करीन." ती म्हणाली, "फारच चांगले. तुझ्यासारखा माणूस येथे राह्यला तर उत्तमच. आता जा. बाबा आपल्या

स्थानावर बसले आहेत, भक्तगण सुद्धा आहे व टरबूज व शक्करटेटीटी वगैरे प्रसादाची वाटणी चालली आहे.'' नंतर रुमालाची झोळी करून मला म्हणाली, ''जा, धुनीसमोर रहा म्हणजे माझा प्रसादाचा वाटा झोळीत टाकतील.'' त्याप्रमाणे मी जाऊन उभा राहिल्यावर बाबांच्या सांगण्यावरून माझ्या झोळीत प्रसाद टाकण्यात आला. तो प्रसाद घेऊन मी राधाकृष्णआईकडे गेलो. तेव्हा ती पूर्वी माझी असलेल्या खोलीच्या ओसरीवर जेवत होती. मला बघून ती म्हणाली, ''तुला सांगितलेलं मी विसरूनच गेले. तू आला आहेस याची आठवण राहिली नाही. चल बस.'' असे म्हणून ती डाळभात जेवत होती, त्यातील थोडा बाजूला काढून मला तिने खाण्यास सांगितले. परंतु त्याच्यात एवढ्या मिरच्या होत्या की मी काही खाऊ शकलो नाही.

जेवून उठल्यावर थोडा बसलो तसे राधाकृष्णआई म्हणाली, ''आता तुला निजायचं आहे का?'' मी 'हो' म्हणताच तिने रामनामाची तिची ओढणी माझ्यावर टाकली, स्वतः झोपण्याऐवजी ती खोलीबाहेर गेली व द्वारकामाईकडे नजर करून म्हणाली, ''वामन्या अजून निजायचं म्हणतो!'' माझे झोप घेणे तिला पसंद नाही असे समजून मी लगेच रामनामाची ओढणी तिथल्या तिथे ठेवून खोलीबाहेर पडलो. रात्री मुक्कामावर आल्यानंतर श्रीमंत बुटी, नार्वेकर, राधाकृष्णआई, इत्यादिंसह मी जेवण्यास बसलो. पूर्वी सांगितलेच आहे की या वेळी अभ्यासाच्या चिंतेमुळे अन्नावरील इच्छा उडाली होती व खावत नसे. शिरडीत पण तसेच झाले असते. परंतु राधाकृष्णआईने एकामागून एक घास मला दिले व त्यांच्या तत्वांची संख्या बोलत गेली. असे एकंदर ४२ घास तिने मला दिले, अशी आठवण आहे. अशा रीतीने अन्नावरची माझी अरुची तिने दूर केली. एवढेच नव्हे तर त्या बरोबर असे पण सांगितले की तत्वांचे कोरडे ज्ञान काय कामाचे! कुठल्या वस्तूत काय तत्व आहे ते जाणण्याची शक्ति आपण मिळवली पाहिजे. उदाहरणार्थ मीठ, भात, डाळ, इत्यादिंत काय तत्व आहेत ते जाणणे आवश्यक आहे.

यानंतर काही दिवसांनी आम्ही सर्व जेवायला बसलो असताना माझ्या पानाजवळ एक केळे ठेवण्यात आले ते मला दोनचार ठिकाणी सडलेले भासले, परंतु दुसऱ्यांना ते चांगले वाटले. शिवाय भाजीच्या एका घासात मला ताजी लेंडी दिसली. भाजीचे बाकीचे घास चांगले आढळले. मी चांगले तेवढे घास घेतले व मलीन घास काढून ठेवला. काय खावे व खाऊ नये किंवा काय खाण्यालायक नाही त्याची जाणीव योगी आपल्या भक्तांना अशा रीतीने करून देतात असा यावरून मला बोध झाला. या सुमारास एकदा बाबांनी चण्याची डाळ, खोबरे, मसाला इत्यादींची चटणी केली व ती मला राधाकृष्णआईने खाण्यास दिली व म्हणाली, ''घे, घे, खा. बाबांच्या हातची चटणी पुन्हा खायला मिळणार नाही.'' चटणी फारच तिखट होती परंतु राधाकृष्णआईच्या आग्रहामुळे मी ती खाल्ली त्यामुळे शरीरात विकार होऊन तो बाहेर पडला. दुसऱ्या दिवशी बाबा म्हणाले, ''जे आपल्या वाट्याचं नसतं ते खाल्लं म्हणजे असंच बद्‌बद्‌ बाहेर पडतं.''

शिरडीतील माझ्या या एकवीस दिवसांच्या मुक्कामात राधाकृष्णआईच्या बिऱ्हाडी किती दिवस निजलो ते त्रेचाळीस वर्षांनी आज (१९-५-१९५९ रोजी) नक्की आठवत नाही

परंतु पहिले पाच सहा दिवस निजलो असावे असे वाटते. मी शिरडीला पोचलो तेव्हा अन्नावरील अरुचीमुळे रात्री स्वस्थ झोप येत नसे. राधाकृष्णआईने तत्वांची संख्या मोजून घास दिल्याने ती अरुची दूर झाली. तसेच पहिल्या दिवशी जरी उशीरापर्यंत निद्रा आली नाही तरी नंतर राधाकृष्णआईच्या श्वेत वस्त्राचा स्पर्श होताच इतके शीतल भासले की मला लगेच झोप लागली. त्रेचाळीस वर्षांच्या अनुभवाने खात्री होते की शीतलता वस्त्रात किंवा वस्त्र परिधान करणाऱ्या व्यक्तीच्या कुठल्या अलौकिक गुणात नसून केवळ वस्त्र परिधान करणाऱ्या विषयी आपल्या मनात जी कोमल भावना असते तिचा तो परिणाम होय. (या संदर्भात पंचदशी पहा). ईशसृष्टी बाधक नसून या सृष्टीवर जो आपण आरोप करतो तेच बाधक आहे. स्त्री एकच असते परंतु तिच्या आईवडिलांना एक प्रकारे भासते. तर तिच्या पतीस दुसऱ्या तऱ्हेने दिसते, आणि तिच्या पुत्रास तिसऱ्याच रूपात भासते. भासमान होणारे सर्व जगत् निर्दोष असूनसुद्धा आपल्या मनोविकाराप्रमाणे ते सुखप्रद किंवा दुःखप्रद भासते (पंचदशी, प्रकरण ४, श्लोक १८ ते २३).

एकदा रात्री झोपेच्या वेळेस श्रीमंत बुटी आले व राधाकृष्णआईला म्हणाले, "अबदुल्ला पठाणाच्या झोपडीस आग लागली आहे." हे ऐकून मी म्हणालो, "मी जातो व बंदोबस्त करतो." असे म्हणून मी लोटा घेऊन बाहेर पडलो. नंतर सारी रात्र बाहेरच काढली. म्हणून राधाकृष्णआईला माझ्यासाठी तिच्या घराचे दार उघडे ठेवायला लागले. ती रात्र मी कशी व कुठे काढली हे सांगण्यापूर्वी नानावल्लीशी माझ्या परिचयासंबंधी काही बोलणे जरूर आहे.

नानावल्लीला शिरडीत प्रथम मी १९१६ साली पाहिले. ते बालोन्मत्त पिशाच्चवृत्तीचे ज्ञानी असतात असे माझ्या वाचनात आले होते. नानावल्ली बहुतकरून पिशाच्चवत् राही. मी एकदा बाबांपाशी धुनीपुढच्या खांबाला टेकून बसलो होतो. तीन चारचा समय असावा. इतक्यात तो बाबांकडे आला. त्याला पाहून खूप लोक जमले. ते सर्व द्वारकामाईच्या पटांगणात त्याची व बाबांची लीला पाहण्यासाठी जमले होते. त्या दिवशी तो जे बोलला ते जणू काय माझ्या मनातील विचारच बोलत आहे असा भास मला होत होता. त्याच्या अनुमोदनार्थ माझ्या हाताची बोटे वरखाली करून मी खुश आहे असे दाखवत होतो. तेव्हा बाबांनी मला 'टिमकी वाजवू नकोस' असे म्हणून माझ्या हाताचा चाळा थांबविला. नंतर थोड्या वेळाने नानावल्ली निघून गेला.

राधाकृष्णआईकडून अबदुल्ला पठाणाच्या झोपडीला लागलेल्या आगीचा बंदोबस्त करण्यासाठी मी लोटा घेऊन बाहेर पडलो. त्या अगोदर होजमधून लोटा पाण्याने भरून शाळेच्या पाठीमागील भागात शौचाला बसलो तेव्हा आरतीसमयी बाबांचा जयजयकार होई तसा माझ्या अंतरात होत आहे असे वाटले. नंतर अंतरात आदेश झाला, 'आजची रात्र हा मंत्र जप.' शौचविधी ओटापून मी अबदुल्लाच्या झोपडीकडे गेलो. त्यावेळी चांदणे होते तरीसुद्धा वाटेत खडेकाटे पायांना टोचत होते. झोपडीकडे जाता जाता मनास समजावत होतो की, वामनराव तर मेला आहे. बाबा जणू काय मला वैतरणी ओलांडण्यास लावत आहेत या भावनेतून ती वृत्ती संभवली. झोपडीत अंधार होता.

मला सारी रात्र जप करण्याचा आदेश होता म्हणून मी झोपडीत प्रवेश केला. एका जागी अंधारात बसून मी जपास सुरुवात केली. थोड्या वेळाने जाणवले की, मी ज्याच्यावर बसलो होतो ती अबदुल्लाची धुनीसारखी जागा होती. मला माझ्या आसनाखालून उष्णतेचा ताप लागू लागला. परंतु मी असे समजत होतो की पापांच्या प्रायश्चित्तासाठी बाबांनी मला रात्री जप करण्याची आज्ञा केली आहे व नकळत मी थोड्या अग्नीवर आसनस्थ झालो आहे. तर आता जे होईल ते होवो पण आपण आसनावरून उठायचे तर नाहीच. या भावनेने मी तेथेच बसून राहिलो. काही वेळाने अग्नी शांत झाला व नंतर पहाट झाली. झोपडीत अंधार असल्यामुळे बाहेर काय चालले आहे त्याची मला जाण नव्हती. इतक्यात नानावल्लीचा आवाज ऐकला, "अरे, आता येथे का बसला आहेस?" पुरुष प्रकृति विषयी सुद्धा त्याने काही उद्‌गार काढले पण मला ते आठवत नाहीत. त्याने सांगितले त्यावरून मी सारी रात अबदुल्लाच्या विझत असलेल्या धुनीवर बसून काढली हे सत्य.

यानंतर १९५७ साली मी चातुर्मास पाळला तेव्हा ब्रह्मसूत्राच्या तिसऱ्या पादाच्या १६ व्या अधिकरणात जो प्रश्न उद्‌भवतो त्याचे उत्तर बाबांनी सिद्धांतांना अनुसरून अनुभव देऊन, त्या रात्री विरजानदीची स्मृती जागृत करून, निश्चितपणे जाण करून दिली की मरणा अगोदरच उपासकास उपास्य वस्तूचा साक्षात्कार झाल्याने पुण्यपापाचा परित्याग होतो. व्रतव्रतादि, जप, पुरश्चरण, प्रायश्चित वगैरे ज्या त्या पापांचा नाश करतात पण पुण्याचा क्षय करत नाहीत.

भगवद्‌गीतेचा २ ऱ्या अध्यायातील ५० वा श्लोक असा आहे :

बद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते।
तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम्॥

[अर्थ मोरापंतांची आर्या]

पापातें धुण्यातें जिताचि बुद्धि-युक्त तो नाशी।
ह्मणडनि योगीं योजीं कर्मीं कौशल्य तोचि योग खरा॥

या पुण्याचा नाश ज्ञानानेच, ज्ञानयोगानेच होतो. जे जे करतोस, जे जे खातोस, जे जे होमात देतोस, जे जे दान करतोस, जे जे तप करतोस ते सर्व मला अर्पण केल्याने सर्व कर्मबंधनांपासून तसेच कर्माच्या शुभ अशुभ फळांपासून तू मुक्त होशील, व या प्रकारच्या योगमुक्त संन्यासाने तुझा आत्मा विमुक्त होऊन मला प्राप्त होईल व येऊन मिळेल. माझ्या सर्व शुभाशुभ कर्मांतून या काटेरी मार्गाच्या कष्टातून निभावून मला (बाबांनी) मुक्त करून सोडले.

श्री साईलीलाचा पुढील अंक

श्री साईबाबा पुण्यतिथी विशेषांक १ ऑक्टोबर १९८६ रोजी प्रकाशित होईल.

गुरुमहती

— सौ. उषा प्र. अधिकारी
सावित्री भुवन, बंदर रोड,
रत्नागिरी.

कौरव पांडव हे राजकुमार विटीदांडूचा खेळ खेळत होते. ते खेळत असता त्यांची सोन्याची विटी विहिरीत पडली. १०५ राजकुमार फार घाबरले. विटी कोणाला काढता येईना. राजवाड्यात जाऊन हे कसे सांगायचे याचा ते विचार करत आहेत तोच एक तेजस्वी ब्राह्मण तिथे आला. मुलांच्या अस्वस्थतेचे कारण समजताच त्याच्या मुखावर हास्य चमकले. काहीही न बोलता त्याने धनुष्याला बाण जोडला व मंत्र पुटपुटत बाण विहिरीत सोडला आणि काय आश्चर्य! ती सोन्याची विटी घेऊनच तो बाण वर आला. कुमारांना आश्चर्य तर वाटलेच आणि त्या ब्राह्मणाचे सामर्थ्यही कळले. मोठ्या आदराने त्यांनी त्या तरुण गृहस्थाला राजवाड्यात नेऊन भीष्माचार्यांना सगळी हकीगत सांगितली. ती ऐकून त्या तरुण गृहस्थाची मुलांना सर्व विद्या शिकविण्यासाठी नियुक्ती करण्यात आली. हा तरुण गृहस्थ म्हणजेच गुरु द्रोणाचार्य. त्यांनी सर्व कुमारांना शस्त्रास्त्र विद्या शिकवल्या. आपला आवडता शिष्य अर्जुन याचेपेक्षा शस्त्रास्त्र विद्येत कुणीही श्रेष्ठ ठरू नये म्हणून एकलव्यासारख्या धनुर्धराचा उजवा अंगठा कापून देण्यास सांगून ती गुरुदक्षिणा स्विकारली. या गुरुने पांडवांवर फार प्रेम केले पण भारतीय युद्धाची वेळ जवळ येऊन ठेपली तेव्हा गुरुकर्तव्य न करता अन्नाच्या मिंधेपणाने ते दुष्ट कौरवांच्या बाजूस राहिले आणि त्यांनी चक्क पांडवांकडे पाठ फिरवली. यांना कसे सद्‌गुरु म्हणायचे? या उलट केवळ राज्य मिळविण्यासाठी गुरुवर शस्त्र उगारायला लागणार या कल्पनेने अर्जुन शोकाकुल झाला. सात्विक, सदाचरणी, सत्यवादी पांडवांना राज्याचे आकर्षण राहिले नाही.

कृष्ण परमात्मा सांदिपनी ऋषींकडे १२ वर्षे विद्याभ्यासासाठी राहिला. त्यांनी कृष्णाला सर्वतऱ्हेचे शिक्षण दिले. कृष्ण परब्रह्माचे रुपडे आहे हे माहीत असूनही त्यांनी त्याचेकडून लाकडे तोडणे, पाणी भरणे यासारखी हलकी-सलकी कामे करून घेतली. खरा गुरु शिष्या-शिष्यात भेदभाव करत नाही हे त्याचे कारण होते. मात्र जेव्हा दुष्ट कंसाचे सेवक श्रीकृष्णाला पकडायला आले तेव्हा जराही विचलीत न होता, पुत्रप्रेम बाजूला सारून स्वतःचा मुलगा कृष्ण म्हणून त्यांचे स्वाधीन करून खरा गुरु कसा असावा हे कृतीने दाखवून दिले. खरा गुरु कसा असावा तर सांदिपनींसारखा. दुसऱ्याच्या मुलासाठी स्वतःचे एकुलते एक लेकरू डोळ्यादेखत दुष्ट शत्रूच्या हाती देणे ही सोपी गोष्ट नव्हे. पण त्या थोर गुरुने आपल्या प्रिय शिष्यासाठी ती केली. हा खरा गुरु. खरा गुरु पूर्ण ज्ञानी असावा लागतो. त्याला पूर्ण अनुभव असावा लागतो. तो अपरोक्षदानी असावा लागतो. असा जेव्हा असेल तेव्हाच शिष्याला ज्ञान देण्याचा, सर्वतोपरी स्वतः सारखा तयार करण्याचा अधिकार त्याला पोचतो. जो शिष्याकडून कसलीही सेवा करून घेत नाही, उलट स्वतःचा देह झिजवतो, वेळी शिष्यासाठी प्राणही अर्पण करतो तो

सद्‌गुरु. शिष्याला प्रेमाने वागवणारा, योग्य तो मान देणारा, इतकेच नव्हे तर आपला शिष्यही पूर्णब्रह्म आहे असे मानून त्यावर पुत्रवत प्रेम करणारा तो सद्‌गुरु. असा सद्‌गुरु म्हणजे आपले सर्वांचे दैवत असलेले परमप्रिय श्रीबाबा. जेथे परमशांती आहे, विद्वत्तेचा काडीमात्र अभिमान नाही, लहान-थोर, जात-पात, राव-रंक हा भेद नाही, जेथे अभय आहे असे स्थान म्हणजे श्री सद्‌गुरु साईबाबांचे परमपवित्र, कुसुमकोमल चरण. तिथेच खऱ्या शिष्यांचे, भक्तांचे मन रंगते-रमते. अशा या सद्‌गुरुसाठी काय करावे? तन, मन, धन तर अर्पण करावेच पण आपले सर्व आयुष्य त्यांच्या सेवेकारणीच लावावे. 'माझी सेवा, माझे भजन करणारा आणि मला अनन्य शरण येणारा भक्त मद्रूप होतो' असे भगवान श्रीकृष्णानी सांगितले आहे. आपल्या श्रीबाबांचे तेच सांगणे आहे. त्यांच्या सांगण्याप्रमाणे जे जे वागले-वागत आहेत त्यांच्याजवळ निरंतर बाबा आहेत — त्यांचे कल्याण करीत आहेत. श्रीबाबांनी दादा केळकरांसारख्या कर्मठ ब्राह्मणाला एकादशीच्या दिवशी सागुती आणायला सांगितली, काकासाहेब दीक्षितांना निरपराध बोकडाचा वध करायला सांगितले ते त्यांची परीक्षा घेण्यासाठीच. स्वतःच्या सहवासात कायम राहिलेल्या या भक्तांची जडणघडण आपण घडवली आहे, त्यात ते किती तयार झालेत हे पहाण्याचा त्यांचा हेतू होता. पण श्रीबाबांनी जे पेरले ते उत्तम उगवले होते. भक्त श्रीबाबांच्या परीक्षेत उत्तीर्ण होत होते अर्थात याचा श्रीबाबांना फार आनंद होत असे. त्यांनी भक्तांसाठी काय केले नाही? कुणाला विषापासून वाचवले, कुणाचा अपमृत्यू टाळला, निसर्गाशीसुद्धा आपल्या अफाट सामर्थ्याने झुंज दिली. भंयकर रोगापासून भक्तांना वाचविले. हे करीत असताना गोड गोड' गोष्टीद्वारे, वित्तापासून दूर करून, मानापमानाच्या कल्पना नष्ट करून शाश्वत सुखाचा मार्ग दाखविला. श्री उपासनी महाराजांसारख्या श्रेष्ठ भक्ताला आपला आध्यात्मिक वारसा दिला तो त्यांची पात्रता ओळखूनच. श्रीबाबांनी अनेकांना घडवले पण त्याचे मोठेपण आपणाकडे कधीच घेतले नाही. उलट मी तुमच्या विष्ठेपोटीचा किडा आहे, तुमचा सहवास मला लाभला हे माझे भाग्य असेच ते म्हणत. किती ही विनम्रता! श्रीबाबांनी स्वतः आपल्या गुरुकडून घेतली. स्वतःच्या गुरुची महती सांगताना ते म्हणतात, "माझ्या गुरुने माझ्याकडून कसलीही सेवा घेतली नाही. मीच आपण होऊन त्यांची सेवा करी - तेव्हा तहान-भूक विसरत असे. माझे गुरु माझ्यावर प्रेमदृष्टीचा वर्षाव करीत. कासवीच्या दृष्टीने त्यांनी सतत माझ्याकडे पाहिले. जे जे त्यांच्याजवळ होते ते त्यांनी मला भरभरून दिले — मला कोणताही गुरुमंत्र दिला नाही. पण मागितले काय? तर दोन पैसे. ते दोन पैसे म्हणजे 'श्रद्धा आणि सबूरी' ते मी तेव्हाच देऊन टाकले आहेत."

आपणही श्रीबाबांच्या गुरुने त्यांच्याजवळ मागितलेले दोन पैसे श्रद्धा आणि सबूरी श्रीबाबांना दिले पाहिजेत. श्रीबाबांनी म्हटले आहे की, 'जेथे भक्ति श्रद्धान्वित। तेथे मी नित्य अंकित।' हा साधासुधा मंत्र आणि 'साई-साई' हे नित्यजपाचे नाम. बाकी पूजा-अर्चा, वस्त्र-प्रावरणे काही नकोत - अलंकार नकोत. एक भोळीभाळी शुद्ध भक्ती सीताफळासारखी ही मागणी. ही मागणी पूर्ण करायला भक्तांनी झटले पाहिजे. श्रीबाबांचे

आचरण कसे होते हे समजून घेऊन त्याप्रमाणे आचरण केले की झाले गुरुपूजन. आपल्या सद्गुरुला कसलेही सोपस्कार नको आहेत. कसलाही प्रसंग आला तरी परमपवित्र कोमल चरण सोडणार नाही अशी दृढ भावना धरूया म्हणजेच त्यांचे गुरुपूजन झाले. आपल्या सद्गुरुची महती मनोमन ओळखून ती सच्छंदपणे गाऊया तेच त्यांचे भजन, संकीर्तन होईल. सर्व प्राणिमात्रात, सर्व चराचरात श्रीसाईगुरुराज भरून राहिले आहेत हे मनावर ठसवून सर्वांवर प्रेम करूया मग तो भक्तवत्सल साई सद्गुरु दूर आहे का? तो सदैव आपल्या पाठीशी आहे.

इतर देव सारे मायिक। गुरुचि शाश्वत देव एक
चरणी ठेविता विश्वास देख। रेखेवर मेख मारील तो।।

या उक्तीवर विश्वास ठेऊया — साई सद्गुरुला अनन्यशरण होऊया — प्रेमभावनेने उचंबळून जाऊन प्रार्थूया

श्रीबाबा मी आलो तुम्हा शरण
घालवा माझे हे मी पण
वर्षवूनी कृपा घन
मोक्ष मजला दावा हो।।

श्रीसद्गुरु साईनाथ महाराज की जय।।

साईनाथ माझे गुरु

साईनाथ दत्तगुरु संत साक्षात्।
नांदती भक्त हृदयांत ।।धृ० ।।
भजन सतत साईंचे करिती।
कीर्तनी भक्त साईचे रंगती।
नामस्मरणी तल्लीन होती।
राहती साई अशा भक्तांत ।।१ ।। नांदती ---
देह, मन बुद्धी आणि चित्तात।
साई त्यांच्या सदा असे वसत।
देहरूपी शुद्ध मंदिरात।
आत्मरूपे साईंचे हो राहत ।।२ ।। नांदती ---
वास केला शिरडीत साईंनी।
परि ते असती विश्वव्यापूनी।
प्रकट दिसती ते भक्ताह्नमनी।
भजा भजा हो साईनामामृत ।।३ ।।

— डॉ. सुनंदा कुलकर्णी
१/वसंतबहार, नामदेववाडी समोर,
नौपाडा, ठाणे.

६४ व्या पुण्यतिथी निमित्य संस्मरण

श्रीसाईनाथांचे एकनिष्ठ सेवक — म्हाळसापती

"आवो माई" या शब्दात ज्यांनी श्री साईबाबांचे शिर्डी ग्रामी प्रथम स्वागत केले त्या म्हाळसापती भगत यांची ६४ वी पुण्यतिथी १२ सप्टेंबर रोजी आहे त्यानिमित्त त्यांचे पुण्यस्मरण.

श्रीसाईनाथ महाराजांच्या तत्कालीन निकटवर्तियांपैकी त्यांचे निष्ठावान सेवक म्हाळसापती भगत हे एक अलौकिक भक्त होऊन गेले. अत्यंत निस्वार्थी व वैराग्यवृत्तीने जीवन कंठणाऱ्यांमध्ये म्हाळसापतींचा प्रामुख्याने उल्लेख करावयास हवा. शिरडी क्षेत्राला आजचे पावित्र्य प्राप्त झाले आहे, ते श्रीसाईनाथांच्या चरणस्पर्शामुळे हे खरे. परंतु ते आजपावेतो टिकून राहिले आहे व त्याचे माहात्म्य उत्तरोत्तर वाढत गेले आहे, ते म्हाळसापतींसारख्या निस्सीम भक्तांकडून भक्तीचा डांगोरा पिटला गेला आहे म्हणून!

म्हाळसापती चिमणाजी नागरे हे जातीचे तसेच व्यवसायाने सोनार व पिढीजाद शिरडीचे राहाणारे होते. लहानपणापासूनच म्हाळसापती हे खंडोबारायाचे उपासक होते. पूर्ववयात ते सोनारकीचा धंदा करीत असत. परंतु तन-मन-धन ईश्वरभक्तीकडे अर्पण केलेले असल्यामुळे त्यांना धंद्यात यश आले नाही व अखेरीस ईश्वरी प्रेरणा होऊन त्यांनी आपला पिढीजाद सोनारकीचा धंदा सोडला व भिक्षावृत्ती स्विकारली.

यानंतर उर्वरित आयुष्य त्यांनी खंडेरायाच्या सेवेत घालविण्याचा निर्णय घेतला त्याशिवाय आपले सहकारी काशिराम शिंपी व अप्पा जागले ह्यांच्या सहकार्याने यथाशक्ती साधुसंत, बैरागी, फकीर, अतिथी ह्यांचा ते आदरसत्कार करू लागले.

अशा प्रकारे आयुष्याची कालक्रमणा चालू असता एकदा राहात्याच्या बाजूने एका मुसलमानाच्या वऱ्हाडाबरोबर श्रीबाबा शिरडीत आले. म्हाळसापती श्रीखंडोबाच्या देवळात पूजा करीत असताना त्या वऱ्हाडातील एक तरुण मुसलमान साधू देवळात आला. तेव्हा मागे वळून सत्कार करताना म्हाळसापती म्हणाले,

''आवो, साईबाबा''

तेव्हापासून साईबाबा हेच नाव त्यांनी धारण केले व आज त्रिभुवनात शिरडी व श्रीसाईबाबा ही नावे प्रातःस्मरणीय झालेली आपण पाहात आहोत.

श्रीबाबांच्या प्रथम भेटीच्या ह्या दिव्य क्षणापासून म्हाळसापतींना श्रीसाईबाबांच्या अखंड साठ वर्षांच्या सहवासाचे परमभाग्य लाभले व श्रीबाबांच्या कृपाप्रसादाने त्यांचे सारे जीवन उजळून गेले!

सुरुवातीस श्रीबाबा कित्येक वेळा विक्षिप्तपणे वागत, त्यामुळे हा कुणी वेडा असावा, असा काही लोकांचा ग्रह होई. पण म्हाळसापतींसारख्या निष्ठावान भक्तांवर त्याचा काहीही परिणाम होत नसे.

म्हाळसापती श्रीबाबांची रोज पूजा करीत असत. सुरुवातीला श्रीबाबा कपाळाला गंध लावू देत नसत. पण पुढे त्यांनी म्हाळसापतींना एका दृष्टांताद्वारे कपाळाला गंध व हाताला उटणे लावण्याची सूचना केली तेव्हापासून ती प्रथा चालू झाली.

१० डिसेंबर १९०९ पासून चावडीत श्रीबाबांची समारंभपूर्वक पूजा होऊ लागली. आरती झाल्यानंतर देशपांडे उर्फ 'श्यामा' चिलीम तयार करून भक्त तात्याबांचे हाती देत असत. तंबाखूची ज्वाला निघू लागल्यावर तात्याबा ती चिलीम श्रीबाबांकडे देत. त्यांनी प्रथम झुरका घेतल्यानंतर ती ते म्हाळसापतींना देत, अशा रीतीने चिलीम विझेपर्यंत तिची वर्तुळाकार देवाणघेवाण चालू असे.

श्रीबाबा एक रात्र मशिदीत व एक रात्र चावडीत झोपत असत. भक्त तात्याबा व म्हाळसापती हे दोघे श्रीबाबांसमवेत नित्य मशिदीत शयन करीत असत. सर्वत्र निजानीज झाल्यांनतर त्या तिघांच्या रात्रभर गोष्टी चालत असत. असा झोपण्याचा क्रम अव्याहतपणे चौदा वर्षे चालू होता.

सुरुवातीला श्रीबाबा हंडीत स्वतःच्या हाताने अन्न शिजवीत व विधीपूर्वक देवदेवतांना नैवेद्य दाखविल्यानंतर पहिल्याप्रथम तात्याबा व म्हाळसापती यांना प्रसाद पाठवीत व मगच ते इतरांना वाढण्यास देत.

म्हाळसापतींसारखा निष्ठावान व आज्ञाधारक भक्त विरळाच! श्रीबाबांनी त्यांच्या अनेक प्रकारे कसोट्या घेतल्या. पण म्हाळसापती त्या सर्वांतून यशीस्वीरीत्या बाहेर पडले. एकदा श्रीबाबांनी तीन दिवस समाधी लावून म्हाळसापतींना आपले शरीर सांभाळण्यास सांगितले होते. म्हाळसापती अहोरात्र तीन दिवस श्रीबाबांचे मस्तक आपल्या मांडीवर घेऊन बसले होते.

श्री म्हाळसापतींची समाधी, शिरडी, जवळच त्यांचे चिरंजीव श्री. मार्तंड महाराज, वय वर्षे ९२.

व्यवहाराकडे पूर्णपणे दुर्लक्ष असल्याकारणाने म्हाळसापतींचा संसार नेहमीच ओढघस्तीचा असे. पण त्याची त्यांनी यत्किंचितही पर्वा केली नाही. सर्व भार श्रीबाबांवर टाकून ते परमार्थात मग्न असत. खुद्द श्रीबाबा रोज शेकडो रुपये वाटीत असत, पण त्यातली एक कपर्दिकही स्वतः म्हाळसापतींना देत नसत, तसेच दुसऱ्यांनी देऊ केलेली मदतही त्यांना घेऊ देत नसत.

भगवान श्रीकृष्णाचा उद्धव, समर्थ रामदासांचा कल्याण, त्याच कोटीतले म्हाळसापती हे श्रीसाईनाथांचे एकनिष्ठ भक्त होते. त्यांचे चारित्र्य गंगाजलाप्रमाणे निर्मळ होते व त्यांनी केलेल्या त्यागाला तोड नव्हती. संसाराकडे लक्ष न देता त्यांनी श्रीबाबांची पाच तपे मनोभावे सेवा केली. ते चांगले अधिकारी गृहस्थ असून पूर्ण निरपेक्ष वृत्तीने राहत. त्यांच्यापासून श्रीबाबांच्या भक्तांना बोध व आनंद नित्य मिळत असे; किंबहुना श्रीबाबांच्या पश्चात त्यांच्या भक्तांना ते एक निवासस्थानच होते.

भाद्रपद शके १८४४ मंगळवार दि. १२ सप्टेंबर १९२२ रोजी म्हाळसापती श्रीसाईचरणी विलीन झाले. म्हाळसापतींची समाधी शिरडी येथे त्यांच्या चिरंजीवांच्या मार्तंड महाराजांच्या राहत्या घरात आहे. देशाच्या दूरदूरच्या भागातून नित्य भक्तमंडळी तिथे येत असतात. म्हाळसापतींच्या निर्याणानंतर श्रीखंडेरायाची व साईबाबांची सेवा मार्तंडभक्तांनी तशीच पुढे चालविली आहे. या म्हाळसापतींच्या चिरंजीवांचे वय जवळजवळ शंभरीच्या घरात आहे.

कौटुंबिक जीवन

म्हाळसापतींना चार मुली व दोन मुलगे होते. मुलींची नावे जानकीबाई, सीताबाई, रखुमाबाई व विठाबाई अशी होती. दोन मुली डोऱ्हाळें येथे दिल्या होत्या, एक अस्तगांवला व चौथी रुईस दिली होती. त्या कोणीही हयात नाहीत. थोरला मुलगा एक वर्ष होण्याच्या आतच वारला.

विरक्ती

त्यानंतरच्या काळात म्हाळसापतींचे लक्ष संसारातून पार उडून गेले. जवळजवळ ४ वर्षेपर्यंत म्हाळसापती घराकडे फिरकले नाहीत. श्रीबाबांची सेवा करावी, खंडेरायाची पुजाअर्चा करावी, यातच ते दंग होते. खंडेरायाचे मंदिरात त्यांचे कुटुंब नैवेद्य आणीत असत. त्यावरच शरीरपोषण होत असे. त्यांच्या कुटुंबियांचे नाव होते शिऊबाई.

पुढे श्रीबाबांनी म्हाळसापतींना संसारात पुन्हा पडण्याचा आग्रह केला. "अपना संसार देखना, तुमको पुत्र हो जायगा, मैं मशीदमें बैठके झूट नहीं कहुंगा" असे श्रीबाबा म्हाळसापतींना सांगत. लक्ष्मीबाई व तात्या पाटील वगैरे सेवेकरी मंडळी नित्य श्रीबाबांचे जवळ असत. "म्हाळसापतीला संसारात आणा, तो वेडा झाला आहे" असे श्रीबाबा त्यांना सांगत. अखेर म्हाळसापती घरी आले व संसारात लक्ष घालू लागले. सन १८९० साली रविवारी गोकुळ अष्टमीला म्हाळसापतींना दुसरा मुलगा झाला. रविवारी जन्म झाल्याने खंडेरायाचा प्रसाद म्हणून मुलाचे नाव मार्तंड असे ठेवण्यात आले. हे मार्तंडबाबा सध्या ९६ वर्षांचे असून श्रीबाबांनी सांगितल्याप्रमाणे दररोज नेमाने खंडोबा, द्वारकामाई,

शनिमंदिर वगैरे स्थानांची मनोभावे पुजा करीत असतात. म्हाळसापतींना मुलगा झाल्यावर काही दिवसांनी श्रीबाबा एकदा म्हाळसापतींना म्हणाले, "या मुलाला २५ वर्षे जपावे" त्यावर म्हाळसापती म्हणाले, "बाबा, आपल्याशिवाय मुलाला कोण जपणार?" तेव्हा श्रीबाबा उत्तरले, "शेतकऱ्याने जरी शेत पेरले तरी त्याला शेतात हाहा करावीच लागते." श्रीबाबांच्या सांगण्याप्रमाणे म्हाळसापतींनी मुलाला २५ वर्षे होईपर्यंत जीवापाड जपले हे सांगणे नकोच!

अनेक पिढ्यांपासून श्रीखंडोबाचे स्थान म्हाळसापती ह्यांच्या घराण्याकडे होते. म्हाळसापतींचे वडील चिमणाजीपंत निधन पावल्यावर काही दिवस म्हाळसापतींचे चुलते खंडेरायाची पुजाअर्चा करीत असत. एके दिवशी खंडोबाने म्हाळसापतींच्या अंगात संचार केला, "मला तुझ्या घरात यावयाचे आहे. तेव्हा तू मला घेऊन जा" त्याप्रमाणे लोकांनी देवाचे स्थान चुलत्याकडून म्हाळसापतींच्या घरात आणले. म्हाळसापती पुजाअर्चा करू लागले व सोनारकीचे कामही पाहू लागले.

एकदा म्हाळसापतींना एक दृष्टान्त झाला व त्यामुळे त्यांचे लौकिक जीवन एकदम बदलून गेले. एक ब्राह्मण म्हाळसापतींचे स्वप्नात आला व म्हणाला, "का रे बुवा, तू सोनारकी केली नाहीस तर तुझे पोट भरणार नाही का?" म्हाळसापतींनी उत्तर दिले, "मी आजपासून काहीच उद्योगधंदा करणार नाही." नंतर तो ब्राम्हण म्हणाला, "माझ्या पायावर हात ठेव." त्याप्रमाणे म्हळसापतींनी ब्राह्मणाच्या पायावर हात ठेवला. दुसऱ्या दिवसापासून त्यांनी सोनारकी सोडली ती कायमची. नंतर ते आपण सर्व वेळ खंडेरायाच्या सेवेत घालवू लागले. शिवाय यथाशक्ति साधुसंत, बैरागी, फकीर, अतिथी ह्यांचा आदरसत्कार करू लागले. गोसावी आला तर त्याला 'नमो नारायण' म्हणावे, बैरागी आला तर त्याला 'जयराम' म्हणावे, फकीर आला तर त्याला 'जयसाई' म्हणावे असा म्हाळसापतींचा परिपाठ असे. काशिराम शिंपी व अप्पाजी जागले हे शिधापाणी, सर्पण, भांडी वगैरे देत. म्हाळसापती गरीब असल्याने त्यांचे हातपाय चेपणे वगैरे कामे करीत असत.

श्रीबाबांचे आगमन

म्हाळसापती यांचा अशाप्रकारे नित्यनेम चालू असताना राहत्याच्या बाजूने निजामशाहीतील (हल्लीचे आंध्रराज्य) एका मुसलमानाच्या वऱ्हाडाबरोबर श्रीबाबा प्रथम शिरडीत आले. म्हाळसापती पुजा करीत असता त्या वऱ्हाडातील एक तरुण मुसलमान साधु श्रीखंडोबाच्या देवळात आला. तेव्हा मागे वळून सत्कार करताना म्हाळसापती सहज म्हणाले, "आवो साईबाबा" तेव्हापासून साईबाबा हेच त्यांचे नाव पडले व आज त्रिभुवनात शिरडी व श्रीसाईबाबा ही नावे सर्वतोमुखी झालेली आपण पाहत आहोत.

हे बाल फकीर गाडीतूनि उतरले। प्रथम भगताचे दृष्टीस जैं पडले।
"या साई" म्हणूनि सामोरे गेले। नाम ते पडले तेथूनी॥

(सा.स.च.अ. ५ — २९)

पुजा संपल्यावर म्हाळसापतींनी श्रीबाबांना चिलीम ओढावयास दिली. नंतर ते श्रीबाबांना शिरडी गावात घेऊन गेले. काशीराम शिंपी व आप्पा यांनी श्रीबाबांच्या शिधापाण्याची व्यवस्था केली. त्यावेळी (सन १८५८) शिरडी येथे देवीदास व जानकीदास असे दोन सत्पुरुष राहत असत. त्यांनी हा हिरा आहे असे ओळखले. श्रीबाबा मशिदीत किंवा निंबाच्या झाडाखाली बसत असत. त्यांच्या सहज बोलण्याचा लोकांवर प्रभाव पडू लागला. हळुहळू श्रीबाबांच्या भोवती बरीच मंडळी जमू लागली.

गुरुस्थान श्री खंडोबा, शिरडी

निंबाच्या झाडाखाली आपल्या गुरुरायाची समाधी आहे असे श्रीबाबा सर्वांना सांगत. म्हाळसापती व इतरांनी गुरुच्या समाधीची जागा उकरून पाहिली तेव्हा त्यांना विटांचे बांधकाम व समया दिसल्या. उकरलेली जागा पुन्हा जशीच्या तशी पुरण्यास श्रीबाबांनी सांगितले व तेथे दर गुरुवारी व शुक्रवारी धूप जाळीत जावा असा उपदेश केला. इतकी वर्षे झाली तरी श्रीबाबांच्या पवित्र वचनाप्रमाणे जे भक्त अनन्यभावाने तेथे गुरुवारी व शुक्रवारी धूप जाळीत असतात त्यांचे लौकिक व पारमार्थिक जीवन समृद्ध झाल्याचा आजही सर्वांना अनुभव येत आहे. मात्र भक्ताचे हृदयात दृढ श्रद्धा असावयास पाहिजे.

श्रीबाबा एक रात्र मशिदीत व एक रात्र चावडीत झोपत असत. हा क्रम त्यांच्या समाधीपर्यंत अव्याहत चालू होता. दहा डिसेंबर १९०९ पासून चावडीत श्रीबाबांची समारंभपूर्वक आरतीपुजा होऊ लागली. ज्या रात्री चावडी असेल त्या दिवशी भजन मंडळी, टाळ, मृदंग, खंजिरी, शिंगे, कर्णे, तुताऱ्या, झांजा वगैरे वाद्यांसहित हजर होत. भजनांचा, जयघोषांचा एकच जल्लोष उडे. निरनिराळ्या वस्त्रांनी, फुलांनी पालखी सजवली जाई. दारात श्यामसुंदर घोडा सजून तयार असे. सर्व तयारी झाल्यानंतर तात्या पाटील येईपर्यंत श्रीबाबा एका जागी बसून राहत. तात्या आल्याबरोबर ते श्रीबाबांना हाताला धरून उठवीत. श्रीबाबा सटका, चिलीम आणि तंबाखु बरोबर घेऊन मिरवणुकीत सामील होत. तात्या श्रीबाबांचा डावा हात धरीत व उजव्या हाताला म्हाळसापती असत. कधी कधी अंगात संचार झाल्यास म्हाळसापती नाचू लागत. त्यावेळी श्रीबाबा एकाग्र चित्ताने स्तब्ध उभे राहत. पुढे ही मिरवणुक चावडीत पोहोचल्यानंतर भक्तमंडळी श्रीबाबांची यथाविधी पुजाअर्चा करीत. आरती झाल्यानंतर शामा चिलीम तयार करून तात्याबांचे हाती देत असत.

तमाखुची ज्वाला निघतां। तात्याबा देत बाबांचे हाता।
बाबांचा प्रथम झुरका संपतां। मग ती भगतांस अर्पीत ॥
मग ती चिलमी संपे तोवर। इकडुनि तिकडे वर्तुलाकार।
भगत शामा तात्याबरोबर। वरचेवर भ्रमतसे ॥

(सा.स.च.अ. ३७ — १९७/८)

मशिदीत शयन

मशिदीत उर्फ द्वारकामाईत रात्री कोणासही प्रवेश नव्हता.

परि भगत म्हाळसापती। दादा लक्ष्मी ह्यांची भक्ति।
पाहूनि तयास रात्रीच्याही वक्ती। मनाई नव्हती बाबांची॥
(सा.स.च.अ.४२ — ९३)

तात्याबा व म्हाळसापती हे दोघे श्रीबाबांच्या समवेत नित्य मशिदीत शयन करीत असत. पूर्व, पश्चिम व उत्तर दिशांना डोई करून त्यांच्या पथाऱ्या टाकल्या जात पण झोपतेवेळी त्यांचे पाय एकमेकांच्या पायांना भिडत. अशा रितीने सर्वत्र निजानिज झाल्यानंतरही त्या तिघांच्या रात्रभर गोष्टी चालत असत. त्यापैकी एकास डुलकी येते आहे असे वाटल्यास दुसरे दोघेजण उठत व त्याला हलवून जागे करीत. असा झोपण्याचा क्रम एकदोन नव्हे तर चांगला चौदा वर्षे अव्याहत चालू होता.

तात्या महाभाग्यवान। म्हाळसापतींचेही पुण्य गहन।
बाबांचा समागमाचा मान। समसमान भोगीत॥
(सा.स.च.अ.८-११६)

श्रीबाबांची पूजा

म्हाळसापती श्रीबाबांची दररोज पुजा करीत असत. पुजा करताना श्रीबाबा कपाळाला गंध लावू देत नसत.

कोणी कसाही येवो भक्त। कपाळी गंध लावू न देत।
मात्र म्हाळसापती गळ्यास फांसीत। इतर ते लावीत पायांते॥
(सा.स.च.अ.११ — ५४)

एकदा श्रीबाबांनी म्हाळसापतींस दृष्टांत दिला. कपाळाला गंध व हाताला उटणे लावले आहे, अशा स्वरूपात त्यांना श्रीबाबा त्या दृष्टांतात दिसले. दुसऱ्या दिवशी म्हाळसापतींनी पुजा केली तेव्हा श्रीबाबांनी कपाळाला गंध, भंडारा व हाताला उटणे लावून घेतले. तेव्हापासून ती प्रथा चालू झाली.

काझीचा अडथळा

पुढे गंध लावण्याचे प्रकरण बरेच वाढले. मुसलमानांना ही गोष्ट पसंद नव्हती. त्यांनी संगमनेरच्या काझीसाहेबांना बोलावून आणले. "बाबा कपाळास गंध लावून घेऊ नका" असे ते म्हणत. पुजा करील त्याला आम्ही मार देऊ, अशा धमक्या ते देत असत. त्यामुळे म्हाळसापती श्रीबाबांची पुजा न करता दूर दूर राहू लागले. तेव्हा एकदा श्रीबाबा एकदम ओरडले, "म्हाळसापती, इधर आव, लगाव दे संदल! यहां लगाव, यहां लगाव, भंडार और चंदनको कौन नाम रखेगा." श्रीबाबांनी म्हाळसापतींकडून पुजा करवून घेतली. काझीसाहेबांचे श्रीबाबांपुढे काही चालले नाही. त्यांनी त्याच दिवशी मुकाट्याने पलायन केले. म्हाळसापतींची पुजा रोज अशाप्रमाणे अखेरपर्यंत चालू होती.

श्री साईबाबा शिरडीत आले ते प्रथम येथेच.

म्हाळसापतींची निष्ठा

म्हाळसापतींसारखा निष्ठावन भक्त सहसा आढळत नाही. श्रीबाबांनी त्यांच्या अनेक प्रकारे कसोट्या घेतल्या, पण म्हाळसापती त्यांतून यशस्वीरित्या बाहेर पडले. श्रीबाबांच्या निर्याणाअगोदर बत्तीस वर्षांपूर्वीची गोष्ट आहे ही. एकदा म्हाळसापतीस उद्देशून श्रीबाबा म्हणाले, ''आम्ही आजपासून तीन दिवस ब्रम्हांडी प्राण चढविणार आहोत. आमचा नीट सांभाळ करा.'' एकाएकी भोवळ यावी तशी श्रीबाबांची काया श्वासविरहीत व निष्प्राण भासू लागली. एकदोन दिवस लोटल्यावर इतरांनी श्रीबाबांच्या जीविताची आशाच सोडून दिली. पण म्हाळसापती मात्र अहोरात्र श्रीबाबांचे शिर आपल्या मांडीवर घेऊन बसले होते. मुल्ला, मौलवी वगैरे लोक पुढील तजवीजिला लागले. पण काही केल्या म्हाळसापती आपली मांडी सोडायला तयार होईनात. अखेर अगोदर सांगितल्याप्रमाणे तीन दिवस झाल्यावर श्रीबाबांचा श्वासोश्वास पूर्ववत् सुरू झाला व त्यांनी आपल्या शरिराला आळोखेपिळोखे दिले. अवेळी आलेले विघ्न टळलेले पाहून सर्वांनी सुटकेचा निःश्वास टाकला.

पाहूनि मौलवीची दुराग्रहता। भगत आज्ञापालनी चुकता।
यत्किंचितही निश्चय ढळता। वेळ तो येता कठीण तैं॥

(सा.स.च.अ.४४ — ८९)

केवढी म्हाळसापतींची निष्ठा व आज्ञाधारकपणा!

परम वैराग्य

श्रीबाबांच्या निकटवर्तियांपैकी अत्यंत निःस्वार्थी व वैराग्यवृत्तीने जीवन कंठणाऱ्यांमध्ये म्हाळसापतींचा प्रामुख्याने उल्लेख करावयास हवा.

सांपत्तिक स्थिती निकृष्ट। परी वैराग्य अति उत्कृष्ट।
वेठी गरिबीचेही कष्ट। अल्पसंतुष्ट सर्वदा॥
(सा.स.च.अ.३६ — ६४)

म्हाळसापतींचे व्यवहाराकडे दुर्लक्ष असल्याकारणाने त्यांचा संसार नेहमी ओढगस्तीचा असे. श्रीबाबांवर संपूर्णपणे भार टाकून ते परमार्थांत मग्न असत. खुद्द श्रीबाबा रोज शेकडो रुपये वाटीत असत. पण त्यांतली एक कपर्दिकही म्हाळसापतींना देत नसत.

तोही मोठा बाणेदार। जरी साई ऐसा उदार।
कधी न तेणे पसरिला कर। याचना तत्पर होऊनी॥
(सा.स.च.अ.३६ — ६३)

ह्या संबंधात घडलेली एक गोष्ट बोधप्रद आहे. एकदा हंसराज नावाच्या व्यापाऱ्याने म्हाळसापतींना काही पैसे चरितार्थाकरिता मदत म्हणून देऊ केले. म्हाळसापतींनी ते पैसे श्रीबाबांची आज्ञा झाल्याशिवाय घेण्याचे नाकारले व श्रीबाबांनीही आपल्या लाडक्या भक्ताला ते घेऊ दिले नाहीत.

भक्त नव्हता हा पैशाचा। मोठा भुकेला परमार्थाचा।
पदी विनटला कायावाचा। प्रेमळ मनाचा निःस्वार्थी॥
(सा.स.च.अ.३६ — ७०)

श्रीबाबांची कृपादृष्टी

म्हाळसापती ह्यांची पत्नी एकदा माहेरी होती. त्यांच्या गळ्यास एक गोळा आला होता. एके दिवशी श्रीबाबा म्हाळसापतीला म्हणाले, "अरे भगत, तुझ्या बायकोच्या गळ्यास गोळा आला आहे. तो गोळा मीच बरा करीन."

पुढे म्हाळसापतींना सासुरवाडीहून पत्र आले. त्यात श्रीबाबांनी सांगितलेला मजकूर होता. दुःख बरे झाले असाही मजकूर होता. श्रीबाबांची आपणांवर पूर्ण कृपा आहे ह्याची म्हाळसापतींना परत प्रचीति आली.

शिरडीवरचे विघ्न टळले

एके दिवशी श्रीबाबा एकाएकी मशीद सोडून चालत चालत गावाबाहेर निघाले. म्हाळसापती त्यावेळी भिक्षेच्या फेरीला गेले होते. भिक्षेवरून परत आल्यानंतर त्यांच्या आईने त्यांना ही बातमी सांगितली. म्हाळसापतींनी ताबडतोब भिक्षेची झोळी खाली ठेवली व श्रीबाबांच्या पाठोपाठ ते निघाले. "बाबा परत आले तरच मी येईन, नाही तर नाही" असा निरोप घरी ठेऊन त्यांनी पाऊल बाहेर टाकले. श्रीबाबांच्या पावलांचा मागोवा घेत घेत म्हाळसापती गावापासून एक कोसावर असलेल्या रुईगाव येथील श्रीहनुमान मंदिरात पोहोचले. तेथे सरतेशेवटी त्यांचे आराध्य दैवत पाहिले. त्यावेळी श्रीबाबा खाली बसून पायातील काटा काढत होते. म्हाळसापतींनी त्यांची मनधरणी केल्यावर श्रीबाबा परत यावयास निघाले. "अरे भगत, तू आलास त्यामुळे मला येणे भाग आहे" असे श्रीबाबा म्हणाले.

म्हाळसापतींचे निर्वाण

श्रीबाबांचे एकनिष्ठ सेवक म्हाळसापती भाद्रपद शके १८४४ मंगळवार दि. १२ सप्टेंबर १९२२ रोजी श्रीसाईचरणी विलीन झाले. आदल्या दिवशी सोमवारी त्यांच्या वडिलांची पुण्यतिथी होती. त्यानिमित्त घरात नित्याचे कार्य सुरू होते. अचानक ते मार्तंडला — आपल्या मुलाला म्हणाले, "मला आज जायचंय. सर्व लवकर आटोपले पाहिजे." लगेच मंत्रविधी करीत असलेल्या भटजींना त्यांनी थोडक्यात आटोपण्याविषयी सूचना दिल्या. नंतर जमलेल्या मंडळींना वाढण्यास सांगितले. त्यांच्या इच्छेप्रमाणे पंक्ती जेवावयास बसल्या. ते स्वतः मात्र जेवायला बसले नाहीत. वाढलेले ताट उचलून त्यांनी फक्त नाकाला लावले व वास घेऊन खाली ठेवले. नंतर एक कोरा कपडा घेऊन तो फाडला व थोडा स्वतःच्या कंबरेभोवती गुंडाळून उरलेला लंगोटीसारखा नेसला. "मी दिक्षा घेतली" असे ते म्हणाले.

दरम्यान काकासाहेब दिक्षीत, अण्णासाहेब दाभोळकर, बाबासाहेब पुरंदरे ह्यांना तारेने वरील बातमी त्वरित कळविण्यात आली. तशा प्रकारच्या त्यांनी पूर्वीच सूचना दिल्या होत्या. लोकांनी श्रीसाईरामांचे जोरात भजन सुरू केले. बोलता बोलता म्हाळसापतींची समाधी लागली. जमलेल्या लोकांनी आरडाओरड केली. "अहो, एवढ्यात कुठे जाता? काकासाहेब दिक्षीत खांडव्याला गेले आहेत, ते परत येऊ शकत नाहीत." काही मिनिटांतच म्हाळसापती परत भानावर आले व म्हणाले, "ठीक आहे! एक दिवस मुक्काम वाढवू, उद्या जाऊ."

रात्री सर्वत्र निजानीज झाली. मंगळवारी पहाटे चार वाजता म्हाळसापती झोपेतून जागे झाले व त्यांनी किती वाजले त्याची चौकशी केली. त्यांना त्यावेळी भूक लागली होती व काहीतरी खावेसे वाटत होते. त्यांनी त्यांची धाकटी मुलगी विठा हिला उठविण्यास सांगितले. पण ती नेमकी त्याच दिवशी मासिक पाळीमुळे काही करू शकत नव्हती. मार्तंडांनी "आईला सांगू का?" असे विचारले असता म्हाळसापतींनी आदल्या दिवशी घेतलेल्या दीक्षेची आठवण करून दिली व म्हटले, "आता मी तिच्याकडून काही करून घेऊ शकत नाही. ठीक आहे, देवाची इच्छा आहे की मी खाऊ नये."

सकाळी म्हाळसापती "मल्हारी महात्म्या"चे पारायण बाळा गुरवाकडून करून घेतले. २१ अध्याय वाचल्यानंतर उरलेला बाविसावा अध्याय दुसऱ्या दिवशी बुधवारी वाचून त्याची समाप्ती करण्याचे ठरले. मार्तंडांनी शंका उपस्थित केली की "तुम्ही आज गेल्यावर समाप्ती कशी करावयाची?" त्यावर म्हाळसापती उत्तरले, "ते तुम्हाला नाही कळावयाचे."

दुपारी चार वाजण्याच्या सुमारापासून परत भजनास सुरुवात झाली. भजनाचा व नामस्मरणाचा एकच गजर चाललेला असताना म्हाळसापतींच्या आत्म्याची ज्योत हळूहळू अनंतात विलीन झाली.

समाधी

म्हाळसापतींची समाधी शिरडी येथे त्यांच्या चिरंजिवांच्या मार्तंडांच्या राहत्या घरात आहे. मार्तंडांचे वय आज ९६ वर्षांचे आहे. त्यांच्या घरी श्रीबाबांची कफनी, जोडे,

सटका, रुपये व उदी आहे. म्हाळसापतींच्या समाधीचे व श्रीबाबांच्या वरील वस्तूंचे दर्शन घेण्यासाठी देशाच्या दुरदूरच्या भागांतून भक्तमंडळी नित्य येत असतात. मार्तंडांना तीन मुलगे असून एक मोटर मेकॅनिक व दुसरे शिरडी येथे माध्यमिक शाळेत शिक्षक आहेत, तिसरा मुलगा कॉलेज शिक्षण घेत आहे. तीन मुलींपैकी दोन हयात आहेत. म्हाळसापतींच्या निर्याणानंतर मार्तंडांनी पुजाअर्चा व खंडेरायाची सेवा पुढे चालू ठेवली. श्रीसाईबाबांप्रमाणेच, मार्तंड ठाण्याचे सत्पुरुष प.पु. श्रीगजानन महाराज उर्फ अण्णासाहेब पट्टेकर ह्यांनाही गुरुस्थानी मानतात.

साई तुला नजर लागते

माझ्या साईची दृष्ट काढते
भक्तगण सांगतात, रे धावा रे धावा
साईला कुणाची नजर लागली ॥
रामनवमीचा हा दिन आला भाग्याचा
साई नामे अवघी दुमदुमली शिरडी
पाहुनी हा सोहळा, हास्य ते सुंदर वदनी
पहा साईला लागेल नजर कुणाची ।।माझ्या ॥
शेला हा भरजरी साईंचा
अतिसुंदर कुणी करा हो सारखा
दिसते हे त्यात रूप मनोहर
लागेल नजर कुणाची ।।माझ्या ॥
पाहुनी तुझे तेजोमय मुखकमल
उधळती गुलाल, पुष्प सुगंधी
काय हे दिसते रूप सुंदर
वाटते कुणाची लागेल नजर ।।माझ्या ॥
सुवर्ण मुकुट शोभतो गुरुराया
कंठी पाचू हिऱ्यांच्या माला
सुंदरता काय तुझी ही प्रभुराया
वाटते नजर लागेल कुणाची ।।माझ्या ॥

— **सौ. चंद्रप्रभा स्वामी**
१०, प्रकाश कॉलनी, प्रिया निकेतन,
न्यू इंडिया इंडस्ट्रीयल रोड,
बडोदा - ३९० ००५.

ग्रंथ परिचय

भेटी लागी जीवा

श्री मोरेश्वर पटवर्धन लिखित 'भेटी लागी जीवा' ही भक्त पुंडलिकाच्या जीवनावरील पहिलीच मराठी कादंबरी असून, तिची द्वितीयावृत्ती एप्रिल १९८६ मध्ये प्रसिद्ध झाली आहे. प्रथम दुर्वर्तनी, नास्तिक असलेला पुंडलिक; कुक्कुट ऋषींच्या आश्रमात गेल्यावर, परमेश्वराचे प्रत्यंतर घडल्यावर त्याच्यात परिवर्तन घडते. तो सात्विक, श्रद्धाळू, दयाळू व कनवाळू होतो. हा जरी कादंबरीचा आशय असला तरी पात्रांच्या संवादातून समाजाला हितोपदेश करणारे सूत्र लेखकाने सबंध पुस्तकभर खेळविले आहे.

परमेश्वराच्या अस्तित्वाची जाणीव होईपर्यंत परमेश्वर आहे, हे कशावरून अशा प्रश्नात गुंतलेल्या मानवी वृत्तीला लेखकाने हळूच चिमटा घेतला आहे. कादंबरीचा अखेर, पुंडलिकाने अनुभवलेले अभंग, श्री ज्ञानेश्वर महाराजांची आरती, श्री तुकाराम महाराजांची आरती, श्री पांडुरंगाची आरती व पसायदान यांनी झाला असल्याने, या पुस्तकाला वैविध्यपूर्ण लालित्याची जोड मिळाली आहे. चित्तवेधक प्रसंग, पात्रांचे स्वभाव चित्रण, व निसर्गाचे आल्हाददायी दर्शन घडविण्यात लेखकाला कमालीचे यश प्राप्त झाले आहे.

'साई'

स्व. डॉ. सौ. चारुशीला गुप्ते लिखित व साहित्य प्रसार केंद्र, मुंबई प्रकाशित ९६ पृष्ठे असलेली 'साई' ही कादंबरी साईबाबांच्या अलौकिक जीवनाचे विलोभनीय दर्शन घडविते. या कादंबरीत १ ते ११ प्रकरणे असून संपूर्ण साईसत्‌चरित्राचा सारांश सोप्या, सरळ व सुबोध भाषेत सांगितला आहे.

पुस्तकाच्या शेवटच्या आठ ते दहा पृष्ठांत श्री. सदानंद चेंदवणकर (कार्यकारी संपादक, श्री साईलीला) यांनी साईबाबांच्या भूपाळी, शेजआरती, काकड आरती व उपदेशपर बोल असे भक्तिपूर्ण लेखन करून कादंबरीचा शेवट गोड केला आहे.

कादंबरीचा अखेर करताना लेखकाने वृक्ष जेव्हा फुलाफळांनी बहरतो तेव्हा नमतो अशी उपमा देऊन; संपत्ती आली तरी देखील मानवाने गर्व करता कामा नये; सदा नम्र असावे असा महान संदेश नमुद केला आहे.

प्रस्तुत कादंबरीच्या लेखिका स्व. डॉ. सौ. चारुशीला गुप्ते ह्यांना फेब्रुवारी १९८६ मध्ये देवाज्ञा झाली. तरी ईश्वर त्यांच्या आत्म्यास शांती देवो! ही साईचरणी प्रार्थना.

— कु. सुहास सावंत
दादर,
मुंबई - ४०० ०१४.

हे बंधु बंधू हो

श्री साईबाबा आणि श्री वासुदेवानंद सरस्वती टेंबे स्वामी महाराज

— श्री. दिपक नारायण धुरी
जी/१-४, टाटा हाऊसिंग सेन्टर,
लल्लुभाई पार्क रोड,
अंधेरी (प.), मुंबई - ५८.

॥ दिगंबरा दिगबरा श्रीपाद वल्लभ दिगबरा ॥

श्री साईबाबा, श्री वासुदेवानंद सरस्वती टेंबे स्वामी महाराज, श्री अक्कलकोट स्वामी, श्री गजानन महाराज असे हे गुरुदत्तात्रयाचे अवतार जगाच्या कल्याणार्थ पृथ्वीतलावर

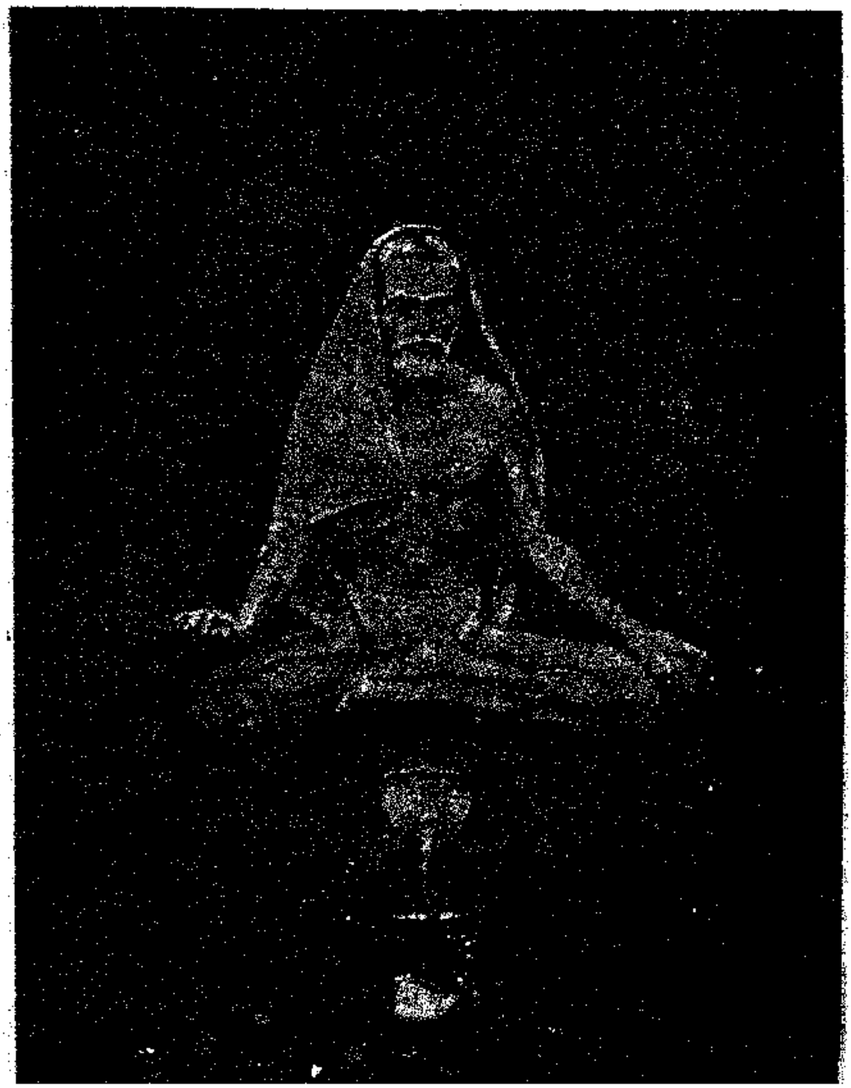

अवतरले. आजही त्यांची प्रचिती, त्यांचे अनुभव भक्तांना येत आहेत. :जगाचे कल्याण, मोह, माया, क्रोध, लोभ या प्रापंचिक जाळ्यातून लोकांची मुक्तता करावी, त्यांना स्वधर्मी लावावे यासाठी अशा अवतारी पुरुषांनी या कलीयुगात जन्म घेतला.

शिरडीचे श्री साईबाबा व श्री वासुदेवानंद सरस्वती स्वामी महाराज हे अवतारी पुरुष एकमेकांचे बंधु होत. याचा उल्लेख आपणास 'श्री साई चरित्रात' आढळतोच.

मानव समाज सुखी करण्यासाठी, त्यांमध्ये परस्पर प्रेम निर्माण होण्यासाठी मानवामानवां-मधील जातीभेद नष्ट करण्यासाठी, परस्पर सहकार्य निर्माण करण्याकरिता श्री साईबाबा ऐन तारुण्यात शिर्डीमध्ये अवतरले. त्यांचे चरित्र आपणा सर्वांस माहीत आहे. तसेच श्री वासुदेवानंद सरस्वती स्वामी महाराजांचा जन्म रत्नागिरी जिल्ह्यातील सावंतवाडी तालुक्यातील माणगाव या एका छोट्याशा गावी इ.स. १८५४ ला एका ब्राह्मण कुटुंबात झाला. श्री महाराजांचे वडील गणेशपंत टेंबे नित्य देवपूजेतच रमून जात. श्री महाराजांचे नाव त्यांचे आजोबा हरीभट्ट टेंबे यांनी वासुदेव असे ठेवले. श्री महाराजांच्या आईचे नाव रमाबाई असे होते.

श्री महाराजांच्या घरातील आचार विचार अत्यंत पवित्र असे होते. बालपणातच श्री महाराज हे आचार अत्यंत सुचीर्भूतपणाने पाळत असत. त्यामुळे बालपणातच त्यांचे रूप अगदी तेजस्वी दिसू लागले. श्री महाराज सोवळे अगदी कटाक्षाने पाळत असत.

श्री महाराजांनी मौजीबंधनानंतर तात्याभट्ट उकीडवे यांच्याकडून सर्व विद्या शिकून घेतली. एवढेच काय ते त्यांचे अध्ययन! परंतु त्यांनी जे ग्रंथलेखन केले आहे ते खरोखरच आश्चर्य करण्यासारखे आहे.

श्री महाराजांच्या एकविसाव्या वर्षी त्यांच्या इच्छेविरुद्ध विवाह झाला. घरातील गरिबी, जबाबदारी यामुळे महाराजांचे मन अशांत झाले होते. अशा मनःस्थितीवरील उपाय म्हणून श्री महाराज श्री नरसोबावाडी या दत्तक्षेत्री आले. तेथे श्री गोविंदस्वामी सारख्या सत्पुरुषाचा सहवास, श्री गुरुचरित्राची पारायणे यामुळे श्री महाराजांच्या जीवनात बदल घडून आले. चांगले पूर्वसंस्कार, घरातील अत्यंत पवित्र पूर्वआचार, तात्याभट्ट उकीडवे यांच्याकडून घेतलेले अध्ययन व श्री दत्तकृपेमुळे श्री महाराज प्रापंचिक असूनही हळूहळू श्रेष्ठ संत झाले.

श्री महाराजांनी आपल्या माणगावी दत्तमंदिराची स्थापना केली. साक्षात श्री गुरुदत्तात्रयांनी श्री महाराजांच्या माणगाव या गावी येऊन सात वर्षे वास्तव्य केले. श्री महाराजांनी आपले सारे जीवन दुःखीतांच्या सेवेमध्ये अर्पण केले. आपल्या भक्तांना दुःखातून बाहेर काढणे, त्यांना सुखाची वाट दाखवणे, स्वधर्मी लावणे हाच श्री महाराजांचा जीवनमार्ग होता.

साक्षात् श्री गुरुदत्तात्रयाचे अवतार श्री गुरु वासुदेवानंद सरस्वती स्वामी महाराज सन १९१३ साली गुजरातमधील नर्मदा नदीच्या तीरावरील श्री गरुडेश्वर या स्थानी विलीन झाले. आजही त्यांचे अनुभव, त्यांचे चमत्कार त्यांच्या भक्तगणांना येत आहेत. तसेच श्री साईबाबांनी अनेक भक्तांना दुःखातून मुक्त केले आहे. अनेकांना रोगमुक्त केले आहे. असे हे गुरुबंधू श्री साईबाबा व श्री वासुदेवानंद सरस्वती स्वामी महाराज जगाच्या कल्याणासाठी या जगात अवतरले.

मी सुरुवातीला म्हटल्याप्रमाणे श्री वासुदेवानंद सरस्वती स्वामी महाराजांचा उल्लेख 'श्री साई चरित्रात' अध्याय ५१ मध्ये आढळतो. ही कथा मी थोडक्यात येथे देत आहे.

एकदा श्री वासुदेवानंद सरस्वती स्वामी महाराजांची स्वारी गोदावरी नदीच्या तीरावरील प्रसिद्ध राजमहेंद्री शहरात आलेली असते. त्यांची किर्ती ऐकून नांदेडचे प्रसिद्ध वकील पुंडलिकराव आपल्या भक्तमंडळींबरोबर राजमहेंद्री शहरात श्री महाराजांच्या दर्शनास आले. ही सर्व नांदेडकर मंडळी पहाटे स्नानार्थ गंगेप्रत निघाली असता, तेथेच श्री महाराजांना पाहून सर्वांनी साष्टांग नमस्कार घातला. सहज कुशल प्रश्न चालत असताना शिर्डीची वार्ता निघाली. कर्णी पडतां साईनाम, श्री महाराजांनी स्वहस्ते नमस्कार केला व म्हणाले, ते आमुचे बंधू आम्हास निस्सीम प्रेम त्यांचे. तेथील एक श्रीफळ घेऊन पुंडलिकरावांजवळ देऊन श्री महाराज म्हणाले, वंदुनी हे बंधुपदकमळ अर्पा हे, शिर्डीस जाल तेव्हा सांगा आमचा नमस्कार, म्हणा असू दे कृपा या दीनावर, पडू न द्यावा याचा विसर, प्रेम निरंतर वाढू दे, पुन्हा केव्हा तुम्ही शिर्डीला जात असाल तेव्हा हे श्रीफळ न विसरता आमच्या बंधुंना अर्पण करावे. ऐकोनी श्री महाराजांचे वचन जशी आज्ञा म्हणून पुंडलिकरावांनी ते श्रीफळ घेऊन श्री महाराजांचा निरोप घेतला.

पुढे पुंडलिकरावांना शिर्डीस श्री साईंच्या दर्शनाचा योग आला. बरोबर चार मित्रांना घेऊन पुंडलिकराव शिर्डीस निघाले. पण वाटेतच चिवड्याचा फराळ करताना चिवडा तिखट लागल्याने एका मित्राने सुचविले की, चिवड्यात नारळ फोडून मिसळा म्हणजे चिवडा तिखट लागणार नाही. नारळ फोडून तो चिवड्यात मिसळून सर्वांनी खाल्ला. पण तो नारळ कोणाचा आहे हे एकाच्याही लक्षात आले नाही. सगळ्यांना त्याचा विसर पडला. पुढे गेल्यावर पुंडलिकरावांच्या मनात नारळाची आठवण झाली. शिर्डी जवळ आली पाहून श्री वासुदेवानंदांचेच श्रीफळ चुकून चिवड्यात मिसळले याच्या आठवणीने पुंडलिकरावांना तळमळ लागली. आता श्री साईबाबांना काय देऊ? कसं समजवू श्री साईबाबांना अर्पण करण्याचे श्रीफळ मी चिवड्यात मिसळले. हा संतांचा अपमान झाला, असे त्यांना वाटू लागले. बाबा नारळ मागतील तेव्हा त्यांना काय देऊ? त्यांना भिती वाटू लागली. ही बातमी मित्रांना समजली. श्री साईबाबा सर्वसाक्षी त्यांना खोटं कसं सांगणार? श्री महाराजांनी पुंडलिकरावांना जेव्हा नारळ दिला, तेव्हा हा बिनतारी संदेश श्री महाराजांनी श्री साईबाबांना पाठवलाच असणार.

पुंडलिकरावांनी श्री साईबाबांचे दर्शन घेतले तेव्हा श्री साईबाबा आपण होऊनच म्हणाले, 'माझ्या बंधुजवळून आणलेली माझी वस्तु आण.'' अत्यंत खिन्न वदनाने पुंडलिकरावांनी सांगितले की, ''चुकून माझ्या हातून श्री महाराजांनी दिलेले श्रीफळ फोडले गेले. वाटेत चिवड्याचा फराळ करताना चिवडा तिखट लागल्याने ते श्रीफळ आम्ही फोडून चिवड्यात मिसळले व त्याचे पाणी प्यायलो. दुसरा नारळ मी आणतो तो आपण स्वीकारा. माझ्या हातातून विश्वासघात घडला आहे. क्षमा करून मला पदरात घ्या.'' हे ऐकताच साईबाबा हसून म्हणाले, 'कशाला नारळ हातात घेतला? माझी वस्तू मला द्याल, असे जाणून माझ्या बंधुंनी तुमच्यावर विश्वास ठेवला आणि त्याचा हा परिणाम!

असच का तुमचं काम. दुसरे कितीही नारळ दिले तरी त्या फळाची योग्यता कशी भरून येईल? घडावयाचे ते घडले. श्री महाराजांनी तुला नारळ दिला तोच केवळ माझा संकल्प. माझ्याच संकल्पे फुटले ते फळ. तुला माझी भेट घडावी असे माझ्या मनात आले. तेव्हाच हा नारळ तुझ्या हातात पडला ही गोष्ट त्रिसत्य आहे. तुम्ही सर्व माझीच मुले आहात. फळ ते तुमच्या मुखी लागले तेच तुम्ही मज अर्पण केले समजा. निश्चित ते मज पावले' असे श्री साईबाबा वदले. अशी समजूत झाल्यावर पुंडलिकराव मनात आनंदी झाले. त्यांच्या मनातील उद्वीग्नता हळूहळू वितळत गेली. अशी ही कथा या ग्रंथात दिली आहे.

थोडक्यात काय तर श्री साईबाबा व श्री वासुदेवानंद सरस्वती स्वामी महाराज हे ऐकमेकांचे बंधू आहेत. साक्षात् गुरु दत्तात्रयाचे अवतार आहेत. संत देहाने जरी भिन्न दिसले तरी ते एकरूपच असतात ह्यावरून हेच सिद्ध होते.

श्री वासुदेवानंद सरस्वती टेंबे स्वामी महाराजांचे पादुकास्थान म्हणजेच 'ओम सद्गुरु प्रतिष्ठान' नि.अ. उर्फ राजाभाऊ करंदीकर यांनी मुंबईमधील बोरीवली पूर्व येथे स्थापन केले आहे. ते स्वतः श्री महाराजांना विचारून भक्तांचे प्रश्न सोडवत असतात. आजही येथे दर गुरुवारी व शनिवारी संध्याकाळी सात वाजून पंचवीस मिनिटाच्या आरतीला पुष्कळ भक्तगण जमतात. हजारोंच्या संख्येत आज येथे भक्तगण आहे आणि ही संख्या दररोज वाढत आहे. आजही येथील भक्तगणांना श्री महाराजांचे चमत्कार, त्यांची प्रचिती अनुभवास येत आहे.

अशा साक्षात् श्री गुरुदत्तात्रेयाच्या अवतारी संताच्या चरणी माझे कोटी कोटी प्रणाम.

॥ दिगंबरा दिगंबरा श्रीपाद वल्लभ दिगंबरा ॥

श्रद्धा

दीड तपाचा कालावधी गेला, आले सतत तुझ्या सान्निध्यात देवा
कधी पुजले नाही सुगंधी फुलाने तुजला
आवेशाने कधीच केली नाही आरती सांजला
फक्त मुखी होते साईनाम, अंतकरणी होती श्रद्धा
परी ठाऊक नव्हती सबुरी, म्हणूनच रागे भरले तुला
श्रद्धा सबुरी दोन्ही दिलीस तू देवा, परी ऐहीक सुखाचा ध्यास का हा
नको अंत पाहू सख्या, राग, लोभ, मत्सर यांचा विसर द्यावा
तुझ्याच संगतीत, तुझ्याच पायी साई मोक्ष हा मिळावा

— सौ. रेखा भा. माहीमकर
अमरज्योती को. हौ. सोसायटी,
चार बंगला, जे.पी. रोड, अंधेरी (प.).

श्री. खापर्डे यांची शिरडी दैनंदिनी

— साईनंद

सोमवार दिनांक १-१-१९१२

मी आज सकाळी बऱ्याच लवकर उठलो. आणि चावडीवर काकड आरतीसाठी गेलो. प्रथम मी साई महाराजांचे मुखकमल पाहिले. त्यानंतर वाड्यावर परतल्यावर मी उपासनींच्या बंधूला पाहिले. ते धुळीयाहून आले होते. त्यापूर्वी मी त्यांना पुणे व अमरावती येथे पाहिले होते. ते साई महाराजांना पहावयास गेले. आणि लोक जे पटणारी पूर्वायुष्याची कंठलंगोटी आणतात त्यांच्याविषयी त्यांना सांगण्यात आले. त्यांनी पूर्वजन्माविषयीची गोष्ट सांगितली की ज्यात ते बापूसाहेब जोग, दादा केळकर, माधवराव देशपांडे, मी स्वतः आणि दीक्षित एका अरूंद आळीत एकत्र राहत होतो. तेथे त्यांची मर्शद होती. त्यांनी आता आम्हाला पुन्हा एकत्र आणले आहे. मी त्यांना बाहेर जाताना पाहिले आणि नंतर रामायण वाचण्यास बसलो. मी त्यांना पुन्हा दुपारच्या आरतीच्या वेळी पाहिले. त्यांनी माझ्यावर बरीच दया दाखविली. आजचा नैवद्य दीक्षितांनी दिला आणि त्यांच्यासोबत आम्ही सगळ्यांनी जेवण घेतले. वैद्य, नानासाहेब चांदोरकर, डहाणूचे श्री. देव मामलेदार आणि इतरांबरोबर मी बसलो. नंतर मी पुन्हा वाचन करण्यास बसलो आणि साई महाराजांना पाहण्यासाठी मी पुन्हा मशिदीकडे गेलो. त्यांनी प्रथम मला इतरांबरोबर असताना नाकारले. परंतु नंतर आता तुम्ही माघारी परत फिरण्याच्या मनःस्थितीत असल्यामुळे तुम्ही परत या असे त्यांनी मला सांगितले. संध्याकाळी आम्ही त्यांना चावडीसमोर पाहिले. रात्री भीष्मांचे भजन व दीक्षितांचे रामायण झाले. बाळशिंपी भजनाला आला होता.

मंगळवार दिनांक २-१-१९१२

मी आज सकाळी बऱ्याच लवकर उठलो. उपासनींचे बंधू जे काल आले होते ते सूर्यास्तापूर्वी निघून गेले. माझी प्रार्थना संपल्यानंतर काका महाजनी, अत्रे नंतर निघून गेले. आणखी इतर त्यानंतर निघून गेले. सी.व्ही. वैद्य इतर तीन सज्जनांसमवेत दुपारच्या आरतीनंतर निघून गेले. नानासाहेब चांदोरकरांनी धर्नुमास आयोजला होता. आणि सर्वांना आमंत्रित केले होते. जेवण झाल्यावर सी.व्ही. वैद्य निघून गेले. त्यानंतर लगेच मानकर, कोपरगावचे मामलेदार, देव व डहाणूचे मामलेदारही निघून गेले. सूर्यास्त झाल्यानंतर कुटुंबासमवेत नानासाहेब चांदोरकर निघून गेले. त्यामुळे काही दिवसात चैतन्यमय झालेला वाडा सुना-सुना झाला आणि आम्ही चांगल्या सहवासाला मुकलो. फेरफटका मारण्यास साई महाराज जेव्हा बाहेर आले तेव्हा मी त्यांना पाहिले आणि पुन्हा त्यांना मी शेज आरतीला पाहिले. माझा मुलगा बाबा आणि गोपाळराव डोरले मला अमरावतीला घेऊन जाण्यासाठी आज सकाळी आले. मी त्यांना म्हणालो, माझे निघणे सर्वस्वी साई महाराजांच्या परवानगीवर अवलंबून आहे. त्यांनी साई महाराजांना पाहिले आणि म्हणाले, परवानगीविषयी काही कठीण नाही. भीष्मांची तब्बेत आज ठीक नाही. त्यामुळे आज भजन झाले नाही.

राम मारुतींना आज जावेसे वाटत होते. परंतु साईबाबांनी त्यांना नकार दिला. रात्री रामायण आणि भागवताचे वाचन झाले.

बुधवार दि. ३-१-१९१२

मी आज सकाळी बऱ्याच लवकर उठलो. आणि काकड आरतीला उपस्थित राहून माझी प्रार्थना संपविली. अमरावतीला परतण्याविषयी माझा मुलगा बाबा आणि गोपाळराव डोरले यांनी साईबाबांकडे जाऊन परवानगी मिळविण्यासाठी विचारणा केली. आपण सर्व परतू शकता, असे साई महाराजांनी उत्तर दिले. त्यामुळे माझा मुलगा आणि गोपाळराव डोरले अगदी आनंदात परतले. त्यांनी मला तसे सांगितल्यामुळे मी माधवराव देशपांडे यांच्याबरोबर साईमहाराजांकडे परवानगीची निश्चितता पडताळून पाहण्यासाठी गेलो. परंतु आम्ही परतत असताना, त्यांनी आम्हाला खिंडीजवळ गाठले आणि आम्हाला उद्या निघण्यास सांगितले. मी त्यांना ते बाहेर जात असताना आणि पुन्हा मशिदीत परत येत असताना पाहिले. माझ्या निघण्यासंबंधीचा विषय माधवरावांनी पुन्हा सुरू केला आणि साई महाराज उत्तरले की, माझे येथे व अमरावतीला घर आहे आणि मला जेथे आवडेल तेथे मी राहू शकतो. कदाचित मी अमरावतीला परतणारही नाही.

ह्यामुळे हा विषय संपला. म्हणून मी माझ्या मुलाला व गोपाळराव डोरले यांना अमरावतीला परतण्यास सांगितले. त्यामुळे ते निघण्यास तयार झाले आणि आमचा निरोप घेतला. आणि साई महाराजांचे आशिर्वाद घेण्यास गेले. त्यांनी त्यांना दुसऱ्या दिवशी निघण्यास सांगितले. दुपारच्या वेळी त्यांनी सांगितले की त्यांनी माझ्या कुटुंबाला दुसऱ्या दिवशी परतण्यासाठी परवानगी दिली. गायत्री-परशुरामाच्या अनुष्ठान समाप्तीमुळे मेघा यांनी आज काही ब्राह्मणांना जेऊ घातले. आम्ही आमचे जेवण त्यांच्याबरोबर घेतले. हे जेवण साठे यांच्या वाड्यावर झाले. दुपारच्या वेळी मशिदीत व नेहमीप्रमाणे फेरफटक्याच्या वेळी मी साई महाराजांना पाहिले. ते फारच उत्साही होते आणि हसत व मनातल्या मनात पुटपुटत होते. रात्री भीष्मांचे भजन झाले आणि दीक्षितांच्या रामायणातील दोन पाठ वाचून झाले. संध्याकाळी तात्या पाटील यांचे वडील वारले.

लेखक - कवींस निवेदन

श्री साईलीला मासिकाकडे साहित्य पाठविताना लेखक-कवींना पुढील गोष्टींची दक्षता घेणे आवश्यक आहे.

सुवाच्च अक्षरात कागदाच्या डाव्या बाजूस भरपूर समास सोडून लिखाण असावे, ते पाठोपाठ असू नये, शक्यतो टंकलिखित असावे.

हयात असलेल्या संतांविषयीचे लेख, सामान्य दर्जाचे अनुभव पाठवू नयेत.

अभ्यासपूर्ण, तर्कशुद्ध, मीमांसक व वैचारिक स्वरूपाच्या लेखांना प्राधान्य दिले जाईल.

का.सं.

साईलीलाचे ६५ व्या वर्षांत पदार्पण

— सौ. सरोजिनी मुळ्ये
सरस्वती सदन,
६ नाथ मंदिर कॉलनी, इंदूर.

श्रीसाईलीलाचे पहिले भाग्यवान संपादक, श्री साईनाथांचे लाडके भक्त श्री. काकासाहेब महाजनी यांच्या सुदैवी कन्या सौ. सरोजिनी भास्करराव मुळ्ये, इंदूर यांनी लिहिलेला श्रीसाईलीलाच्या संदर्भातील हा लेख मुद्दाम वाचकांसमोर ठेवीत आहोत — का. संपादक

साईलीला एप्रिल १९८६ चा अंक वाचण्यासारखा व संग्रही ठेवण्यासारखा आहे. साईलीला मासिक सुरू करण्यामागचा उद्देश व त्याची माहिती माझे वडील कै. लक्ष्मण गणेश महाजनी यांनी १९२३ साली साईलीला मासिक सुरू करून सर्व भक्त मंडळींना साईची लीला कळावी ह्या खास उद्देशाने हे मासिक मुद्दाम सुरू केले. हे मासिक जर सुरू झाले नसते तर लोकांना कसे कळले असते की, असे अंर्तज्ञानी व चमत्कारी संत शिर्डीत आहेत. त्यांनी घडविलेले चमत्कार सर्वांना माहितच आहेत. सटका आपटून विस्तव व पाणी निर्माण करणे, निसर्गावर हुकमत चालवून पाऊस थांबवणे ह्या अलौकिक गोष्टी भक्तांना कळण्यास ही साईलीलाच कारण आहे. माझे वडील साईलीलेचे प्रथम संपादक होते ही भाग्याची गोष्ट आहे.

माझे वडील त्यांचे अगदी निस्सीम भक्त होते. त्यांना साईशिवाय दुसरे दैवत नव्हते. प्रत्येक उत्सवाला न चुकता ते हजर रहात असत. ३७ व्या अध्यायात ७३ व्या ओळीत म्हटले आहे तसे "वदनी साईचे नाम, हृदयी श्री साईचे प्रेम, तथा नित्य आराम, क्षेम रक्षी स्वयमेव साई" हे त्यांच्या बाबतीत खरे होते. एका मित्राचा मुलगा शिरडीस जाण्यास तयार नव्हता, तेव्हा ते म्हणाले, तू मजबरोबर चल तर! त्या प्रमाणे तो बाबांना न मानणारा मुलगा शिर्डीस गेला. तेथे गेल्यानंतर बाबांनी त्याच्या मृत पित्याचा आवाज त्याला काढून दाखविला व क्षणभर तो गोंधळला व येथे काहीतरी शक्ती आहे हे समजून बाबांना शरण गेला. तसेच आम्ही पार्ल्याला कै. काकासाहेब दिक्षीतांच्या आऊटहौस मध्ये रहात होतो. तेथे शेजारीच आगाशे नावाच्या एक बाई रहात होत्या. त्या वडिलांना म्हणाल्या, मला सुद्धा दर्शनाला यावेसे वाटते पण गेल्याबरोबर बाबा पैसे मागतात हे मला आवडत नाही. तेव्हा ते म्हणाले की, ते स्वतःसाठी पैसे मागत नाहीत. गरिबांना वाटतात. तुमच्या जवळ ते मागणार नाहीत. तुमची इच्छा नसली तर देऊ नका. शेवटी एवढे झाल्यावर त्या शिर्डीला गेल्या व बाबा लगेच म्हणाले, आई मला पैसे देऊ नकोस. हे ऐकल्याबरोबर त्या वरमल्या व हे त्यांना कसे कळले? असे म्हणून भक्त बनल्या. ह्या अंकाचे संपादकीयही वाचन व मनन करण्यासारखे आहे. श्री रामचंद्रासंबंधी माहिती फारच छान आहे. रामनामाची पकड बाबा कसे ओळखून होते हे छान लिहिले आहे व रामनवमी उत्सव सुरू करण्यामागील हेतू काय होता हे लक्षात घ्यावे.

हा उत्सव शिरडीस प्रथम सुरू करण्यास माझे वडील व कै. कृ. ज. भीष्म हे कारणीभूत झाले. त्यांनी बाबांची आज्ञा घेऊन पुढाकार घेतला. बाबांनी विचारले, हा उत्सव कोणाच्या हुकुमाने तुम्ही सुरू केलात? तेव्हा वडील म्हणाले, तुमच्याच हुकमाने. हे ऐकून बाबांनी दोन हार आणिले. एक काकांच्या गळ्यात घातला व दुसरा भीष्म यांना दिला. गळ्यात हार असल्याशिवाय कीर्तन कसे होईल असे बाबा म्हणाले. माझे वडिलांना संतदासगणू महाराजांनी रचिलेले जन्मआख्यान पाठ होते. ते म्हणाले, आता तर आपण कीर्तन करू. पुढल्या वर्षी आणखी कोणी पाहू. अशारितीने सुंठवडा वाटून हा उत्सव पार पडला. सुरवातीपासून आजतागायत हा उत्सव नियमित चालू आहे.

महाराष्ट्रात अध्यात्मिक विषयाला वाहिलेले, संत पुरुषाच्या विचारशलाका भाविक वाचकांसमोर ठेवणारे, खुद्द साईबाबांचे भक्तांना आलेले अनुभव प्रदर्शित करणारे, एकाच विषयाला संपूर्णपणे वाहिलेले, एवढे प्रदीर्घ वाटचाल केलेले अन्य मासिक नाही. ही मोठी अभिमानाची व अगदी खरी गोष्ट आहे. हे मासिक जर चालू नसते तर निरनिराळ्या ठिकाणी असणाऱ्या असंख्य साईभक्तांना हे अनुभव कसे कळले असते? ही साईलीला अगाध आहे. अनुभवांवरून कळते की भक्तगण वाढत आहे. पूर्वीच्या भक्त मंडळीपेक्षा हल्लीच्या नवीन भक्तांत, भक्ती वाढावी म्हणून अनुभव जास्त प्रमाणात देत आहेत असे मला वाटते. अखंड नामस्मरण करण्यास बाबांनीच शिकविले.

पूर्वी जेव्हा शिरडीत साईबाबा प्रगट झाले तेव्हा शिर्डी हल्लीसारखी सुखसोईयुक्त नव्हती. ती कशी होती ह्याचे वर्णन मे १९८६ च्या साईलीलेत श्री. शंकर हरीभाऊ चौबळ यांनी त्या काळचे वर्णन अगदी योग्य केले आहे. ते माझ्याच वयाचे आहेत. तेव्हा त्या वेळची शिरडी माझ्या डोळ्यासमोर उभी राहिली कारण ते सर्व मीही पाहिलेले आहे. हे साईलीला मासिकामुळेच भक्तांना कळले. तरी ही साईलीला अखंड चालू रहावी व बाबांचे अनुभव सदैव येत रहावेत एवढेच त्यांच्या चरणी मागणे मागून त्यांना शतशः प्रणाम करते.

★★★

पाचलेगावकर महाराजांचे निधन

राष्ट्रसंत धर्मभास्कर श्री संत पाचलेगावकर महाराजांचे शनि. ता. १६ ऑगस्ट रोजी सकाळी ७ वा. मुंबईतील जे. जे. इस्पितळात दुःखद निधन झाले. निधन समयी त्यांचे वय ८० वर्षांचे होते.

श्री. पाचलेगावकर महाराज हे श्रीनृसिंह सरस्वतींच्या दत्त संप्रदायातील एक सिद्द पुरुष समाजसुधारक व बुद्धीवादी हिंदुत्वनिष्ठ असे सत्पुरुष होते. असंख्य मान्यवरांनी त्यांच्या कार्याची प्रशंसा केली आहे. श्रमदान यज्ञातून भारतीय समाजाला एक संघ करण्याचे कार्य हे त्यांचे जिवीत कार्य होते. सर्प देवता त्यांना प्रसन्न होती.

श्री महाराजांच्या असंख्य शिष्यांच्या दुःखात आम्ही सहभागी आहोत.

संतांची एकात्मतेची शिकवण

श्री. सुनील द. राणे
ए/९२, शिवशक्ती,
विष्णू गणेश पिंगळे मार्ग,
चिंचपोकळी, मुंबई-४०० ०१२

समाजाला विघातक असलेल्या मानव निर्मित दोषांचे निर्मूलन करण्यासाठी; संत महंत अवतार घेत असतात; हा परमेश्वरी संकेत आहे. ज्ञानेश्वर ते रामदास या कालावधीतील बहुतेक सर्व संतांनी मानवी मनाचा विकास घडवून समाजोद्धार करण्यासाठी केलेले आपले विचार, तत्त्वज्ञान चिरंतन राहण्यासाठी ग्रंथ, अभंग, काव्य इत्यादी साहित्य प्रकार हाताळले. परंतु १९ व्या शतकातील उतरार्ध ते २० व्या शतकातील पूर्वार्ध या खंडातील आधुनिक संतांनी समाजसुधारणेच्या कामी वाङ्मय निर्मिती केल्याचे विशेषत्वाने आढळत नाही. याचा अर्थ मात्र असे नव्हे की, या कालच्छेदातील संतांना लेखन शैलीची जाण नव्हती. श्रीसाईबाबांनी अल्पवयातच खडतर तपश्चर्येने सिद्धि प्राप्त केली होती. त्यांनी कै. अण्णासाहेब दाभोलकर, दासगणू आदी व्यक्तिंना लेखन करण्यास प्रवृत्त केले, हे सर्वश्रुत आहे. श्रीसाईबाबांनी समाज सुधारणेसाठी; दलित-पतित, गरीब-श्रीमंत अशा सर्व थरातील लोकांच्या प्रत्यक्ष सहवासात राहून उपदेश केले. साहित्य हे केवळ सुशिक्षित वर्गापुरते मर्यादित असल्याने व सन्मार्गाची दिशा दर्शविणारे विचार तळागाळा पर्यंत पोहचणे आवश्यक असल्याने; साईनाथांनी दीनदुबळ्या जनतेत राहून समाजोद्धाराचे भरीव कार्य केले.

'ईश्वर भक्ति' हा जरी संतांचा स्थायीभाव असला तरी, सामाजिक सुधारणा हा त्यामागचा प्रमुख हेतू आहे. परस्परांत एकता, बंधुत्व प्रस्थापित करण्यासाठी 'परमेश्वर भक्ति' हा एकमेव मार्ग असल्याने; तो सर्व संतांनी चोखाळल्याचे निदर्शनास येते. 'परमेश्वरासमोर सर्व सारखे' ही उक्ती एकात्मतेच्याच उद्देशाने संतांनी रचली आहे.

ज्ञानेश्वर, तुकाराम, एकनाथ, नामदेव, चोखामेळा या संतांचा धर्म-जात ज्ञात असल्याने; तत्कालिन समाजातील विशिष्ट वर्गाकडून त्यांची उपेक्षा व अवहेलना करण्यात आली. नंतरच्या काळात संत वाङ्मयाचे परिशीलन झाले असले तरी, ते लोकाभिमुख व्हावयास कारण ठरले, ते त्यांचे चमत्कार! हेच नेमके श्रीसाईबाबांनी हेरले. कोणत्याही जाति-धर्मापुरती आपली मतप्रणाली मर्यादित न राहता; ती सर्वदूर पसरावी म्हणून साईबाबांनी आपला धर्म-जात यांचा मागमूसही लागू दिला नाही. बाबांचा श्रद्धा, सबूरी व मानवतेच्या एकात्मतेला आवाहन करणारा संदेश केवळ देशभरातच नव्हे; तर विश्वात पसरू लागला आहे. यात प्रत्यवाय नाही. वयाच्या चार ते सोळा वर्षापर्यंत (साईसच्चरित अध्याय चौथा, ओवी ११८) साईबाबा कुठे होते याविषयी कुणासही माहिती नाही. या कालच्छेदात बहुदा त्यांनी समाजाविषयीचे चिंतन, मनन केले असावे. तद्नंतर त्यांना समाजातील दुही नष्ट करण्यासाठी जो मार्ग सुचला; तो त्यांनी पुढील आयुष्यात अवलंबिला.

माणूस स्वार्थी आहे. हे त्यांनी पक्के जाणले होते. सत्प्रवृत्ती वाढीस लावण्यासाठी व लोकांत चांगले तत्त्वज्ञान, आचार-विचार रूजविण्यासाठी त्यांना आकर्षित करणे आवश्यक भासल्याने; श्री साईबाबांनी प्राप्त सिद्धिच्या जोरावर चमत्कार केले. लोभापायी लोक जमू लागले. आणि मग साईबाबांच्या सान्निध्यात आल्यावर त्यांच्या विचारांनी प्रभावित होऊन साहजिकच सद्‌गुणी झाले. आजही त्याचा प्रत्यय अनेकांना येत आहे. प्रत्येकजण साईबाबांच्या प्रतिमेसमोर किंवा मूर्तीसमोर नतमस्तक होताना; प्रथम स्वार्थ-बुद्धी ठेवतो. परंतु त्यानंतर तो कळत नकळत सश्रद्ध, नम्र, श्रद्धाळू व दयाळू होतो. म्हणूनच हिंदू, पारशी, मुसलमान, ख्रिश्चन, अस्पृश्य, ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, शूद्र इत्यादी सर्व जाति-धर्मांचे लोक शिरडीत एकत्र बसून भोजन, पूजाअर्चा, अभिषेक करतात. असे सर्वधमरपरिषदेचे नित्यनूतन दर्शन शिरडीत घडते.

हरीला बांधारे प्रेमानी

(चाल - सेतु बांधारे सागरी)

हरीला बांधारे प्रेमानी,
हरीला बांधारे भक्तिनी
बांधारे, बांधारे, बांधारे ॥
हरीला बांधारे प्रेमानी
हरीला बांधारे भक्तिनी
भावाचा भुकेला, हृदयी गुंतला,
प्रेम धाग्यानी
हरीला बांधारे प्रेमानी
हरीला बांधारे भक्तिनी
बांधारे, बांधारे, बांधारे ॥
अनंत रूपानी, अनंत वेषानी,
दिसला से लोचनीत
हरीला बांधारे प्रेमानी। हरीला बांधारे भक्तिनी
बांधारे, बांधारे, बांधारे ॥
थोर थोर संतांनी, ज्ञानोबा तुकयानी,
भक्तिनी आळविले श्रीहरीसी
हरीला बांधारे प्रेमानी। प्रभुला बांधारे भक्तिनी
साईला बांधारे भावानी
बांधारे, बांधारे, बांधारे, प्रभुला बांधारे प्रेमानी
बांधारे भक्तिनी ॥

— श्रीमती लीला बाबरे
पो. चर्च, दादर, मुं - २८.

श्रीगणेश — चतुर्थी

भाद्रपद शुद्ध चतुर्थीपासून शुद्ध चर्तुदशीपर्यंत महाराष्ट्रात जो सण साजरा केला जातो त्यास गणेशोत्सव असे म्हणतात. भाद्रपद शु. चतुर्थीच्या दिवशी श्रीगणेशाचा जन्म झाला म्हणून या दिवशी घरोघरी मातीच्या गणपतीच्या मूर्तीची विधिपूर्वक स्थापना करून पूजा अर्चा केली जाते. अनंत चर्तुदशीस या मूर्तीचे जलाशयात विसर्जन करतात.

गणेश या देवतेची योजना बुद्धिस्थानाच्या ठिकाणी झालेली आहे व वाणीच्या ठिकाणी सरस्वतीची प्रतिष्ठा आहे. गणपति संबंधाने वेदामधून, महाभारत व रामायण ग्रंथातून, इतर अष्टादश पुराणातून, स्मृतींतून किंवा सामान्य स्तोत्रातून जे वर्णन येते त्याचा सारांश थोडक्यात असा आहे.

गणपति हा शंकराचा आणि पार्वतीचा मुलगा आहे. षडानन कार्तिकेय नावाचा त्याला एक भाऊ आहे. त्याचे मस्तक हत्तीचे असून त्याचा एक दात तुटलेला आहे. तो विघ्नहर्ता आहे व प्रत्येक मंगल कार्याला त्याच्या स्मरणाने आरंभ केला नाही तर त्यात अनेक विघ्ने येतात असा धर्मशास्त्राचा आदेश आहे. त्याच्या मस्तकावर चंद्र आहे म्हणून त्याला भालचंद्र असेही नाव आहे. चौदा विद्या व चौसष्ट कला या सर्व त्याच्या पत्नी आहेत. मूषक हे त्याचे वाहन आहे. याला मोदक फार आवडतात. पूजासामुग्रीत दूर्वा आणि शमी याला अत्यंत प्रिय आहेत. गणपति ही शीघ्र प्रसन्न होणारी देवता आहे. गुणदृष्टीनेच या देवतेकडे पाहिले असता बुद्धिदान आणि विघ्नहरण हे विशेष गुण या देवतेत आहेत असे दिसून येते.

ऋग्वेद, मैत्रायणी संहिता, तैत्तिरीय आरण्यक, महानारायण, काठक, वरदपूर्वतापनीय, गणपति अथर्वशीर्ष ही उपनिषदे, शिवाय बोधान धर्मसूत्र, याज्ञवल्क्यस्मृति, बृहत्संहिता, महाभारत, स्कंदपुराण, अग्निपुराण, मत्स्यपुराण, वराहपुराण, पद्मपुराण, शिवपुराण, लिंगपुराण इत्यादी पुराणातून नि धर्मग्रंथातून गजाननाचे कमी जास्त उल्लेख सापडतात. तर गणेशपुराण, मुग्दलपुराण, गणेशभागवत, गणेशप्रताप, गणेशलीलामृत, गणेशविजय या पुराणातून गणेश जन्माच्या विविध कथा देण्यात आलेल्या आहेत. परंतु प्रत्येक पुराणात या दैवताच्या निरनिराळ्या कथा आढळतात.

वराहपुराणात गणेश जन्माची अशी कथा आहे :- सन्मार्गाने चालणाऱ्या लोकांच्या जीवनात जी विघ्ने उपस्थित होतात त्यांना आळा कसा घालता येईल याची एकदा देवांना मोठे काळजी पडली. कोणताही उपाय सापडेना. तेव्हा ते सगळे शंकराकडे गेले. शंकराने अनिमिष नेत्रांनी पार्वतीकडे पाहिले. त्याच वेळी त्यांच्या मुखातून ईश्वरी अंशाचा एक तेजस्वी पुत्र प्रकट झाला. त्याचे सौंदर्य इतके अलौकिक होते की, स्वर्गातील देवता देखील त्याच्यावर लुब्ध, मोहित होऊन गेल्या. हे पाहून पार्वतीला अतिशय संताप आला. तिने त्याला शाप दिला, "हे कुमारा, तू गजमुख, लंबोदर आणि सर्पाचे जानवे घालणारा होशील" हा शाप ऐकून शंकराला अतिशय संताप आला. ह्या संतापाच्या भरात त्याने आपला देह घुसळला. तेव्हा त्याच्या रोमारोमातून हत्तीचे शिर असलेले व निळ्या अंजनी रंगाचे अगणित विनायक उत्पन्न झाले आणि त्यामुळे पृथ्वी प्रक्षुब्ध झाली. ब्रह्मदेवाच्या विनंतीमुळे शंकराने आपल्या मुखातून उत्पन्न केलेल्या आपल्या पुत्राला ह्या विनायकांचा सेनापति केले. आणि, "प्रत्येक शुभकार्याच्या प्रसंगी सर्वात प्रथम तुझी पूजा केली जाईल" असा त्याला आशिर्वाद दिला. ज्या दिवशी गणपतीचा जन्म झाला ती तिथी 'गणेशचतुर्थी' या नावाने ओळखली जाऊ लागली.

श्रीमहागणपतीचा घरोघर होत असलेला उत्सव लोकमान्य बाळ गंगाधर टिळकांनी सार्वजनिकरीत्या करविण्याची चाल १८९३ साली पाडली. आता हा गणेशोत्सव भारतात सगळीकडे थाटाने सार्वजनिक पद्धतीने साजरा होत असतो. या निमित्ताने संघटना, प्रेम, कला-कौशल्य यांची वाढ होते. त्यामुळे राष्ट्रीय कार्याला आणि संस्कृतीला चालना प्राप्त होते.

भारतभर श्रीगजाननाची मंदिरे व मूर्ति आहेत. त्यांची आराधना विविध प्रकारची आहे. महाराष्ट्रात मोरगावचा श्रीमयूरेश्वर, सिद्धटेकचा श्रीसिद्धिविनायक, पालीचा श्रीबल्लाळेश्वर, महडचा श्रीवरदविनायक, जुन्नरचा श्रीगिरिजात्मक, ओझरचा श्रीविघ्नेश्वर, थेऊरचा श्रीचिंतामणि, रांजणगावचा श्रीगणपति हे अष्टविनायक खूप प्रसिद्ध आहेत.

पुण्याजवळ चिंचवड गाव आहे. तिथे मोरया गोसावी या नावाचे थोर गणेशभक्त होऊन गेले. त्याचप्रमाणे अनेक गणेशभक्त ठिकठिकाणी झाले आहेत. पुण्याचे पेशवे गणेशभक्त होते. आपणही हा गणेशोत्सव थाटाने करतो आणि विसर्जनाचे वेळी आनंदाने प्रार्थना करतो.

गणपति बाप्पा मोरया। पुढल्या वर्षी लौकर या।
मंगलमूर्ती मोरया। पुढल्या वर्षी सत्वर या।

श्री गुरुवेनमः

— सौ. मंगला सु. वैद्य
१३ टीचर्स कॉलनी,
झाबुआ (म.प्र.),
४५७ ६६१.

मनुष्य जेव्हा जन्माला येतो तेव्हा निव्वळ हात पाय हलवू शकणारा मांसाचा गोळा असतो. जसजसा तो मोठा होतो, त्याच्या मनावर अनेक प्रकारचे संस्कार होतात. त्याला अनेक व्यवहार, कला शिकून ज्ञान प्राप्त करावे लागते. प्रत्येक गोष्ट शिकण्याकरता त्याला एका गुरुची आवश्यकता भासते. ह्या जगातील व्यवहाराच्या गोष्टी शिकण्यासाठी त्यास अनेक गुरु भेटतात. पण जेव्हा तो अध्यात्माचा विचार करू लागतो व मोक्ष मिळविण्यासाठी सद्गुरु शोधू लागतो तेव्हा त्याला तसा गुरु सहजा-सहजी भेटत नाही. त्याला त्यासाठी अनेक कष्ट सोसून गुरुची नीट पारख करावी लागते कारण अनेक दांभिक तप्त मुद्रा धारण करून, मंत्र देण्याचे मिश करून स्वतःसाठी द्रव्यार्जन करत असतात व अशा प्रकारे त्याची दिशाभूल करण्याच्या प्रयत्नात असतात. पण अशा दांभिकापासून सावध असणे आवश्यक आहे. जसे दासगणू महाराज म्हणतात :—

"दांभिक म्हणूं नये गुरु। ते अवघे पोट भरू
पुरामाजी फुटके तारूं। तारण्यासी समर्थ नसे।।"

पण एकदा जर मनुष्यास योग्य असा सद्गुरु भेटला तर त्याचे भाग्य धन्य-धन्य होऊन जाते. त्यास सद्गुरुचा असा ध्यास लागतो की तो सद्गुरु रूपच होऊन जातो यथा —

"जैसे कनक आणि कान्ति। जैसे दीप आणि दीप्ति
तैसीच हे गुरु शिष्य स्थिति। ऐक्य प्रतीति उभयांसी"
(— सा.स.च. अ. ५ ओ. १३४)

जसे समुद्राचे खारट पाणी मेघांच्या हाती पडल्यावर गोड होते तसेच गुरु शिष्याचे दुर्गूण दूर करून त्यास सज्जन व योग्य बनवित असतात. साधारणपणे गुरु दोन प्रकारचे असतात. नियत व अनियत! अनियत गुरु सद्विचार देतात व मनुष्यास योग्य मार्ग दाखवतात. पण नियत गुरु त्याला ईश्वराचे दर्शन घडवून साक्षात् मोक्ष मिळवून देतात. म्हणून अशा गुरुस सदैव शरण असावे. त्यांचे सतत चिंतन करावे, कारण चिंतन करणे हा मनुष्य-मनाचा स्वभावच असतो पण प्रापंचिक विषयांचे चिंतन करण्यापेक्षा गुरु चिंतनाची सवय मनास लावल्यास मोक्ष दूर नाही. सद्गुरुच्या एका वचनावर प्राण देण्यास शिष्याने तयार असावे कारण गुरु, माता, पिता एवढेच नव्हे तर ईश्वरापेक्षाही श्रेष्ठ आहे. माता-पिता जन्म देतात व ईश्वर सगळ्या ऐहीक सुखासाठी साधने देतो पण गुरु जन्म-मरण व ऐहीक सुखाच्या फेऱ्यांपासून वाचवतो. आणि म्हणूनच राम, कृष्ण सारख्या ईश्वरांनाही वसिष्ठ व सांदिपनी सारख्या गुरुंची आवश्यकता भासली. गुरु सदैव सन्निध आहे असे जाणून कर्म केल्यास दुर्वासना दूर होऊन सद्विचार व

सद्व्यवहार ह्यांना वाव मिळतो. ज्याप्रमाणे थिजलेले किंवा विरघळलेले तुप एकच असते तसे अव्यक्त किंवा व्यक्त गुरु सारखेच असतात. गुरु देहधारीच असणे आवश्यक नाही कारण जर शिष्य स्वतःच्या मनाचा ध्यास घेवून आणि शुद्ध भावनांनी पाठलाग करेल तर अव्यक्त गुरुही त्याच्या श्रद्धेच्या बळावर प्रत्यक्ष प्रकट झाल्याशिवाय राहणार नाही. जसे श्री. दाभोळकरांनी म्हटले आहे —

सद्गुरु शब्दे वृत्ति उठता। साईच प्रथम आठवती चित्ता
उभेच ठाकती सन्मुखता। ठेविती माथा निज हस्त।।

(अध्याय -६ ओवी -२)

अशा सद्गुरु साईचे स्मरण करून त्यास अनन्यभावे शरण जाऊन ऐहिक व पारलौकिक सुख प्राप्त करूया. कारण सर्व काम पुरवून भक्तांस निष्काम करणे हे त्याचे ब्रिद आहे. तस्मै श्री गुरुवेनमः

शोध — श्रीसाई कृष्णाचा!

— श्री. चकोर आजगांवकर एम.ए.
उपसचिव, अर्थखाते, महाराष्ट्र,
वाय. ११/११७०, सरकारी वसाहत, वांद्रे (पूर्व),
मुंबई - ४०० ०५१.

● श्री साईबाबा हे मूलतः विशुद्ध चैतन्यमय गुरुतत्व होते. जीवाला शिवाकडे नेणारे, जडाला चैतन्याकडे नेणारे, ज्ञाताला अज्ञातातील दिव्यता दाखविणारे, अशाश्वत संसाराला शाश्वत मुक्तीचा प्रांत मिळवून देणारे प्रकाशमय, शिवशक्तीमय असे श्रीगुरु तत्व होते. हे गुरुतत्व आपल्याकडे ऋणानुबंधात येणाऱ्या आर्त, अर्थार्थी व मुमुक्षू भक्तांना त्यांच्या पात्रतेनुसार व अधिकारानुसार कृपेचे दान व मार्गदर्शनाचा प्रकाश देत होते.

● पूर्वावतारी कबीरस्वरुपात बाबांनी म्हटले होते की, हरिनामावाचून सर्व व्यर्थ आहे. मी हरीशी एकरुप बनलो आहे. त्यामुळे मला अंत नाही. मी अनंत आहे. प्रभुनाम हे रंकाचे धन आहे. माझे वैभव हरिनामरूप आहे. माझ्या जिव्हेवर हरि आहे. नयनांत नारायण आहे. माझ्या हृदयांत गोविंद आहे. पण ही वाट मला श्रीगुरुरायांनी दाखविली आहे. जेव्हा जेव्हा माझा मार्ग चुकला तेव्हा गुरुरायांनी मला हाती धरून शिकविले :—

"न जाणिले मी सेवा साधन, वाजविली नच घांट
नाही ठेविली मूर्ति आसनी, ना पूजेचा थाट
देहकष्ट ते कधि न फोडिती, हरिहृदयाचा पाट
हरी तरी ना राम, प्रिय त्या प्रेमनदीचा घाट"

● श्री बाबा हे उच्च साधकासाठी शिवशक्तीरूप, परब्रह्म स्वरूप प्रकाशरूप होते, त साध्या संसारी भक्तासाठी ते लीलामय कृष्णरूप होते. त्यांनी आपली समाधी गोपाळकृ मंदिराच्या गाभाऱ्याच्या जागी नियोजित केली होती ते आपल्या साध्या, भोळ्या, दीन दरिद्री, खेडवळ जानपद भक्तांचे गोपगडी श्रीकृष्ण होते. त्यांनी शिरडीच्या गोकुळात आपल्या गोपाळांसह बाललीला केल्या. तरीही आपल्या दिव्य शिवशक्तीमय स्पर्शा शिरडीच्या गोकुळाची माती सोन्याची बनविली. हवेला दैवी सुगंध दिला. चमत्काराच्या कृपेला आणि करुणेच्या लाघवाने दुःखिताच्या हृदयाला प्रेमाचा दिलासा दिला. त्यांनी मशिदीला द्वारकावती द्वारा मानले. ते भक्तांसाठी वैकुंठाचे वैकुंठपती असूनही मोरपिसांचा मुकुट धारण करणारे गोपवेषधारी श्यामसुंदर होते.

● राधाकृष्णआईने तर त्यांना मनमोहन कृष्ण म्हणूनच भजले, पूजिले, आराधिले. ह वैकुंठीचा राणा श्रीसाई स्तुतिनिंदा, नावलौकिक यापासून मुक्त असलेल्या भक्ताला भेटते. वैकुंठ कुठे आहे, असा अनंत वर्षे शोध घेतलात तरी ते सापडणार नाही. कारण शुद्ध हृदयातच वैकुंठ असते व वैकुंठपती साईकृष्ण तिथेच रहातो. कबीर रूपात साई म्हणतात :—

"वैकुंठाचा महिमा गाती, वैकुंठाची कुठे गती?
प्रमाण जाणे कुणि ने तयाचे, मुर्खीची शब्दांत रती!
तहान जोवर वैकुंठाची तोवरि हरिपदी नच वसती
कबीर बोले संतसमागमी नित्य वसे वैकुंठपती"

● वैकुंठ पती श्रीसाईहरि सदैव प्रेमाने ओथंबलेल्या हृदयांत नित्य जन्म घेतो.

श्री. भाऊ धुपकर यांचे निधन

गोरेगावचे प्रसिद्ध वयोवृद्ध साईभक्त व श्री साईलीलाचे एक मान्यवर उत्साही लेखक श्री. पुरुषोत्तम कृष्णाजी उर्फ भाऊसाहेब धुपकर यांचे रविवार, ता. ३ ऑगस्ट ८६ रोजी पहाटे त्यांच्या संतकृपा, २१७/६ जवाहरनगर येथील निवासस्थानी हृदयविकाराच्या झटक्याने अचानक देहावसान झाले. त्यांच्या मुखात नेहमी साईराम हा शब्द असे व सर्वांचे स्वागत व निरोप या शब्दानेच ते करीत असत. त्यांनी साईलीलामधून वैचारिक विषयावर भरपूर लेखन केलेले असून अलिकडे 'साई गायत्री मंत्र' रचण्याच्या कार्यात ते गर्क होते. निधन समयी त्यांचे वय ७० वर्षाचे होते. त्यांच्या पाठीमागे पत्नी, पुत्र, कन्या, नातवंडे व असंख्य साईभक्तांचा परिवार आहे. त्यांच्या दुःखात आम्ही सर्व सहभागी आहोत.

श्री साई मृतात्म्यास चिरशांती व सद्गती देवो.

देवाधिदेव साईदेव यांची थोरवी

— श्री. हुद्दार शिवाजीराव गुंडूराव
(M.Sc.Fin. BEd)
मुख्याध्यापक
गव्हर्न. एम.एच.पी.एम. गर्लस् स्कुल
हलियाळ, ता. हलियाळ, जि. कारवार,
कर्नाटक राज्य.

श्री साईबाबा या नावात अविट गोडवा आहे. त्यांची यथोचित माहिती नसताना सुद्धा, सर्व थरातील लोक त्यांच्यासमोर नतमस्तक होतात. याचे कारण काय असावे? साईलीला मासिकातील त्यांच्याबद्दल लिहिलेले अनुभवयुक्त लेख वाचले तर त्याचा प्रत्यय आल्याशिवाय रहात नाही.

जीवनात नव्या आशाआकांक्षाची मनसोक्त उधळण करण्यासाठी. आपले स्वप्न साकार करण्यासाठी श्रीसाईबाबांवर सबुरी श्रद्धा ठेवली असता, त्यांचे नामस्मरण जप केला असता आपली स्वप्ने साकार झाल्याविना रहात नाहीत याचा प्रत्यय येतो. सर्व माणसे आपला चरितार्थ चालविण्यासाठी राबतात, कमवितात आणि जगतात पण काहीजणांची कमाई ही त्यांच्या बुद्धिला फिरविते. या साडेसातीपासून सोडवणूक करणारे, सुधारू शकणारे श्री देवाधिदेव साईबाबा होत.

विद्या, शक्ति आणि संपत्ती याबद्दल प्रताप दाखविणारे, भान हरपून टाकणारे असे श्री साईबाबा आहेत. त्यांची उपासना, आरती, गायत्रीमंत्र जपणाऱ्यांच्या वाट्याला कधीही त्रासाचा प्रताप भोगावा लागणार नाही. साईलीला मासिकातील साईबाबांच्याबद्दलचा भावार्थ काय आहे हे जाणून घेणे आवश्यक वाटते. जीवनाच्या प्रत्येक अंगाला स्पर्श करणारे, मनाचे प्रदुषण दूर करणारे साईबाबा आहेत.

विज्ञानशास्त्रामधील प्रगती ही उच्च शिखर गाठते आहे. सर्व जीविताचा कणा समजला जाणारे असे हे विज्ञान आहे. एका Nucler Atom Bomb मध्ये Peaceful and unpeaceful अशी प्रचंड शक्ति असलेला बॉंब हा सुद्धा विज्ञानाची चमत्कृती होय. पण या सर्वांना आव्हान देण्यासारखी अगाध शक्ति श्री साईबाबांमध्ये आहे. फार तर विज्ञानामुळे हवेतील, पाण्यातील, अन्नातील आणि वातावरणातील प्रदूषण दूर करता येईल. पण माणसाचे मनाचे, अंतःकरणाचे प्रदूषण हे मात्र विज्ञानाने कमी करता येणार नाही. पण ज्यांची श्री साईबाबांच्यावर सबुरी,श्रद्धा आहे त्यांचे अंतःकरण शुद्ध झाल्याशिवाय रहात नाही.

याबद्दल मला आलेला एक अनुभव देत आहे— माझ्या परिचयाचा एक विद्यार्थी १२ वी इयत्ता पास झालेला, शिक्षण झाल्यामुळे त्याचे शेतीकडे दुर्लक्ष झाले. आणि पुढे शिक्षण घेण्याची वेळ निघून गेली होती. साध्या क्लार्कच्या पोस्टसाठी एम.ए. तसेच पदवीधर झालेल्यांचे अर्ज येतात. अशा बेकारीमध्ये त्या विद्यार्थ्याला नोकरी मिळणे महाकठीण! विचार करून करून मन कमकुवत झाले. त्याचा मानसिक तोल ढासळला, तो

वेड्यासारखा करू लागला. त्याच्या मनात नसते विचार येऊ लागले. अशा परिस्थितीत त्या विद्यार्थ्याला माझ्याकडे आणण्यात आले. कारण जवळपासचे डॉक्टर माझ्या ओळखीचे होते. तसेच मानसशास्त्रज्ञ बेळगावचे मा. नंदकुमार यांची पण मला ओळख होतीच. असो! त्याचे विचार आणि गंभीर परिस्थिती पाहून मला त्या विद्यार्थ्याजवळ जाण्यास मन धजेना. पण धीर धरून मी साईबाबांचा धावा केला, त्यांना साकडे घातले की याचे डोके शुद्धिवर येवो! आणि मी त्या विद्यार्थ्याला उदी लावली व खायला दिली. जसे बटण दाबले की उजेड पडतो तसेच त्या विद्यार्थ्यामध्ये परिवर्तन झाले, तो शुद्धिवर आला, सर्वांशी समाधानकारक बोलू लागला. डॉक्टरकडे जायचा प्रश्नच उरला नाही. त्याने मला नमस्कार केला आणि तो आपल्या घरी गेला. आता तो नोकरीवर सुद्धा आहे. काय हा श्री साईबाबांचा अघटित चमत्कार! यावरून श्री साईबाबा अंतःकरण शुद्ध, पवित्र करतात याचा दाखलाच मिळाला.

म्हणून मला वाटते, श्री साईलीला मासिकावर तसेच श्री साईबाबांच्यावर श्रद्धा मात्र मनापासून हवी. त्यांचे चिंतन हवेच पण श्री साईबाबांचे गुणदर्शन, जीवनात आचरणात अनुभूतीत आणणे किंवा अनुभूती मिळवणे हा एक खरोखरच 'परममंगल' आनंद आहे. परमार्थिक लाभासाठी नव्हे तर भौतिक जीवनातील मनःशांतीसाठी जीवन संघर्षातून निर्माण झालेले दुःखमय जीवन दूर करून सुखमय जीवन श्री साईबाबांच्या शिवाय शक्य नाही.

जरी हे शरीर गेलो मी टाकून ॥
तरी मी धावेन भक्तासाठी

श्री साईबाबांनी ही जी ग्वाही दिली आहे ती बहुतांश खरी ठरत आहे. खरोखरच विश्वात व्यापलेल्या साईभक्तांनी निष्ठेने स्मरत, आरती व गायत्रीमंत्र जपल्यास त्यांच्यासाठी कोणत्याही परिस्थितीत श्री देवाधिदेव साईदेव धावा करून आल्याविना रहाणार नाहीत.

ता. ३१ मे १९८६ ची रात्र, आकाशात ढग जमलेले, चांदणे चुकून दिसत आहे, रात्रीचे चार वाजले आहेत. वादळी वारा सुटल्यामुळे झाडे इकडे-तिकडे हेलकावे खात आहेत. विजेचा लपंडाव आणि ढगामधील वाद्याचा आवाज, अशा आल्हाददायक वातावरणामध्ये श्री साईबाबांबद्दल लिहायला घेतलेला लेख, लिहावा तेवढा थोडाच. त्यांच्याबद्दल लिहायचे आवरते घेऊन लेख संपवतो.

— जय साईमाऊली —

प्रखर राष्ट्रनिष्ठेचा आदर्श श्री संत पाचलेगावकर महाराज

प्रचलित समाज व्यवस्थेत चार प्रकारचे लोक कार्यरत असतात. समाजातील शांतता व सुव्यवस्था भंग करणाऱ्या राष्ट्रद्रोह्यांचा एक गट. सामाजिक बांधिलकी न मानता स्वार्थबुद्धीने जगणाऱ्यांचा दुसरा गट, तिसऱ्या गटातील लोक स्वहिता बरोबर समाजहित साधत असतातत्तर चौथ्या गटातील लोक राष्ट्रनिष्ठा हेच जीवनाचं सार डोळ्यासमोर ठेवून सर्वसंग परित्याग करतात. ह्या शेवटच्या गटातील लोक हाताच्या बोटावर मोजण्याइतकेच असतात. संत पाचलेगावकर महाराज हे त्यातील एक.

संत पाचलेगावकर महाराजांनी वयाच्या अवघ्या आठव्या वर्षी राष्ट्रनिष्ठेचे कंकण हाती बांधले ते अखेरच्या श्वासापर्यंत कायम ठेवले. राष्ट्रहित हेच जीवनाचे साध्य अंगिकारलेल्या संत पाचलेगावकरांचा जन्म निझामी राज्यात पाचलेगाव ह्या खेडवळ भागात झाला. ते जास्त शिकलेले नव्हते तरी पदवीधारांनाही लाजवील अशी कुशाग्र बुद्धीमत्ता व दांडगी स्मरणशक्ती त्यांच्या ठायी होती. त्यांच्या भारदस्त व्यक्तिमत्वामुळे हजारो लोक त्यांच्याकडे आकर्षित होत होते. हे संपूर्ण भारतभर त्यांच्या विखुरलेल्या भक्तगणांवरून दिसून येते.

समाजाच्या, पर्यायाने देशाच्या विकासात अडथळे आणणाऱ्या अनिष्ठ रूढींवर महाराजांनी कडाडून हल्ला चढविला. या महान कार्याकरिता त्यांनी अगदी कोवळ्या वयात सर्वसंग परित्याग करून घर सोडले. ही जणू त्यांना ईश्वरी प्रेरणाच होती. निझामी ऐश्वर्य महाराजांच्या चरणी लोळण घेण्यास तत्पर होते, परंतु जन्मतःच स्वार्थाकडे पाठ फिरवून निरपेक्ष वृत्तीची कास धरणाऱ्या श्री संत पाचलेगावकर महाराजांना संपत्तीची अभिलाषा कशी असणार? समाजोद्धाराचे कार्य करताना त्यांना कित्येकदा प्रदीर्घकाल कारावास, हद्दपारीची शिक्षा, स्थानबद्धता, अज्ञातवास आदी संकटांना तोंड द्यावे लागले, तरीही ते कधी डगमगले नव्हते. धर्मजागृती, न्यायहक्क, आर्थिक-सामाजिक विषमतेवर आघात, अनिष्ट रूढींना पायबंद, राष्ट्र विघातक प्रवृत्तींचा समूळ नायनाट करण्यासाठी प्रयत्न करीत महाराजांनी गावेच्या गावे पालथी घातली. विषारी सर्पांना ते लिलया हाताळीत एवढेच नव्हे तर त्यांचे नित्याचे सोबती देखील तेच असत.

चिंता, क्लेष, दारिद्र्य, दुःख निवारण होण्यासाठी हजारो लोक त्यांच्या सोबत गावोगावी फिरत असत. अन्यायाची त्यांना भयंकर चीड येत असे. अन्यायाविरुद्ध लढताना त्यांनी अनेक संघर्षशील विराट आंदोलने केली. त्याचबरोबर कीर्तन, प्रवचन आणि व्याख्यान आदी माध्यमांतून त्यांनी राष्ट्र व धर्मजागृतीचे कार्य केले. श्रमाशिवाय तरणोपाय नाही हे त्यांनी जाणले होते. श्रमाचे महत्व आम जनतेला पटवून देण्यासाठी त्यांनी श्रममहोत्सव,

श्रमसप्ताह यांसारखे कार्यक्रम आखून ठिकठिकाणी शाळा, विहीरी, नदीचा प्रवाह बदलणे, तलाव, गरीब शेतकऱ्यांना शेतीसाठी सहकार्य, बांध बांधणे इत्यादी विधायक कामेही केली.

दीनदुबळ्या जनतेकरिता महाराजांनी औषधालये, विनामूल्य धान्य बँक, वसतिगृह, वाचनालये, रात्रप्रबोधिनी, राष्ट्रीय बलसंवर्धन वर्ग व राष्ट्रधर्म अनाथ युवकाश्रम ह्यांची स्थापना केली.

सहजीवन निष्ठेवर त्यांचा गाढ विश्वास होता. भारतीय समष्टि धर्म मिशनच्या विद्यमाने भगवंताच्या अधिष्ठानाखाली कार्य करता यावे म्हणून समष्टि धर्म उपासना मंडळाचे महाराजांनी सर्वत्र जाळे विणले व त्याच्या प्रचाराकरिता विविध ठिकाणी शाखा स्थापन केल्या. मुलुंड व खामगाव येथे महाराजांनी श्री मुक्तेश्वर आश्रमाची निर्मिती करून लोकांत एकतेची भावना जोपासण्यासाठी सामुदायिक उपासना व आरतीवर अधिक लक्ष केंद्रित केले. युवक वर्गात राष्ट्रभक्तीची ज्योत पेटविण्याचे अविरत कार्य त्यांनी केले. आजच्या युवापिढीने राष्ट्रैक्यासाठी सतत प्रयत्नशील राहणे; हीच श्री संत पाचलेगावकर महाराजांना खरी श्रद्धांजली ठरणार आहे.

तुच कर्ता आणि तुच करविता

बाबा तुम्हीच महान दाता।
सर्वांचे दुःखही हरता।।
शिर्डी सारखे पवित्र स्थान।
तुम्हां वाचून देऊ कुणा मान।।
ज्याच्या मनी 'श्रद्धा आणि सबुरी'।
त्याच्या घरी होती संकटे दूरी।।
साई तूच माता आणि तूच पिता।
तूच दाता आणि तूच त्राता।।
तुझ्या उदीचा घेता प्रसाद।
येई ऐकू तुझी साद।।
साई तुला जीवन-फुले वाहूनी।
पडते पाया साष्टांग करूनी।।

— सौ. चेतना चिदानंद मेस्त्री
सीमा अपार्टमेंट, विंग बी,
प्लॉट नं १६, तळमजला,
ठणगेवाडी, चिकणघर
कल्याण (पश्चिम).

श्री साईबाबांचे अलौकीक सामर्थ्य

— श्री. नंदू लक्ष्मण पाटील
लोकमान्य नगर, पाडा नं. २,
महेश कृपा चाळ,
ठाणा-४०० ६०६, (प.).

आजच्या विज्ञान व यांत्रिक युगात माणूस जीवन जगत आहे. परंतु तो निराश आहे. अशावेळी त्याला योग्य दिशा दाखविणारे, त्याचे आयुष्य उज्वल करणारे श्री साईबाबा या पृथ्वीवर अवतरले. त्यांनी या पृथ्वीतलावर जणू स्वर्ग निर्माण केला आहे. त्यांनी सांगितलेल्या अध्यात्मिक मार्गाने व श्रद्धेने असंख्य भक्तांची संकटे दूर झाली आहेत. याची अनेक उदाहरणे आपण श्री साईलीला मासिकात वाचत असतो.

श्री साईलीला मासिक हे साईंच्या कृपाप्रसादाने लाभलेले पुष्प आहे. त्याच्या वाचनाने, कोणतेही संकट असो त्याची तीव्रता कमी झाल्याशिवाय रहात नाही, व संसाररूपी नौका संकटरूपी लाटातून सहज सुलभतेने तरुन जाते. हे अनेक साईभक्तांनी अनुभवले आहे. श्री साईबाबा दीन दुबळ्यांचे दुःख दूर करण्यासाठी सदैव झटत असत; आणि अजूनही अनेकांची दुःखे दूर करीत आहेत. ते भक्तांवर अनंत नेत्रांनी लक्ष ठेवून आहेत, आणि म्हणूनच आज शिर्डी क्षेत्राचे नाव जगाच्या कानोकोपऱ्यात पोचले आहे.

साईबाबांची कृपा अतर्क्याने भरलेली आहे. कोणासही त्या लीलेचा थांगपत्ता लागत नाही. मोह, माया, वासना यांच्या आहारी न जाता परमेश्वराचे स्मरण करा असा उपदेश ते सदैव करीत असत. आज त्यांच्या भक्त मंडळीत अनेक धर्मांची, पंथांची भक्त मंडळी आहेत. त्यांच्यावर आलेले संकट त्यांना अंतर्ज्ञानाने समजते, व ते संकट निवारणार्थ सत्वर धावून येत आहेत. "तुम्ही कोठेही असा, अनन्यभावाने मला हाक मारा, मी सदैव तुमच्या पाठीशी उभा आहे" हे त्यांनी दिलेले वचन वेळोवेळी अनुभवास येत आहे. त्यांनी पेटविलेल्या धुनीतील उदीने अनेकांची दुःखे दूर होत आहेत, झाली आहेत.

श्री साईंची भक्ती जो करू लागला, त्याच्या जीवनाचे सार्थक झाल्याशिवाय रहाणार नाही. याचे प्रतिक आपणास ज्या ज्या ठिकाणी साईबाबांची मंदिरे आहेत, त्या त्या ठिकाणी व शिर्डीसारख्या पवित्र ठिकाणी पहावयास मिळते. त्यांच्या भक्त मंडळीत गरीब, दुःखी, धनी इ. सर्व आहेत.

ज्यांना नोकरी नाही अशांना त्यांच्या भक्तीने नोकरी लागलेली आहे. फक्त श्रद्धा आणि सबूरी हवी! त्यांनी आपल्या वचनात म्हटले आहे, "जाणा येथे आहे सहाय्य सर्वांस, मागे जे जे ज्यास ते ते लाभे."

सद्गुरू साईबाबांची हिंदू-मुस्लिम बांधवांना एकत्र आणून, राम-रहिम एकच आहेत हे पटवून दिले. परंतु त्यावेळी काही कट्टर मुसलमान हिंदूंचा द्वेष करीत होते. हिंदूंनी बाबांची केलेली सेवा, पूजा त्यांना मान्य नव्हती. त्यांना बाबांनी अगाध लीला दाखवून चकीत केले.

एकदा काही मुसलमान पांढरे शुभ्र वस्त्र परिधान करून मशिदीत नमाज पडण्यासाठी आले. त्यांना मशिदीतील जमीन गाईच्या शेणाने सारवलेली (लिंपलेली) व तीही ओली असलेली आढळली. हे पाहून ते रागाने लाल झाले. "साईबाबा तुम्ही आमच्यावर घोर अन्याय केलात असे ते संतापाने म्हणू लागले. परंतु साईबाबांनीच ही लीला केली होती. ते त्यांना शांतपणे म्हणाले, "अरे बाबांनो तुम्ही निश्चित मनाने नमाज पढा, येथील तिळमात्र घाणही तुमच्या वस्त्राला लागणर नाही!" हे ऐकून त्यांनी नमाज पडण्यास सुरुवात केली. नमाज पूर्ण होईपर्यंत साईबाबा त्यांच्या जवळच बसून होते. नमाज पडून झाल्यावर पहातात तर त्यांच्या वस्त्रावर तिळमात्र घाणही लागलेली नाही. हे पाहून ते आश्चर्यचकीत झाले. त्यांनी बाबांच्या चरणांवर लोळण घेतली. बाबांच्या ठायी असलेल्या ईश्वराचे त्यांना दर्शन झाले. आणि ते धन्य झाले. बाबांनी त्यांचा द्वेष बुद्धीचा अहंकार अशाप्रकारे नाहीसा केला. आजही साईबाबा चराचरी वास करून आहेत.

त्यांची सदैव कृपादृष्टी आम्हा सर्व सांईभक्तांवर राहो अशी प्रार्थना करत आहे.

श्री सद्‌गुरू साईनाथ महाराज की जय!

कबीर : सद्‌गुरुचा महिमा

— **श्री. य.न. पंडित**
'अर्चना', शरणपूर,
नाशिक ४२२००२.

ज्ञानेशांची ओवी, एकनाथांचे भारूड, तुकारामांचे अभंग, वामन पंडितांचे श्लोक व मोरोपंतांची आर्या मराठी भाषेची अद्‌भुत लेणी होत. हिन्दी भाषेत कबिराचे दोहे अतिशय प्रसिद्ध व लोकप्रिय आहेत. सर्व संतांनी गुरुचे महात्म्य मोठ्या आवडीने व रसिकतेने वर्णिले आहे.

साधनेच्या मार्गातील अडचणी, अडथळे दूर करण्याचे सामर्थ्य केवळ गुरुमध्येच असते. गुरुच्या सहाय्याने साधनेचा मार्ग सोपा बनतो व आपले ईप्सित जवळच्या मार्गाने अल्प कालावधीत साध्य करता येते. साधनेची सफलता गुरुपदेशावर अवलंबून आहे. गुरुचे अध्यात्मिक बल साधकाला प्रोत्साहन व प्रेरणा देते, त्याची सात्विक वृत्ती विकसित करते.

कबीराने मुक्त कंठाने गुरुची स्तुती केली आहे. गुरु व गोविन्द हे दोन्ही एकच आहेत असे आग्रहाने प्रतिपादन केले आहे. मायेच्या मोहजालातून केवळ गुरुची कृपाच भक्ताला सोडवू शकते. वैज्ञानिक विकास मनुष्याला केवळ ऐहिक सुख देऊ शकते. पारलौकिक सुखाकरिता परमेश्वराचा प्रसादच आवश्यक आहे. गुरु साधकाला दिव्य दृष्टी देऊन परमेश्वराचे दर्शन घडवून आणण्यास समर्थ करतो. सद्गुरु हाच खरोखरी शूर वीर आहे. उपदेशाच्या शस्त्राने तो भक्ताचा अहंकार पळवून लावतो.

कबीराने गुरुच्या बाबतीत एक धोक्याची सूचना दिली आहे. गुरु हा ज्ञानी पाहिजे, त्याला परमेश्वराचा साक्षात्कार झाला असला पाहिजे. नाही तर, एक आंधळा दुसऱ्या आंधळ्याला काय मार्ग दाखविणार?

गुरु गोविन्द तौ एक है, दूजा यहु आकार।
आपा मेट जीवत मरै, तौ पावै करतार॥

गुरु व गोविन्द हे दोन्ही एकच आहेत. केवळ दोघांचे स्वरूप भिन्न आहे. गुरुच्या सेवेत जो आपला अहंभाव टाकून देतो तोच परमेश्वर प्राप्तीचा अधिकारी होतो.

कबीर माया मोहनी, जैसी मीठी खाँण
सतगुर की कृपा भई, नहीं तौ करती भाँड॥

माया खडीसाखरेप्रमाणे मोहक व गोड आहे. सद्गुरुची कृपा झाली नाही तर, मायेच्या जंजाळात विनाश झालाच, म्हणून समजावे!

चौंसठि दीवा जोड़ू करि, चौदह चन्दा माँ हि।
तिहि घरि किसकौ चानिणौं, जिहि घरि गोविंद नाँहि॥

चौसठ कला व चौदा विद्या असूनही मनुष्याचे मन अंधःकारमयच असते. मनुष्याचे मन प्रकाशित होण्याकरिता तेथे परमेश्वराच्या अस्तित्वाची आवश्यकता आहे.

सतगुरु की महिमा अनँत, अनँत किया उपगार।
लोचन अनँत उघाडियाँ, अनँत दिखावणहार॥

सद्गुरुचा महिमा अमर्याद आहे. तो साधकावर अनंत उपकार करतो. त्याचे डोळे उघडून त्याला दिव्य दृष्टी देऊन परमेश्वराचे दर्शन घडवितो.

सतगुरु साँचा सूरिवाँ, सबद जु बाह्या एक।
लागत ही भै मिली गया, पडया कलेजै छैक॥

सद्गुरुच खरोखरी शूर वीर आहे. त्याच्या उपदेशाच्या एका बाणाने भक्त जमिनीवर पडतो व त्याच्या हृदयाला जखम होते. अर्थात् अहंकार गळून पडतो व हृदयात परमेश्वराकरिता स्थान निर्माण होते.

जाका गुर भी अंधला, चेला खरा निरंध।
अंधै अंधा ठेलिया, दून्यूं कूप पडंत॥

ज्याला ब्रह्मसाक्षात्कार झाला नाही असा गुरु व अत्यंत अज्ञानी असा शिष्य काय कामाचे? दोघेही आंधळे. परस्परांना धक्के देऊन शेवटी विहिरीत मात्र पडणार!

कलीयुगीन परब्रह्म श्री सन्त साईबाबा

— श्री. कृ.भा. देशमुख

३८३, शुक्रवार पेठ, पालकरवाडा, पुणे २.

"जगाच्या कल्याणा संताच्या विभूति देह झिजविती परोपकारे" ही म्हण काही खोटी नाही. जगाच्या कल्याणा करिताच संत जन्माला येतात आणि दिपस्तंभाप्रमाणे जगाला मार्गदर्शन करितात. गोदातट ही महानपुण्यभूमि अनंत काळापासून ही भक्तिच्या गजराने दुमदुमलेली ही पुण्यभूमि, कितीतरी संतश्रेष्ठ या ठिकाणी होऊन गेले त्यातील एक महान संत श्री साईबाबा. बाबा शिरडीत आले आणि शिरडीचे देव फुलले. हे खेडे महान तिर्थक्षेत्र बनले. "माझ्या पश्चात हे क्षेत्र फार गाजेल मुंग्याप्रमाणे लोक या क्षेत्राला भेट देतील. हे बाबाचे बोल आज खरे झाले आहेत. १८५४ सालची घटना. बाबा शिरडीत आले. ते एका बाल योग्याच्या वेषात, डोकीला पांढरे फडके, अंगात कफनी व कमरे भोवती लुंगी. नंतर काही काळ ते गुप्त झाले व धुप गावच्या चांद पाटलाच्या वऱ्हाडाबरोबर ते परत शिरडीत आले. त्यांचे वास्तव्य द्वारकामाईत असे. हातात सटका, बाजुला चिलिम, जाते. धुनी, मोराची पिसे व अल्ला मालिक तेरा भला करेगा ही त्यांची बडबड, कुणालाही ते आपली पूजा करू देत नसत. त्यांच्या कपाळी कधीही गंध नसे, त्यांचे कानही टोचलेले नव्हते म्हणून सर्वसाधारण लोक त्यांना मुसलमान अवलिया समजत. त्या वेळेस भारतात दंगलीचे वातावरण होते. भारतातील अनेक धर्मांचे ऐक्य करण्याकरिताच त्यांचा अवतार होता. मानवता हा त्यांचा धर्म होता. कलियुगातील परब्रह्म म्हणजेच श्री साईबाबा. बाबा सर्वव्यापी व सर्वरूपी होते. म्हणूनच त्यांनी शिरडीत येणाऱ्या काही भक्तांना त्यांचे आराध्य दैवताचे रूपात दर्शन देऊन थक्क केले तर नास्तिकांनाही निरनिराळे चमत्कार दाखवून त्यांचे हृदयात आपले स्थान अढळ करून त्यांचे कल्याण केले, त्यातील काही उदाहरणे खाली देत आहे.

१) १९०९ सालची घटना. एक रामभक्त डॉक्टर एका साईभक्त मित्राबरोबर शिरडीत आले. मी साईबाबांना नमस्कार करणार नाही. मशिदीत येणार नाही. बाबांचा प्रसाद ग्रहण करणार नाही. या अटीवर, साईभक्त बाबांच्या दर्शनाकरिता द्वारकामाईत गेले. डॉक्टर मात्र हा अवलिया कोण आहे हे बाहेरूनच निरीक्षण करीत होते. आणि काय चमत्कार बाबांच्या रूपात त्यांना रामदर्शन घडले. धावतच येऊन त्यांनी बाबांचे पाय धरले. आणि त्यांचे शिष्यत्व पत्करले.अशा तऱ्हेने डॉक्टरला बाबांच्या रूपात रामदर्शन घडले.

२) नाशिकचे प्रसिद्ध ज्योतिषी श्री. मुळे, घोलप गुरुजींचे शिष्य, बाबांचे दर्शनाकरिता ते शिरडीत आले असताना बाबांनी त्यांना भगवी वस्त्रे धारण केलेल्या घोलप गुरुजींच्या स्वरूपात दर्शन दिल्याने तेही बाबांचे पटशिष्य बनले.

३) पांडुरंग भक्त गौळीबुवा हे बाबांचे जुने भक्त आठ महिने पंढरपुरात तर चार महिने शिरडीत असत. मात्र शिरडीत आल्यावर ते बाबांकडे एकाग्र दृष्टीने पहात. काही वेळातच त्यांची समाधी लागे. समाधी उतरल्या नंतर ते आपल्या शिष्यगणांना सांगत

बाबा हे दीनदयाळू परमेश्वराचे अवतार आहेत. साई रूपातच मला प्रत्यक्ष पांडुरंगाचे दर्शन घडले. अशा तऱ्हेने बाबांनी गौळी बुवांना पांडुरंगाचे दर्शन घडवून आपले शिष्य बनविले.

४) बाबांसाठी जीवाचे रान करणारी, रोज ते जेथे असतील तेथे त्यांना जेवण नेवून देणारी बायजा, आज तिच्या लग्नाचा पन्नासावा वाढदिवस तिची तब्येत बरी नव्हती तरीपण तिने वरण भात, भाज्या, पुऱ्या, बासुंदी, चटणी आदी पदार्थ तयार केले. पाटील व मुलाला तिने जेवू घातले. बाबांनी हे अन्न खावे अशी तिची फार इच्छा म्हणून ती दोन वेळा मशिदीत जाऊन आली. बाबा भेटले नाहीत. निराशेने घरी येऊन ती सतरंजीवर पहुडली इतक्यात "बायजामाय माझ्यासाठी जेवण है का? हे बाबांचे शब्द तिच्या कानी पडले. धावतच उठून तिने बाबांचे पान वाढले. त्यांना पोटभर जेऊ घातले. तिला परमेश्वर जेवल्याचा आनंद झाला. बाबांनीही तिला जेवावयास बसविले. स्वतः वाढणी केली. आग्रहाने तिला भरपूर जेवावयास घातले. बाबा निघाले तेव्हा बायजा व पाटील उभयतांनी बाबांना नमस्कार केला. बाबांनी आशिर्वाद दिला व कफनीतील उदी काढून बायजाच्या कपाळावर लावली आणि काय आश्चर्य! बाबांच्या रूपात बायजाला शिवशंकराचे दर्शन घडले. कितीतरी वेळ ती बाबांकडे पहात होती.

५) एकदा बाबांचे भक्त म्हाळसापति व माधवराव आईने केलेला देवीचा नवस फेडण्याकरिता वणीला (नाशिकला) पोहचले. ती वेळ मध्यान्हाची असल्यामुळे, देवीची मध्यान्हाची आरती चालू होती. देवीचे मोहक ध्यान पाहून दोघेही तल्लीन होऊन पहात होते. इतक्यात देवीच्या जागी त्यांना साई भगवान दिसू लागले. आरती संपली लोक देवीचा जयजयकार करू लागले, सप्तशृंगी माताकी जय. तर आनंदाने बेहोष होऊन माधवराव जय शिरडेश्वर जय साई भगवान असा जयघोष करीत होते. अशा तऱ्हेने बाबांनी माधवरावांना देवीच्या रूपात दर्शन दिले.

६) केळकरांचा नोकर मेघा शिवभक्त कधी कधी केळकरांबरोबर शिरडीत येत असे. पण बाबांना तो मुसलमान अवलिया समजे. त्याची शिवभक्ति पाहून बाबांनी त्याला स्वप्नात त्रिशूळ शोधून काढावयास सांगितले. तसेच एकदा दर्शनाला आला असताना त्याला शिवलींग देऊन पुजा करण्यास सांगितले. पुढे पुढे तो बाबांना शिव समजून दोन मैलावरून गंगा आणून त्यांना स्नान घाली व बिल्व पत्रे डोक्यावर वाही. ह्या त्याच्या प्रामाणिक सेवेमुळे बाबांनी त्याला शिवस्वरूपात दर्शन दिले.

७) बाबा कलावंतांना भरपूर पैसे देतात हे ऐकून दक्षिणेकडील एक कुटुंब (मद्रासी) शिरडीत आले. बाई रामभक्त व सात्विक होती. चिपळ्यांच्या तालावर ती राम रामच गीत गात होती. बाबा शिळेवर बसून तन्मयतेने गीत ऐकत होते. द्वारकामाईतील भक्त तल्लीन झाले होते. इतक्यात बाईच्या डोळ्यांतून अश्रुधारा वाहू लागल्या कारण तिला रामदर्शन घडले होते. गाणे संपले. बाबांनी तिला आशिर्वाद व दोन रुपये दिले. बाईने आपल्याला रामदर्शन घडल्याचे पतीला सांगितले. पण तो ते मानण्यास तयार नव्हता. कारण बिदागी कमी मिळाली म्हणून तो नाराज होता. रागाने त्याने आपले बिऱ्हाड मारूतीच्या देवळात हलविले. देवळात पहाटे बाबांनी स्वप्नात त्याला विचारले, तुला काय पाहिजे? तो

म्हणाला, रामदासांना मी गुरुस्थानी मानतो मला त्यांचे दर्शन घडवा. बाबांनी त्याला मागे पहावयास सांगितले तो काय बाबांच्या रूपात त्याला प्रत्यक्ष रामदासाचे दर्शन घडले त्याने आपला शिरडी सोडण्याचा बेत रहित करून मुक्काम वाढविला. अशातऱ्हेने बाबांनी बाईला रामाचे व पतीला रामदासाचे दर्शन घडविले.

अशा तऱ्हेने बाबांनी त्यांच्याकडे येणाऱ्या भक्ताला निरनिराळे चमत्कार दाखवून आपणाकडे खेचून घेतले. नास्तिकाचेही मनातील विचार ते द्वारकामाईत येताच ते बोलून दाखवित व त्यांना आपले शिष्य बनवित. 'शिरडीस ज्याचे लागतील पाय टळती अपाय सर्व त्याचे' हे त्यांचे वचन त्यांनी खरे करून भक्तांची दुःखे नाहिशी करून कल्याण केले. कित्येकांना त्यांनी संतती तर कित्येकांना संपत्ती दिली. आजही जे त्यांना विश्वास व श्रद्धेने भजतात, त्यांना अनुभव मिळतात. हे साईलीलाच्या अंकाच्या प्रसिद्ध होणाऱ्या अनुभवावरून कळून येईल. अशा या जगाचे कल्याण करणाऱ्या अनंत कोटी ब्रह्मांडनायक सद्गुरु साई भगवानांना माझे कोटी कोटी प्रणाम.अशीच कृपा त्यांनी आम्हा भक्तांवर ठेवावी.

श्री साईनाथ प्रसन्न

जयदेवा जयदेवा जय साईनाथा
चरणी ठेवितो तुझ्या मी माथा ।। धृ० ।।

सकळ भक्तजन तुझे नाम घेती
दुःख हरून संकट मुक्त होती
जयदेवा जयदेवा जय साईनाथा
चरणी ठेवितो तुझ्या मी माथा ।। १ ।।

निशी दिनी भक्तांचा मेळा येतो
साई नाथा तू नवसाला पावतो
जयदेवा जयदेवा जय साई नाथा
चरणी ठेवितो तुझ्या मी माथा ।। २ ।।

भक्तजन सकळ आरती करती
साईनाथा तुज ओवाळून आरती
जयदेवा जयदेवा जय साईनाथा
चरणी ठेवितो तुझ्या मी माथा ।।३ ।।

रूप तुझे सुंदर विमल ज्ञान
भक्तावरी सदोदीत असते ध्यान
जयदेवा जयदेवा जय साईनाथा
चरणी ठेवितो तुझ्या मी माथा ।। ४ ।।

— **श्री. घोरपडे**
वरळी, मुंबई - २५.

बाबा माझे माता पिता

— सौ. दिपा स. आळवेकर
३/१२४, खेरनगर, वांद्रे(पूर्व)
मुंबई - ४०० ०५१.

'शिरडी के साईबाबा' हा सिनेमा पाहिल्यापासून बाबांच्या विषयी माझ्या मनात भक्ति उत्पन्न झाली. पण या गोष्टीला बरेच दिवस झाले. १९८४ ते १९८५ सालापासून बाबांची ओढ जास्त लागली ती अशी साईलिलाचा दिवाळी अंक माझ्या पतीने आणून दिला. तो वाचून तर अक्षरशः मी बाबांच्या भक्तीत बुडूनच गेले, पण बाबांचे दर्शन घडणे कठीण वाटायला लागले. कारण बाबांची इच्छा झाल्याशिवाय शिरडीस जाणे होत नाही व जवळ साईबाबांचे देऊळ पण नाही. घरी फोटो फक्त होता. त्याची पूजा करून मनाचे समाधान करीत राहिले. पण काय चमत्कार बाबांची कृपा झाली आणि जवळ साईमंदिर झाले. शिरडीलादेखील जाण्याचा योग आला मग बाबांच्या विषयी मनात खूपच आदर वाटायला लागला. ८५ साली मला बराच त्रास झाला. आजारपणाने तर सीमाच केली. आजारपणात महिना दोन महिना गावी जाणे असे चालले व माझे पती एकटेच असल्याकारणाने गावाकडील व येथील आम्हालाच बघावे लागते. या सर्वांमुळे माझी प्रकृती बरीच खालावली. डॉक्टरकडे जाऊन सर्व तपासणी केली तर, डॉक्टर म्हणतात की, फक्त टॉनिक खा. काही आजार नाही. मग अशा वेळेस फक्त आधार बाबांचा.

अशावेळी मन शांत राहू दे, मनात काही विचार येऊ नयेत म्हणून दोन क्लास सुरू केले. शिवणकला व हस्तकला.

मन उदास बेचैन. काही सूचेना. पण डोळ्यासमोर फक्त बाबा. घराबाहेर पडताना बाबांची उदी लावणे, बाबांची अंगठी घालणे, अंगाला उदी लावणे, नित्यनेमाने बाबांची प्रार्थना करणे, गुरुवारी अभिषेक करणे असा नियम ठेवला आणि काय आश्चर्य बाबांची कृपा झाली. मी शिवणकलेच्या परीक्षेत पहिल्या वर्गामध्ये पास झाले व हस्तकलेमध्ये २ रा नंबर आला.

आता माझा आनंद गगनात मावेनासा झाला. असे आजपर्यंत लहान मोठे अनेक अनुभव आम्हा उभयतांना आले. बाबांचे किती उपकार मानावेत. बाबांचे उपकार आयुष्यात फिटणार नाहीत.

बाबांना एक मागणे मागितले. प्रत्येक वर्षी आपल्या समाधीचे दर्शन घडू दे, हे बाबांनी ऐकले आणि या वर्षीही शिरडीस जाण्याचा योग आला. पण तब्बेतीची कुरबूर चालूच होती. पण बाबांनी माझी कधीच आणि कुठेच निराशा केली नाही. घरी असले तर काम करणे अशक्य होते. पण काम कधीच रहात नाही. बाबांचे नुसते नाव घेतले की बाबा मदतीला धावून येतात.

आता शिरडीला गेले तेव्हाची गोष्ट. बाबांवर सर्व काही सोपवले. बाबा पाठीशी असल्यावर मला कसले भय आणि शिरडीस जाणे नक्की केले. शिरडीस गेलो, बाबांचे

दर्शन घेतले व येताना आमच्या वर्गामधील बायकांनी त्र्यंबकेश्वरला जाण्याचे ठरवले. त्याप्रमाणे सर्वच बायकांनी तेथे पोहचल्यावर शंकराने जेथे जटा आपटली ते ठिकाण पहाण्याचे ठरवले. पण काय गंमत सांगू! ७५० पायऱ्या चढून हे घडणार होते. पण बाबांची कृपा. बाबांचे नाव घेतले 'बाबा इच्छा आहे पण हे घडणं कठीण आहे, आपण बरोबर असाल तर काहीच अशक्य नाही.' बरोबर ७ वर्षांची मुलगी, मग बाबांचा धावा केला आणि पायऱ्या चढायला सुरुवात केली आणि विशेष म्हणजे सर्व बायकांमध्ये सर्वांच्या आधी आम्ही वरती पोहचलो व दर्शन घेऊन परतलो. सांगा हे सर्व बाबांच्या मुळेच शक्य झालं की नाही? व संध्याकाळी मुंबईस सुखरूप पोहचलो.

असे हे बाबा भक्तांसाठी किती काळजी घेतात यावरून नक्की दिसून येते.

अजून तब्येतीची थोडी तक्रार चालू आहे पण बाबा मला नक्कीच बरे करणार अशी खात्री आहे. आजपर्यंत बाबांनी माझ्या सर्व इच्छा पूर्ण केल्या आणि इथून पुढेही करणार अशी खात्री आहे. अशा बाबांना माझे व माझ्या कुटुंबियांचे कोटी कोटी प्रणाम. श्रद्धा व सबुरी हवी म्हणजे बाबा नक्कीच भक्तांच्या इच्छा पूर्ण करतात.

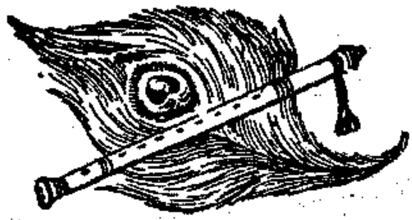

"प्यारे साईबाबा हमें आशिर्वाद दो"

— श्री. भा.अ. बेलेकर
७/९९ राजेंद्र नगर
दत्तपाडा. बोरिवली
मुंबई-४०० ०६६

मे महिन्याची बारा तारीख कारखान्याचा वरचा पत्रा भयंकर तापला होता. तव्यावरच्या माशासारखी हालत झाली होती. डोळ्यांसमोर पाण्यावर पसरलेल्या पेट्रोल सारखे रंग भासत होते. अंगावरचे सगळे कपडे उतरवून थंड पाण्याच्या डोहात डुंबाव असं वाटत होतं. परंतु आमच्या ह्या भाईंदर शहरात प्यायच्या पाण्याच्या एका ग्लासाकरिता गाडी पकडून दहिसरला जावं लागतं तेव्हा थंड पाण्याचा डोह फक्त स्वप्नातच उपभोगायचा.

जीवाची अशी तडफड चालू असतानाच उन्हाळ्याच्या भयंकर तापाने कासावीस झालेल्या, आमचा पत्ता शोधण्याकरिता बराच वेळ भटकावं लागल्याकारणाने वैतागलेल्या एका गिऱ्हाईकाने आमच्या कारखान्यात प्रवेश केला. उंची सफारी सूट, हातात व्हि.आय.पी. ट्रॅव्हलाईट, फोम लेदरचा लाईटवेट पॉवर शू. गिऱ्हाईक टोटली रईस वाटत होता.

खोटं खोटं हसत मी स्वागत केलं. गिऱ्हाईकाने बॅगेतून पृथ्वीच्या गोळ्याचं जपानी मॉडेल बाहेर काढलं. माझ्या हातात पृथ्वीचा गोळा ठेवत गिऱ्हाईक वदलं, इसका डाय बनानेका है। कोटेशन क्या होगा?

मॉडेल बघितल्याबरोबर हे काम सोप नाही याची खात्री झाली. अफलातून कोटेशन सांगून गिऱ्हाईकाला उडवून लावावं असा अंदाज करून कोटेशन सांगितलं. तीस हजार रूपया होगा साब!

वाटलं गिऱ्हाईक भडकेल आणि तणतणत निघून जाईल. आश्चर्य! तसं काही घडलच नाही. गिऱ्हाईक थांबलं आणि विचारत होत डाय कितने दिनमें बनाओगे? मी म्हटलं, कुछ नहीं बोल सकता सेठ। जब होगी तब लेके जाना। गिऱ्हाईकाने बॅग उघडली आणि कॅश पंधरा हजार रूपये ॲडव्हान्स टेबलावर ठेवली. माझ्या घशाला कोरड पडली. आता इज्जतचा सवाल होता. आपल्याने हे काम होणार नाही असेही मी सांगू शकत नव्हतो, आणि मी हे काम करिनच असा आत्मविश्वास जोपर्यंत मला वाटत नाही तो पर्यंत ॲडव्हान्सला हात लावून स्वतःची मान कसायाच्या कैचीत घ्यायची माझी तयारी नव्हती. गिऱ्हाईक ॲडव्हान्स फेकून पंधरा दिनके बाद आऊंगा असं बजावून निघून गेलं होतं.

मॉडेल पुढ्यात ठेवुन बराच वेळ काही आयडिया सुचते का ह्याची वाट पहात बसलो. रात्रीचे आठ वाजले ओव्हरटाईमला थांबलेले कामगार गुड नाईट करून एक एक करून निघून गेले. कारखाना बंद करण्याकरिता थांबलेल्या वॉचमनला बाहेरून शटर बंद करायला सांगितलं आणि काम संपल्याशिवाय घरी येणार नाही असा निरोप पाठवला. रात्रीचा एक वाजला तरी कामाची सुरवात कशी करावी याची कांही लिंक लागेना. भयंकर थकवा आला होता. पापण्या जड होऊ लागल्या होत्या, बाबांच्या फोटोकडे पहात हात जोडले आणि म्हटलं, "प्यारे बाबा इज्जतका सवाल है। प्यारे साईबाबा आशीर्वाद दो। बाबा आशीर्वाद दो। बाबा आशीर्वाद दो।" असं पुटपुटत असतानाच निद्रादेवीनं हळूच आपलं पांघरूण माझ्यावर केव्हा पसरलं हे समजलच नाही. स्वप्न पडत होतं. मला अवकाशयानाच्या खिडकीतून दूरवर पृथ्वी दिसत होती आणि माझे प्रेमळ बाबा विषुवृत्तापासून उत्तर ध्रुवाच्या आसापर्यंत तुरू तुरू चालत होते आणि उत्तर ध्रुवाच्या आसापासून विषुवृत्तापर्यंत परत येत होते, मी आनंदाने ओरडलो बाबा! पंचेचाळीस डिग्रीच्या प्लेटवर जर पृथ्वीचा गोळा बसवला तर माझ्या मशिनचे कटिंग टूल गोळ्याच्या विषुवृत्तापासून उत्तर ध्रुवाच्या आसापर्यंत कटिंग करू शकते आणि तसं झाल तर अक्षांश, रेखांश, प्रदेश आणि त्यांची नाव हे सारं आपण कोरू शकतो, पहाटेचे चार वाजले होते. बाबांच्या आशिर्वादाने पुलकीत झालेलं शरीर हवेत तरंगत असल्याचा भास होत होता. सकाळी माझा कारागिर विलास आणि तंत्रज्ञ मुलगा अतुल यांना कामाची योजना समजावून सांगितली. पांच दिवस आणि पांच रात्री सतत काम करून डाय बनवली. जपानी मॉडेलच्या हुबेहुब मॉडेल मोल्ड केला आणि त्याचदिवशी आम्ही तिघांनी शिर्डीच्या बाबांच्या समाधीवर डोकं ठेवण्याकरिता संध्याकाळची गाडी पकडली.

बाबांनी मुलाला पुनर्जन्म दिला

— श्री. लक्ष्मण देऊ धुरी
सेंट्रल लेबर इन्स्टिट्यूट
सायन, मुंबई - ४०० ०२२.

साई साई नित्य म्हणाल
सात समुद्र करीन न्याहाल
या बोला विश्वास ठेवाल
पावाल कल्याण निश्चये
घ्या ही बाबांची प्रचिती.

मी तसा काही श्री साईबाबांचा कोणी मोठा भक्त मुळीच नाही. फक्त वरील लोकांप्रमाणे मात्र सकाळी उठतेवेळी, संध्याकाळी, दुपारी, चालत्यावेळी, खाते वेळी, मात्र बाबांचे नाव घेत राहतो. आलेल्या संकटाच्या वेळी बाबांचा धावा करतो. कित्येक मोठमोठ्या संकटातून बाबांनी मला सावरले आहे. साईबाबांचे एक साईस्तोत्र मात्र मला पाठ आहे. या स्तोत्रावरच मीं मोठमोठ्या संकटातून तरत आलो आहे. मला अशाच एका मोठ्या संकटामधून बाबांनी कसे सावरून धरले, बाबांनी माझ्या मुलाला पुनर्जन्म कसा दिला याचा प्रत्यक्ष पुरावा मी आपणा साईभक्तांपुढे ठेवित आहे.

८ वर्षापूर्वी माझा मुलगा भूपेंद्र जन्म ७-४-१९७४ गुरुवार, गुरुपौर्णिमा. हा मुलगा तीन वर्षाचा असताना हगवणीच्या आजाराने आजारी होता. तो नॅशनल हॉस्पिटलला माहीम मध्ये १९ दिवस ॲडमिट होता. त्याची प्रकृती फारच गंभीर होती. डॉ. आणि हॉस्पिटलमधील स्टाफ फारच प्रयत्न करीत होते. परंतु मुलाची प्रकृती फारच खालावत चालली होती. डॉक्टर पण म्हणाले आम्ही फार प्रयत्न करीत आहोत परंतु मुलाची प्रकृती सध्या फारच गंभीर आहे. जर चार दिवसामध्ये मुलाच्या प्रकृतीमध्ये सुधारणा दिसून आली तर घाबरण्याचे कारण नाही. एके दिवशी मुलाची प्रकृती पहिल्यापेक्षा गंभीर झाली. डॉ. बजाज हे नेहमी ३-३० ते ४-०० या टाईमात येत असत परंतु त्या दिवशी मुलाची प्रकृती ज्या वेळी, जास्त झाली त्याच वेळी ते १-०० वाजता हॉस्पिटलमध्ये हजर झाले. डॉक्टरांनी पुष्कळ प्रयत्न केले, दुसऱ्या दिवसापर्यंत मुलाची प्रकृती फारच गंभीर होती. संध्याकाळचे ७ वाजले होते, आम्ही सर्वजण मुलाच्या खाटे जवळ उभे होतो. मुलाने एका मोठ्या माणसाप्रमाणे बोलून दाखवायला सुरुवात केली की तुम्ही आता सर्व घरी जा मी माझ्या घरी जातो. मला जेवायला बोलवित आहे. हे त्याचे शब्द मी ऐकताच एक मिनिटाच्या आत काय होणार हे मी समजलो. मला साईबाबांनी स्फूर्ती दिली मी ताबडतोब मुलाचा हात हातात धरला आणि मोठमोठ्याने साई स्तोत्र म्हणायला सुरुवात केली, मी समजलो मुलगा जर वाचला तर याच साईबाबांच्या कृपेने असे म्हणत मी स्तोत्र बोलायला सुरवात केली. माझ्या तोंडून साई

स्तोत्र म्हणून संपले आणि काय चमत्कार मुलगा ताबडतोब खाटेवर उठून बसला. मी जाऊन डॉक्टरना सांगितले, डॉक्टरांचा विश्वास बसेना कारण डॉक्टर मुलाच्या खाटेजवळ येऊन मुलाच्या पोटाचे १०/१० मिनिटांनी मोजमाप घेऊन जात होते. अशा प्रकारे या मुलाची गंभीर स्थिती होती परंतु साईबाबांनी त्याला यमाच्या दाढेतून सोडवून घेतले व त्या मुलाला बरे केले. आज हा मुलगा ६ वी च्या वर्गामध्ये आहे. अवर लेडी ऑफ गुड कौन्सील हायस्कूल सायन येथे शिकत आहे.

तो रोज संध्याकाळी न विसरता इतर मुलांना बरोबर घेऊन व स्वतः पेटी वाजवून साईबाबांची भजने गातो. अशा अनेक मोठमोठ्या संकटातून बाबांनी मला वाचविले आहे व वाचवित आहेत. ओम श्री साईराम साईराम साईराम.

साई भक्ती

— सौ. सुधाताई चैतन्य
१४ राजस्व ग्राम, इंदोर - ४५२ ००२.

आपण बसतो, फिरतो, एकटे असतो तेव्हा सारखे डोक्यात विचार येतात. पण त्यावर उपाय काय? पुन्हा पुन्हा मन आवरायचे आणि शांतपणा स्विकारायचा. प्रत्येकजण सुख मिळविण्यासाठी धडपड करीत असतो. मी जी गोष्ट सांगते आहे, ती अश्या परिस्थितीचे सौम्य रूप आहे.

मी दुपारच्या वेळी शांततेत पडले होते. माझ्या आईचे बोल म्हणजे लहानपणी मला सांगितलेली गोष्ट माझ्या मनात आली, ती म्हणजे प्रल्हादाची. म्हणे, 'सर्व चराचरांत ईश्वर आहे', हे खरे आहे का? आणि नेहमी **म्हणत असलेली** ओवी मला आठवली —

मनी धरावे ते होते। विघ्न अवघेची नासोनी जाते।
कृपा केलीया गुरुनाथें। प्रचिती येते।

झालं! माझ मन साईबाबांच्या चरित्राकडे वळलं. मानवी जीवनात सर्वदा उपकारक गुरुसारखे दुसरे तत्व नाही. बाबांची आठवण झाल्याबरोबर मनात पुज्य भाव उत्पन्न झाले. हे सर्वश्रेष्ठ आहेत. कलीयुगातला चालता बोलता ईश्वर आहे. व बुद्धि, तप, सिद्धी, वैराग्य, विज्ञान, दयाळूपणा, परोपकारशीलता व ज्ञानपरिपाकनिधी आहे. बाबांना पारसमनी म्हटलं तरी काही वावगे होणार नाही.

मी दाभोलकरकृत साईचरित्र हातात घेतले व वाचू लागले.

ऐसा तुम्हां हृदयस्थ जो मी। तयास नमा नित्य तुम्ही।
भूत मात्राच्याही अंतर्यामी। तोच तो मी वर्ततो।। ७०।। अध्या. १५।।
यास्तव तुम्हांस जो जो भेटे। घरी दारी अथवा वाटे।
ते ते ठायी मीच रहाटे। मीच निष्ठे त्या माजी।। ७१ ।। अ. १५।।

मी पुस्तक तसेच खाली ठेवले व प्रार्थना करू लागले. "देवा! तू परम कृपाळू आहेस. भक्तकल्प कामतरू आहेस. पूर्वी मला माझी प्रार्थना प्रचिती दिलीस तेव्हा आता शेष राहिलेले पारीजातकाचे झाड काढण्याचा दोष घेऊ नको. तुझ्या भक्तांस तुझी पूर्ण भक्ती, त्यांना माझ्या मनाचा रोग मी सांगू शकणार नाही. जर सांगितला तरी काही उपयोग होणार नाही. तू जर सर्वांच्या आत्म्यात आहेस तर माझे कोडे ती पूर्णपणे ओळखले असशीलच. अशा पेचप्रसंगी तुला धावून यावयास पाहिजे. भक्तांकरता प्रत्येक क्षणी देवाने भक्ताला आधार दिला आहे. मी एक गरीब भक्त तुला काय देऊ? माझे मन जे सैरावैरा दवडत होते ते मी तुला अर्पण करते.

काय आश्चर्य! दारात उज्जैनचे साखरे यांनी हाक मारली. मी त्यांना ओळखत नव्हते. त्यांनी आपला परिचय दिला. व सांगितले की, तुमची मुलगी आम्हास पसंत आहे. पुढील गोष्टी करण्यासाठी आलो आहोत. 'पण पूर्वी तर मुलीला पत्रिका जमत नाही या प्रश्नावर नाकारली ना?"

'अहो, काल साखरे आले, त्यांनी सांगितले की मी साई मंदीरात उभा असताना एक गृहस्थ आला व त्याने सांगितले की, आत्ताच उज्जैनला भावाला सांगा की आलेली मुलगी नाकारू नका. मला आपल्या मुलीचे स्थळ सांगण्यात आले व मी पक्क करण्या करता आलो आहे."

मी वर टांगलेल्या साई छबीकडे पहातच राहिले. मुलीचे लग्न झाले. तिला आता मुलगी झाली आहे. पत्रिकेत दाखविलेली 'एक नाड' साई कृपेने नष्ट झालेली आहे.

माझे मत ठाम झाले की, संसाराच्या क्षणिक सुखासाठी शरीर भ्रष्टविणे व झीज सोसने व्यर्थ.साईबाबांकडे हात पसरा व पारीजातकाचे झाड फुलांनी लडू द्या। साईचरणी समर्पण .

श्री विठ्ठल दर्शन

—सौ. निर्मला चं. मालवणाकर
साई-स्मृति
व्हिन्सेन्ट स्क्वेअर, दादर

महाराष्ट्र हा संतांच्या भूमीचाच देश आहे. ज्ञानेश्वर, एकनाथ, रामदास, तुकाराम ह्यांच्या सारख्या थोर संतांनी आपणास भक्तीचा मार्ग सोपा व सरळ करून दिला. त्याप्रमाणे हल्ली शेगांवचे गजानन महाराज, शिर्डीचे साईबाबा, गाडगे महाराज असे थोर संत होऊन गेले. संत आपल्या भक्तांचे कोड कौतुकही पुरवितात व त्यांच्या संकटाच्या वेळेस पाठीशी उभे रहातात.

शिर्डीस जेव्हा साईबाबा प्रत्यक्ष होते. तेव्हा त्यांचे भक्त त्यांच्या आज्ञेशिवाय कोणतीच गोष्ट करीत नसत. बाबांना विचारीत व त्यांचा होकार मिळाला म्हणजेच पुढचे पाऊल उचलत.

असेच एकदा बाबांच्या परमभक्त तर्खड आई शिर्डीत असताना त्यांना पंढरपूरास जाण्याची फार इच्छा झाली. त्यांनी बाबां जवळ आपली इच्छा प्रकट केली. तेव्हा बाबांनी त्यांना पंढरपूरास जाण्याची आज्ञा दिली.

नंतर त्या मुंबईत आल्या तेव्हा त्यांच्या घरी एकदा गाडगेमहाराज आले. त्यांना "मी पंढरीस येत आहे." असे आईने सांगितले, ते म्हणाले, "ये बाय, माझी झोपडी तुला उघडी आहे. मी पण तेथेच आहे."

आणि खरोखर एक दिवस आपल्या मुलास घेऊन तर्खड आई गाडगे महाराजांच्या झोपडीत उतरल्या.

गाडगे महाराज तेथेच होते. ते म्हणाले, "बाय आपल्या चार जणांच्या भाकऱ्या भाज. एक पाहुणा रात्रीच्या वस्तीला येणार आहे."

त्या प्रमाणे त्यांनी चौघांचे जेवण केले. खरोखर रात्री एक काळा पाहुणा अंगावर काळी घोंगडी घेऊन आला. तो आत शिरताच फुलांचा व आबीराचा सुगंध दरवळला. पण मुलाने किंवा आईने हा इतका सुंदर वास कसला व हा पाहुणा कोण म्हणून विचारले नाही. रात्री जेवण करून पहाटेच तो निघून गेला. दुसऱ्या दिवशी सकाळीच तर्खड आई स्नान करून विठोबाच्या देवळात पुजेस गेल्या. पुजाऱ्याने गाडगे महाराजांच्या पाहुण्या म्हणून त्यांना विठोबाची पुजा करावयास दिली. (त्या वेळेस आता सारखी गर्दी नसे) त्यांनी अगदी अंतःकरणाने भावपूर्ण पुजा केली. व गळ्यांत फुलांचा हार, घालण्यासाठी हात वर केला तर मूर्ती उंच असल्यामुळे गळ्यात हार घालणे शक्य नव्हते. त्यांनी क्षणभर डोळे बंद करून देवाचा धावा केला. (त्या ठेंगू होत्या) तो काय चमत्कार! ह्या कलियुगातही मूर्तीची मान खाली झाली व आईने गळ्यात व्यवस्थित हार घातला. हा चमत्कार आईच्या मागे उभ्या असलेल्या पुजाऱ्याने पाहिल्यावर दोन मिनिटे तो तोंड उघडे ठेऊन पहातच राहिला. क्षणभर तो आपले भानच विसरला. शुद्धीवर आला तो आईच्या पायावर साष्टांग नमस्कार घातला. मी इतकी वर्षे पूजा करतो पण आज तुमच्या मुळे मला खरे दर्शन झाले मी अगदी धन्य झालो. तुमच्या पुण्याईनेच मी हा चमत्कार प्रत्यक्ष पाहू शकलो."

घरी आल्यावर गाडगे महाराज म्हणाले, "काय बाय दर्शन झाले ना?" काल पासूनच विठोबा इथे येऊन उतरला होता. अग तो रात्रीचा पाहुणा विठ्ठलच होता" तेव्हा त्या दोघा आई लेकांच्या डोक्यात प्रकाश पडला की काल जो फुलांचा व बुक्क्यांचा सुगंध सुटला होता, तो प्रत्यक्ष विठ्ठल आपल्या झोपडीत होते म्हणून.

शिर्डीस गेल्यावर बाबांनी पण "तू दर्शनाने तृप्त झालीस ना?" असे तर्खड आईना विचारले.

भक्तासाठी संत काय काय चमत्कार करतील ते सांगता येत नाही.

भक्ताची भक्ती मात्र कसोटीला उतरावी लागते. बाबांच्या पायी माझे शत कोटी प्रणाम्.

—: श्री साई साक्षात्कार :—

— श्री. सदानंद लक्ष्मण वाईरकर,
२०/१५३५ श्री गणेश नटेश्वर सोसायटी,
गोराई कॉलनी, बोरीवली (प.),
मुंबई नं. ४०० ०९२.

अढळ श्रद्धा, अतिप्रामाणिकपणा, निस्वार्थीवृत्ती, परोपकारीपणा, सदा हसत व अहंकार न बाळगता श्रीसद्‌गुरू साईबाबांची नित्य सेवा केल्यामुळे महान देवपुत्र श्री साईबाबांनी माझी जीवननौका संसाररूपी अथांग सागरातील गुंतागुंतीच्या भोवऱ्यातून सुप्रगतीच्या दिशेने जाण्यासाठी मला वेळोवेळी स्वप्नात साक्षात्काररूपी दर्शन व शुभ-अशुभ गोष्टींबाबतही मार्गदर्शन केले आहे. तिथपासून माझे जीवनच साईमय व सुगंधमय झालेले आहे. श्रीसाई आपल्या दैवी शक्तीने काय काय चमत्कार दाखवितात याची कल्पना सर्वच साई भक्तांना आहे, परंतु ती इतरांनाही यावी म्हणून मी श्री साईलीलेचे आलेले अनुभव प्रगट करीत आहे.

मी गुरूवार ता. २६ मे १९८३ या शुभदिनापासून श्री साई सच्चरित ग्रंथ वाचण्यास सुरूवात करताच मनात ठरविले की आज कोणी अनोळखी गृहस्थ बाबांच्या रूपाने आमच्या घरी जेवावयास आले तर मला साई भक्तीचे फळ मिळेल व समाधान लाभेल, तोच अवघ्या दीड तासाच्या आत व्यवस्थित कपडे परिधान केलेले,हातात झोळी घेतलेले वयस्कर गृहस्थ (भिकारी नव्हे) आमच्या घरी येताच त्यांना आत बोलावून अतिआग्रहाने श्रीखंड पुरीचे भोजन दिल्याचा आनंद आम्हाला झाला. अशाप्रकारे बाबा कोणाच्याही रूपाने आमच्या घरी पदस्पर्श करून संतुष्ट होऊन गेलेत. घरात कोणाचीही तब्येत बिघडण्यापूर्वीच स्वप्नाद्वारे बाबा मला पूर्व सूचना देतात व त्वरित डॉक्टरी औषधांपूर्वीच व नंतर औषधातूनही ऊदी मिसळून घेता आरामही पडतो. श्री साईबाबांचे लॉकेटही माझ्या गळ्यात नेहमी असावे याबद्दलही त्यांनी मला स्वप्नात एकाच पहाटे परत परत सांगितले आहे. मी ज्या ज्या वेळी श्री क्षेत्र शिर्डीमध्ये माझ्या अतिजवळच्या माणसांचे हार श्रीसाईबाबांना घालतो त्या माणसांच्याही जीवनात सुखसमाधानाची घडी पसरलेली असेल हे स्वप्नाद्वारे श्री साईने मला सूचित केलेले आहे.

तसेच दैनंदिन जीवनातही बारीक सारीक अनुभव मला येतच असतात. श्री साईनाथ महाराज मला स्वप्नात किंवा मुंबईच्या अल्पावधीच्या लोकलगाडीच्या प्रवासातही साक्षात्काररूपी दर्शन देऊन वेळीच शुभ-अशुभ गोष्टींबाबत किंवा योग्य-अयोग्य व्यक्तिंबाबत जाणीव करण्याच्या कामी प्रयत्नशील राहून माझ्या पाठीशी सावलीसारखे उभे राहतात याबद्दल मी त्यांचा आजन्म ऋणी आहे आणि असेच श्रीसाईबाबा माझ्या जीवन वेलीवर फुललेल्या कुमार भूषण व साईकिरण या दोन सुमनांच्याही भावी जीवनात सुख समाधानाचा भरभराटीचा सुगंध पसरवून संबंध आयुष्यात त्या दोघांनाही कशाचीही कमतरता भासू देणार नाहीत हे निर्विवाद सत्य आहे. अशा माझ्या अति महान देवपुत्र लाडक्या श्री साईबाबांना कोटी कोटी प्रणाम!

श्री साईबाबा संस्थान, शिरडी
श्री साईबाबा संस्थान प्रकाशित पुस्तकांची यादी

अनु. पुस्तकाचे नांव	भाषा	किंमत	पॅकिंग व पोस्टेज
१. श्री साई चरित्र	मराठी	३४-५०	६-००
२. –"–	इंग्रजी	२०-००	४-२५
३. –"–	हिन्दी	१६-००	४-२५
४. –"–	कन्नड	१०-००	४-००
५. –"–	तेलगू	१४-५०	५-२५
६. –"–	तामीळ	१२-००	४-५०
७. –"–	सिंधी	२२-००	४-५०
८. गुजराथी पोथी	गुजराथी	३१-००	६-००
९. श्री साईलिलामृत	मराठी	७-५०	४-००
१०. –"–	गुजराथी	४-२५	४-००
११. अवतार व कार्य	मराठी	६-५०	४-००
१२. स्तवन मंजिरी	मराठी	०-३०	३-५०
१३. –"–	गुजराथी	०-३०	३-५०
१४. सगूणोपासना	मराठी	०-७०	३-५०
१५. चार अध्याय	मराठी	१-२५	३-५०
१६. सगूणोपासना	सिंधी	१-२५	३-५०
१७. सचित्र साईबाबा	इंग्रजी	३-४०	३-५०
१८. मुलांचे साईबाबा	मराठी	१-५०	३-५०
१९. –"–	इंग्रजी	२-००	३-५०
२०. –"–	तेलगू	२-५०	३-५०
२१. –"–	गुजराथी	१-५०	३-५०
२२. गाईड टू होली शिरडी	इंग्रजी	१-५०	३-५०
२३. –"–	मराठी	१-५०	३-५०
२४. –"–	गुजराथी	१-५०	३-५०
२५. तेलगु पुजाविधी	तेलगु	——	——
२६. रूद्राध्याय	मराठी	०-९०	३-५०
२७. साईबाबा ऑफ शिरडी बाय प्रधान	इंग्रजी	३-००	३-५०
२८. साईबाबा ऑफ शिरडी वाय. पी. भरूचा	इंग्रजी	६-५०	४-००

Licence to Post Without Prepayment
At Dadar Head Office, Bombay-14

श्री साईबाबा संस्थान शिरडी
फोटोंची यादी

अनु. फोटोचे नांव	साईज	किंमत	पोस्टेज व पॅकिंग
१. आशिर्वाद फोटो	१४" × २०"	१-८५	३-५०
२. —"—	१०" × १४"	१-१५	३-५०
३. —"—	१०" × १२"	१-५०	३-५०
४. —"—	७" × २०"	०-६०	३-५०
५. —"—	५½" × ६½"	०-३५	३-५०
६. —"—	४" × ५"	०-३०	३-५०
७. —"—	२" × ३"	०-२०	३-५०
८. दगडावर बसलेले साईबाबा (रंगीत)	१४" × २०"	१-८५	३-५०
९. " " (काळापांढरा)	१४" × २०"	०-८५	३-५०
१०. दगडावर बसलेले साईबाबा (रंगीत)	३½ × ५½	०-६०	३-५०
११. द्वारका माई (रंगीत)	१७" × २२"	५-७५	३-५०
१२. —"—	१४" × २०"	१-६०	३-५०
१३. —"—	१०" × १४"	१-२५	३-५०
१४. समाधी फोटो	१३" × ९"	१-१५	३-५०
१५. —"—	८" × ६"	०-७५	३-५०
१६. —"—	४" × २½"	०-१०	३-५०
१७. कॅमेरा फोटो (रंगीत)	९" × १२"	१-६५	३-५०
१८. ऑफसेट फोटो	९" × १३"	१-५०	३-५०
१९. —"—	५" × ७"	०-४०	३-५०
२०. दगडावर बसलेले बाबा (निळा)	९" × १२"	०-७५	३-५०
२१. मूर्ती फोटो (बस्ट)	३¾ × ४½"	०-३५	३-५०

श्री. रा. द. बन्ने, संपादक यांनी श्री साईबाबा संस्थान, सांई निकेतन, ८०४ बी, डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई - ४०० ०१४, यांचे करिता गिता ऑफसेट, बी-२३, रॉयल इंडस्ट्रियल इस्टेट, नायगाव क्रॉस रोड, वडाळा, मुंबई - ४०० ०३१ येथे छापून प्रकाशित केले.